

บทที่ 3

บทบาทชาวจีนในค้าส่งคม สมัยรัชกาลที่ 1 ถึงรัชกาลที่ 4 แห่งกรุงรัตนโกสินทร์

ความมั่นคงของสังคมชาวจีน

เมื่อพระบาทสมเด็จพระพุทธยอดฟ้าจุฬาโลก ทรงโปรดให้สร้างพระบรมมหาราชวังทางฝั่งตะวันออกของแม่น้ำเจ้าพระยา ในบริเวณที่อยู่ของพระยาราชาศรี และชาวแต้จิ๋ว นั้น โปรดให้ชาวจีนพวกนี้อพยพไปอยู่รวมกันที่สำเพ็ง การทำดังนี้เท่ากับกำหนดสถานที่ให้ชาวจีนอยู่ในเขตเดียวกัน เช่นเดียวกับสมัยอยุธยา ซึ่งมีย่านชาวจีน แสดงให้เห็นว่าสังคมของชาวจีนในระยะนี้เป็นเพียงสังคมเล็ก ๆ เท่านั้น ในรัชกาลต่อมา มีชาวจีนอพยพเข้ามาประกอบอาชีพในประเทศไทยเพิ่มจำนวนมากขึ้น จะเห็นได้ว่าระหว่างปี พ.ศ.2383 - พ.ศ.2393 มีชาวจีนอพยพเข้ามาปีละ 15,000 คน¹ เวลส์ (Wales) กล่าวว่าเศษหนึ่งส่วนสี่ของประชาชนไทยในกรุงเทพฯ เป็นชาวจีนอพยพ² จีนเหล่านี้เป็นชนกลุ่มน้อยที่มีอิทธิพลต่อสังคมไทย ทั้งด้านสร้างสรรคและด้านก่อความวุ่นวาย

ชาวจีนนี้ไม่เพียงแต่จะแสวงหาผลประโยชน์ส่วนตัวทางค้า เศรษฐกิจเท่านั้น ยังได้สร้างฐานะความมั่นคงทางสังคมของตนขึ้นด้วย เพราะรัฐบาลในประเทศจีนไม่ได้ให้ความคุ้มครองชาวจีนที่อพยพออกนอกประเทศ ฉะนั้นเมื่อไปอยู่ ณ

ศูนย์วิทยพัทยาการ

1. Virginia Thomson, Thailand: The New Siam, P. 103.
ascited in Victor Purcell, The Chinese in Southeast Asia, p. 83.
2. Wales, Ancient Siamese Government... p. 104.

ที่ใด ชาวจีนพยายามเข้าสังคมนั้น¹ เช่น ชาวจีนที่เข้ามาอยู่ในประเทศไทยพยายามทำให้รัฐบาลไทยรับรองฐานะและให้ความคุ้มครอง ด้วยการเข้ากับสังคมไทย ชาวจีนเข้ากับสังคมและวัฒนธรรมไทยได้ เพราะชาวจีนและไทยนับถือศาสนาพุทธนิกายหินยาน ฉะนั้น ชาวจีนจึงสามารถเข้าสู่วัฒนธรรมไทยทางศาสนาได้ง่าย²

สิ่งแรกที่ทำให้ชาวจีนสามารถเข้าสังคมไทยได้คือ การแต่งงานกับหญิงไทย ซึ่งได้เริ่มมาตั้งแต่สมัยกรุงศรีอยุธยาแล้ว เบื้องที่ทราบกันแล้วว่าชาวจีนที่เข้ามาตั้งหลักฐานในประเทศไทยส่วนมากเป็นชายหนุ่ม และการอพยพเข้ามาในระยะรัตนโกสินทร์ตอนต้นนี้ ไม่นำครอบครัวหรือภรรยาเข้ามาด้วย จึงเป็นการสะดวกที่จะแต่งงานกับหญิงไทย เหตุที่หญิงไทยสนใจชายจีนเพราะชอบอุปนิสัยขยันทำงาน และที่สำคัญคือ ความมั่งคั่งทางทรัพย์สิน การแต่งงานกับหญิงไทยมีผลคือต่อชาวจีนเองคือทำให้ชาวจีนมีโอกาสเข้าสังคมไทยและเป็นการเพิ่มความสะดวกในการประกอบอาชีพของชาวจีน คือ ภรรยาไทยนี้จะเป็นผู้ติดต่อกับเจ้าหน้าที่ฝ่ายไทย เมื่อแต่งงานกับชาวไทยแล้ว ชาวจีนรับและปฏิบัติตามแบบวัฒนธรรมไทย³ เช่น ประกอบพิธีกรรมทางศาสนาแบบไทย อาทิ การเผาศพ⁴ แต่งกายแบบชาวไทย ลูกจีนที่เกิดจากชายจีนและหญิงไทยในรุ่นแรกจะคงวัฒนธรรมจีนไว้ อาทิ แต่งกายไว้เปื้อนแบบจีน แต่ได้รับการอบรมสั่งสอนจากทางฝ่ายมารดา ซึ่งเป็นชาวไทย

-
1. Neale, Narrative of a Residence.... p. 222.
 2. William G. Skinner, "Change and Persistence in Chinese Culture Overseas A Comparision of Thailand and Java" JSSS (1960) p. 94.
 3. Purcell, op. cit, p. 122-23.
 4. Crawford, Journal of An Embassy... p.450.

สมเด็จพระนเรศวรมหาราชทรงกล่าวว่

... เพราะเหตุที่ไทยถือพระพุทธศาสนาพร้อมกับจีน ลูกจีนที่เกิดในเมืองไทยถ้าเป็นชายคงเป็นจีนตามอย่างพ่ออยู่เพียงชั่วหนึ่ง หรือสองชั่วก็กลายเป็นไทย แต่ลูกผู้หญิงเป็นไทยไปตามแม่ตั้งแต่ชั่วแรก...¹

ลูกจีนในชั่วที่สองและที่สามจะละทิ้งวัฒนธรรมจีนและรับวัฒนธรรมไทยกลายเป็นคนไทย อาทิ ลูกจีนบวชเป็นภิกษุในวัดไทย เลิกไว้ผมเปียและเลิกแต่งตัวแบบจีนใช้ชื่อไทยแทนชื่อจีน ชาวจีนใช้เวลาเพียงสามชั่วอายุคน สามารถเข้าสังคมไทยได้อย่างสมบูรณ์² จะมีสังคมจีนแต่อยู่เพียงชนกลุ่มน้อย³ คือชาวจีนที่เพิ่งอพยพเข้ามาหรือชาวจีนที่ร่ำรวย ผู้ต้องการรักษาขนบธรรมเนียมแบบจีนไว้ โดยการจ้างครูมาสอนภาษาจีนและวัฒนธรรมจีนให้ลูกเป็นส่วนตัว⁴ ชาวจีนในตระกูล ณ สงขลา และ ตระกูล ณ ระนอง คงยึดมั่นในขนบธรรมเนียมจีน คงให้มีการฝังศพแบบจีน

เมื่อเข้าสังคมไทยได้แล้ว ชาวจีนแสวงความคุ้มครองจากรัฐบาลไทยโดยเข้ารับราชการหรือเข้าทำงานกับชนชั้นปกครองของไทย ลูกหลานจีนที่เกิดในประเทศไทยบางคนเข้ารับการศึกษาเป็นไพร่อยู่กับเจ้านายไทย ชาวจีนมีนิสัยอ่อนน้อมรู้จักวิธีเอาใจชนชั้นปกครอง จนชนชั้นปกครองของไทยสนับสนุนให้ชาวจีนเข้ามาประกอบอาชีพเป็นเจ้าภาษีเป็นพ่อค้า ดังกล่าวแล้ว⁵ เมื่อสังคมไทยเปิดโอกาสเช่นนี้ จึงมีชาวจีนเข้ามารับใช้รัฐบาลไทยกันมาก การได้รับแต่งตั้งจากพระมหากษัตริย์ให้เป็นขุนนางตามแบบไทย เป็นสิ่งที่ชาวจีนภาคภูมิใจมาก⁶ เพราะเมื่ออยู่ในประเทศจีน ชาวจีนนี้ไม่มีโอกาสจะได้รับแต่งตั้งเป็น

1. สมเด็จพระนเรศวรมหาราชทรงกล่าวว่, นิทานโบราณคดี, (พระนคร: ศสว. วิทยาลัย, 2494) หน้า 260.
2. กมล จันทรส, อิทธิพลของชาวจีนโพ้นทะเล, หน้า 101.
3. พระองค์เจ้าจุลจักรพงษ์, เจ้าชีวิต, หน้า 286.
4. Bowring, The Kingdom and People..., Vol I, p.143.
5. กุโนบทที่ 2
6. Charles Gutzlaff, Journal of the Voyage..., p.72 as cited in Joseph PL Jiang "The Chinese in Thailand: Past and Present" JSAH Vol 7 (March 1966) p. 51.

ตำแหน่งขุนนางเช่นนี้ ชาวจีนจึงรับใช้รัฐบาลไทยด้วยความเต็มใจ เช่นในสมัย
 รัชกาลที่ 3 เรือสินค้าของพ่อค้าและเจ้าภาษีจีนช่วยนำกองทัพไทยไปส่งที่สงขลา
 และเมื่อรัฐบาลเกณฑ์ให้สร้างเรือรบและเรือสินค้า บรรดาเจ้าภาษีและพ่อค้าจีน
 ช่วยกันต่อเรือถวายคนละลำสองลำ ชาวจีนที่ได้รับแต่งตั้งเป็นขุนนางจะใช้เวลา
 ชีวิตที่ประพฤติตนตามแบบวัฒนธรรมไทย พร้อมกับสนับสนุนให้ลูกชายได้เข้ารับราชการ
 เป็นขุนนางด้วย เช่นกัน และในเวลาเดียวกันชาวจีนพยายามยกลูกสาวให้เป็น
 ภรรยาเจ้านายไทย⁴ เพื่อครอบครัวของเขาจะได้รับความคุ้มครองจากบรรดาเจ้า
 นายไทยและได้เพิ่มความสนิทสนมกันมากยิ่งขึ้น การมีภรรยาเป็นบุตรจีนเป็นที่นิยม
 ของหนุ่มไทย เพราะพอใจในผิวขาวของชาวจีน มีเจ้านายและชนชั้นสูงหลายคน
 มีมารคาเป็นบุตรจีน อาทิ เจ้าพระยานครศรีธรรมราช (หนู) ในสมัยกรุงธนบุรี
 มีภรรยาชื่อทองเหนี่ยวเป็นบุตรจีนปากดี พระองค์เจ้าสวัสดิประวัติในพระบาท
 สมเด็จพระจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว มีมารคาเป็นจีนชื่อหนู เจ้าจอมมารคาเพียง
 พระสนมเอกในพระบาทสมเด็จพระจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว มีมารคาชื่อขวัญายคล้าย

-
1. ก.ท.ช. จดหมายเหตุรัชกาลที่ 3 เลขที่ 248 จ.ศ. 1201
 หอจดหมายเหตุกรมทาสนาบศึก กลาโหมถึงเจ้าพระยามรชา
 ณ เมืองสงขลา (กระต่ายเพล่า เขียนคืนสอคำ)
 2. เจ้าพระยาทิพากรวงศ์, พระราชพงศาวดารกรุงรัตนโกสินทร์รัชกาลที่ 3
 หน้า 9.
 3. Skinner, Leadership and Power..., p.8.
 4. William G. Skinner "A study of Chinese Community
 Leadership in Bangkok, Together with An Historical
 Survey of chinese Society in Thailand." (Unpublished
 Ph.D. Thesis, Cornell University, 1954) p. 34.
 5. หลวงอนุสรณ์สิทธิกรรม(บัว ณ นคร) "พงศาวดารเมืองนครศรีธรรมราช"
ประชุมพงศาวดารภาคที่ 53 เล่ม 31 (พระนคร โรงพิมพ์คุรุสภา, 2511)
 หน้า 5.
 6. ก.จ.ช. เอกสารเลขที่ ร.4:1ก/8 พระราชทัณฑ์เลขาและประกาศต่าง ๆ
 ในรัชกาลที่ 4 ปี จ.ศ.1223-1242 (ร.ศ. 80-99) หน้า 50.

เป็นบุตรจีนเจ้าสำนุญมา¹ จะเห็นได้ว่าในระยะรัชกาลหลัง ๆ นี้ สังคมไทยสามารถ
กลืนสัญชาติและวัฒนธรรมของชาวจีนได้เกือบหมด มีชาวไทยจำนวนมากที่มีเลือดจีนผสม
อยู่ควย

การที่ชาวจีนสามารถเข้าสังคมไทยได้นี้เป็นผลดีต่อสังคมของชาวจีนซึ่ง
แบ่งเป็นหลายกลุ่มตามภาษาพูดแตกต่างกันไป แม้ว่าในสมัยรัตนโกสินทร์ตอนต้นนี้มีชาว
จีนแต่จิวเข้ามาเป็นจำนวนมาก แต่มีชาวจีนกลุ่มอื่น ๆ เช่น ฮกเกี้ยน กวางตุ้ง
ไหหลำ เข้ามาประกอบอาชีพภายในประเทศด้วยเช่นกัน เช่น ที่เมืองตะกั่วทุ่งในสมัย
รัชกาลที่ 3 มีจีนฮกเกี้ยน 70 คน มาเก๊า 80 คน² จีนแต่ละพวกจะรวม
กันอยู่แต่ในสังคมกลุ่มภาษาพูดเดียวกันเท่านั้น รัฐบาลไทยในระยะนี้ได้ให้ความคุ้มครอง
และดูแลสังคมชาวจีนแต่ละพวกนี้โดยทั่วถึงด้วยการตั้งให้มีหัวหน้าผู้ปกครองชาวจีนเพื่อค
ดูแลคุ้มครองชาวจีนในแต่ละพวก ว่ากล่าวไม่ให้ประพฤติผิดกฎหมายไทยในสมัยรัชกาลที่
3 เริ่มให้มีการตั้งหัวหน้าชาวจีนคนจีนในเมืองที่มีชาวจีนประกอบอาชีพอยู่กันมาก
เช่นในกรุงเทพฯ และหัวเมืองทางชายทะเลตะวันออก การเลือกหัวหน้านี้เลือกจาก
ชาวจีนที่เคยอยู่ในประเทศไทยและรู้ขนบธรรมเนียมไทยเป็นอย่างดี ตั้งเป็นนายอำเภอ
จีนจะเห็นได้จาก เมืองชัยนาทเดิมตั้งจีนตุ ซึ่งเป็นจีนมาจากเมืองนอกเป็นขุนบำรุง-
พานิช นายอำเภอจีน ต่อมาได้เปลี่ยนตั้ง อากรวม ซึ่งเป็นผู้รู้ธรรมเนียมไทยเป็น
อย่างดี เป็นนายอำเภอจีนแทน³ นอกจากนี้ยังเลือกจากบุคคลที่กว้างขวางมีคำสั่ง

1. สมเด็จพระเจ้าบรมวงศ์เธอ กรมพระยาดำรงราชานุภาพ , ประวัติบุคคลสำคัญสมัยสมบูรณ
(พระนคร: ศสววิทยา, 2505) หน้า 106
2. ก.ท.ช. จดหมายเหตुरัชกาลที่ 3 เลขที่ 3 ไม่ปรากฏ จ.ศ.
บัญชีทางว่าารรายชื่อไทยจีนแขก พลเมืองตะกั่วทุ่งและจำนวนบ
จำนวนเรือ (กระชายเพลลาเขียนดินสอดำ)
3. ก.ท.ช. จดหมายเหตुरัชกาลที่ 3 เลขที่ 28 จ.ศ. 1206 สารตราเจ้าพระยา
จักรีถึงเมืองไชยนาทเรื่องตั้งอากรวมเป็นหลวงบำรุงพานิชฯ (สมุดไท คำ
เขียนดินสอดขาว)

เป็นที่นับถือของชาวจีนในกลุ่มนั้น คงจะเห็นได้จากจดหมายเจ้าพระยาจักรี สมุหนายก ถึงเจ้าเมืองนครสวรรค์ กล่าวว่

...แลจีนตั้งบ้านเรือนอยู่ ณ แขวงเมืองนครสวรรค์เปนจีนแต้จิ๋ว จีนทกเกียร อยู่เปนนันมาก จต้องจัดแจงตั้งจีนเจ้าภาศรี ขึ้นมาว่ากล่าวกันตามพวก แสร] แลจีนยก แขนุ ท้ายลำตั้งบ้านเรือนอยู่ ณ แขวง เมืองนครสวรรค์ เปน จีนเกาภาภูมิ มั่งชั่ง กอจะเป็นที่ เจ้าภาศรี นายอำเพอจีนได้... จึงตั้งให้จีนยกเป็นที่ขุนนิคมประเทษ เจ้าภาศรีนายอำเพอจีนมาบังคับว่า กล่าวจีนมีชื่อพวงท้ายลำ

ควยพวงนครสวรรค์] ต่อไป แต่จีนแต้จิ๋ว] นั้น
กรมการ] ทกเกียร]

ให้พวงนครสวรรค์] จัดแจงจีนมีชื่อหัวเปนมุไม่ว่ากล่าวจีนแต้จิ๋ว] สิบไป...¹
กรมการ] ทกเกียร]

หน้าที่ของนายอำเพอจีนคือ ดูแลให้ชาวจีนประกอบอาชีพโดยสุจริต ห้ามการลักลอบค้าฝิ่น หรือตั้งเปนนสมาคมลับ และชำระคดีความโมเสวเร่ที่เกิดขึ้น ระหว่างชาวจีนที่อยู่ใต้งบังคับบัญชา รวมถึงทำบัญชีรายชื่อจีนใต้งบังคับบัญชาว่ามีจำนวน เท่าใดและนำชาวจีนเหล่านี้มาทำการผูกมัดข้อมือเมื่อถึงกำหนดเวลาผูกมัด นายอำเพอจีนที่แต่งตั้งนี้ต้องมีผู้รับรองค้ำประกัน และทำหนังสือรับรองใ้² เมื่อกระทำควมผิด รัฐบาลใ้มาตรการถอดออกจากตำแหน่งและตั้งผู้อื่นค้ำรงตำแหน่งแทน เช่น กรณี ขุนนิคมประเทษ (จีนยก) นายอำเพอจีนที่ นครสวรรค์ ยกยอกเงินผูกมัดข้อมือจีน และเงินที่รับเงินสูบฝิ่น ไปโปรดใ้³ให้ถอดออกจากตำแหน่งและตั้งเงินมูลเปนนุนนิคม ประเทศ นายอำเพอจีนดูแลจีนไหหลำและแต้จิ๋วในนครสวรรค์แทน³ นโยบายตั้ง

1. ก. ห. ช. จดหมายเหตุนครสวรรค์ที่ 3 เลขที่ 18 จ.ศ. 1204 สารตราเจ้าพระยาจักรีถึงพระยานครสวรรค์ เรื่องตั้งจีนยกเปนนุนนิคมประเทษ นายอำเพอจีน (สมุคไทคำเขียนคินสอขาว)
2. เรื่องเดียวกัน
3. ก. ห. ช. จดหมายเหตุนครสวรรค์ที่ 3 เลขที่ 48 จ.ศ. 1207 หนังสือพระยามหาอำมาตย์ ถึง พระยามนครสวรรค์ (สมุคไทคำเขียนคินสอขาว)

นายอำเภอจีน คุณเลขาชาวจีนนี้ทำให้ชาวจีนอบอุ่นใจที่รัฐบาลมีตัวแทนมาคุ้มครองพวกตน ในขณะที่เดียวกัน บรรคานายอำเภอนี้ทำหน้าที่สอดส่องควบคุมความประพฤติของชาวจีนไม่ให้คิดร้ายต่อรัฐบาลไทย ซึ่งเป็นผลดีทั้งต่อรัฐบาลไทยและชาวจีนเอง เมื่อถึงสมัยพระบาทสมเด็จพระจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว ทรงดำเนินนโยบายตั้งนายอำเภอจีนนี้ต่อมาเนื่องจากมีชาวจีนเข้ามาเป็นจำนวนมาก เกิดมีกรณีพิพาทระหว่างจีนแต่ละชวก หรือระหว่างชาวจีนกับราษฎรไทยบ่อยครั้ง ชาวจีนไม่ค่อยรู้กฎหมายไทย ถูกเอาเปรียบในทางศาลและเสียเวลาประกอบอาชีพของชาวจีน อีกทั้งขุนนางไทยผู้ปกครองหัวเมือง ซึ่งเป็นผู้ตัดสินคดี มีปัญหาเรื่องไม่เข้าใจภาษาจีน

...ถ้าจีนต่อจีน เกษอริยวิวาทกันให้หลวงบุรีพิทักษ์กรมบัตร คุณเลขาว่ากล่าว หลวงบุรีพิทักษ์กรมบัตรเป็นคนไทย จีนต่อจีนทุ่มเถียงถากกันในระวางความก็ไม่รู้ภาษาต้องหาล่ามจีนมาแปรจึงได้ความ...²

รัฐบาลจึงแต่งตั้งจีนเป็นตำแหน่งปลัดจีนเพื่อช่วยเหลือขุนนางไทย และช่วยเหลือชาวจีนในค่านกฎหมายด้วย ปลัดจีนเป็นตำแหน่งที่เพิ่มขึ้นจากตำแหน่งนายอำเภอจีนซึ่งเป็นผู้ดูแลชาวจีนแต่ละพวกในกลุ่มของตน ปลัดจีนมีอำนาจเหนือนายอำเภอจีนและเป็นที่ปรึกษาของข้าหลวงประจำจังหวัดช่วยเหลือตัดสินคดีของชาวจีน

-
1. ก.ห.ช. จดหมายเทศุ์รัชกาลที่ 4 เลขที่ 72 จ.ศ. 1230 สารตราถึง กรมการเมืองต่าง ๆ ตั้งจีนอยู่ แซ่ตัน เป็นที่หลวงวิสุตร์ าลา(สมุคโทคำเขียนสอขาว)
 2. ก.ห.ช. จดหมายเทศุ์รัชกาลที่ 4 จดหมายเทศุ์รัชกาลที่ 2 จ.ศ. 1218 ร่างสารตราถึงพระยาวิเสสหรือไชย (สมุคโท คำ เขียนคินสอขาว)

จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

ทั้งหมด รัฐบาลแต่งตั้งปลัดจีนขึ้นตามเมืองต่าง ๆ ที่มีชาวจีนอยู่มาก เช่น ฉะเชิงเทรา มีขุนศรีบริบูรณ์และขุนวิจารณ์จีนจร เป็นนายอำเภอจีนแล้วโปรด ให้ตั้งจีนอยู่ซึ่งเป็นผู้ เก็บภาษีที่เมืองนี้ และเป็นหลานของหลวงพิทักษ์ศกร ขึ้นเป็นหลวงวิสุทจีนณชาติตำแหน่ง ปลัดจีน¹ ช่วยเหลือหลวงบุรีพิทักษ์ปกครองชาวจีนที่ชยันนาท มีจีนสิงโตเป็นหลวง วิจารณ์จีนประชา ปลัดจีน² ตราก มีหลวงอภัยสมบัติเป็นหลวงปราณีจีนประชา ปลัดจีน จันทบุรี มีพระบุรพทิศจีนวิจารณ์ เมืองชลบุรี มี หลวงพิทักษ์จีนประชา และเมือง สมุทรสาคร มีหลวงพิทักษ์สาคร³ (จีนก่ง) และเมืองนครชัยศรี มี หลวงทวีประชา-ชน (จีนเกอ)⁴ ดำรงตำแหน่งปลัดจีน การตั้งนายอำเภอจีนและปลัดจีนในสมัย นี้เป็นวิธีที่รัฐบาลไทยให้ความคุ้มครองชาวจีน ซึ่งเกิดผลคือทั้งสองฝ่าย กล่าวคือ ชาวจีนมีที่พึ่งสำหรับปรึกษาในกรณีที่เกิดข้อพิพาทจนถึงโรงศาล ตัวชาวจีนได้รับแต่งตั้ง เป็นขุนนางมียศ ศักดินาเช่นเดียวกับขุนนางไทย นับว่าเป็นการจูงใจให้ชาวจีนจงรัก ภักดีต่อรัฐบาลไทย พร้อมกันนี้นายอำเภอจีนและปลัดจีนทำหน้าที่เป็นตัวแทนรัฐบาลดูแล ว่ากล่าวไม่ให้ชาวจีนก่อความวุ่นวายต่อรัฐบาล

1. เรื่องเดียวกัน

2. ก.ห.ช. จดหมายเหตุการณ์ที่ 4 เลขที่ 77 จ.ศ. 1218
แต่งตั้งให้จีนสิงโตเป็นหลวงวิจารณ์จีนประชา ปลัดว่าการฝ่ายจีน
(สมุดไต่คำเขียนดินสอดำ)

3. ก.ห.ช. จดหมายเหตุการณ์ที่ 4 เลขที่ 133 จ.ศ. 1225
แต่งตั้งองค์พระนโรดมเป็นเจ้ากรุงกัมพูชาธิบดี
(สมุดคำ เขียนดินสอดำ)

4. ก.ห.ช. จดหมายเหตุการณ์ที่ 4 เลขที่ 77 จ.ศ. 1230
สารตราถึงกรมการเมืองนครไชยศรี เมืองสมุทรสาคร
(สมุดไต่คำเขียนดินสอดำ)

การได้รับความคุ้มครองจากรัฐบาลไทยด้วยการตั้งนายอำเภอจีน และ ปลัดจีนเป็นผู้ดูแลตั้งกลาวนั้น ยังไม่เป็นการเพียงพอมีชาวจีนจำนวนมากแสวงความ คุ้มครองเป็นส่วนตัวจากชนชั้นปกครองของไทย โดยเฉพาะความคุ้มครองในการประ- กอบอาชีพของชาวจีน ชาวจีนจะใช้วิธีการอันชาญฉลาด ถวายตัวเข้าเป็นบ่าว เจ้านายและขุนนางผู้ใหญ่ เพื่อจะได้รับใบเบิกทางในการทำการค้า ดังจะเห็นจาก จดหมาย ขุนอักษรสมบัติ เสมียนกรมท่า ไปถึงเจ้าเมืองกรมการนายอำเภอ กำหนด ทุกตำบล กลาวว่า

...ด้วย ๗๗๗ โภษาธิบตีว่าที่สมุหพระกลาโหม (คิส บุนนาค) สั่งว่า จีนเสง อำแดงกลืน อยู่บ้านเกาะไผ่ แขวงเมืองบางลุ่ม เป็น บ่าวใน ๗๗๗...จีนเสงอำแดงกลืน มีเรือศิระฉนวน ยาว 5 วา 2 ศอก] ลำหนึ่ง จีนเสงเที่ยวไปมาค้าขายทางฝั่งตะวันตก ปาก 5 ศอก] ครัวนี้ออกอยู่เปนนิจ หมิได้ซาคให้เจ้าเมืองกรมการนายบ้าน นายอำเภอ กำหนด พันแขวง คำนคอยทุกตำบลแล้วเข้าหลวงไปมาภิจรราชการทั้งปวง เห็นกับพระบารมี ๗๗๗ ท่านอย่าได้กระทำผลการคุมเหงเก็บเอาฟัสตุ ทองเงิน...หยิบยืม...ให้ไค้ความเดือดร้อน ถ้าจีนเสงอำแดงกลืน มี กิจสุกทุกซ์ ที่เกี่ยวข้องประการใด ให้เจ้าเมืองกรมการกำหนด พันแขวง ทำนุบำรุงจีนเสงอำแดงกลืน...ชำระว่ากล่าวเสียให้แล้วโดยเร็ว...²

นอกจากได้รับความคุ้มครองและมีอภิสิทธิ์ในการประกอบอาชีพตั้งกลาว แล้ว ชาวจีนบางคนแสวงอภิสิทธิ์ทางศาล เมื่อมีคดีระหว่างชาวจีนกับราษฎรไทย

1. คูในบทที่ 2 เศรษฐกิจภายในประเทศ
2. ก.ท.ช. จดหมายเทศรัชกาลที่ 3 เลขที่ 102 จ.ศ. 1200 เรื่องความจีนเสงกับเรื่องการค้าระความผู้ร้ายลัทธิกระบือ (สมุคไทคำเขียนดินสอขาว)

ด้วยการเอาใจเจ้าหน้าที่ฝ่ายไทยเพื่อให้เกิดความยุติธรรม คังกรณี เจ็ดร้อยเอ็ด ซึ่งเป็นหมื่นบำรุงสมบัติ กับอำแดงปรางและอี่สิน โดยอำแดงปราง เอมบุตรสาวคืออี่สิน ไปขายแก่เจ็ดร้อยเอ็ด ๆ ไต่ยกอี่สินให้เป็นภรรยาจีนอินลูกชาย ต่อมากล่าวหาว่าอี่สินลักทรัพย์สิน ได้เอาตัวไปโบยและใส่ตรวนขังไว้ เมื่อคณะลูกขุนให้พระไกรศรีเป็นผู้ตัดสิน เจ็ดร้อยเอ็ดได้เอาสิ่งของไปกำนัลพระไกรศรีให้พิพากษาว่า อี่สินเป็นผู้ผิด ในที่สุดเมื่อพยานบางคนสวาทภาพทำให้ทราบว่าเรื่องทั้งหมด เป็นการใส่ความอี่สินผู้บริสุทธิ์¹ แสดงให้เห็นว่าเจ้าหน้าที่ฝ่ายไทยเห็นแก่ผลประโยชน์ที่ได้รับและเข้าเป็นพวกฝ่ายจีน ทำให้เสถียรภาพทางศาลของราษฎรไทยถูกกดขี่ และในกรณีนี้ พระยาพิชญ์โลกจำซึ่งหมื่นประจักษ์จาก เนื่องจากไปมีกรณีพิพาทกับจีน ทิวเรื่องแย่งที่ดิน หมื่นประจักษ์ บอกว่าที่ว่างมา 14 - 15 ปีแล้ว จึงได้หักร้าง ถางพงทำไร่ฝ่าย พระยาพิชญ์โลกจับหมื่นประจักษ์ จำซึ่งโดยไม่ให้มีการประกันตัวและ บังคับให้ยกที่ดินให้จีนผู้กล่าวหา² ซึ่งกรณีนี้พระบาทสมเด็จพระจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว ทรงตำหนิพระยาพิชญ์โลกว่า หมื่นประจักษ์ ทำไร่ฝ่ายนับเป็นประโยชน์ต่อแผ่นดิน ไม่ควรจะต้องถูกจำซึ่ง จากสองกรณีดังกล่าวนี้ แสดงว่า เมื่อมีกรณีพิพาทระหว่าง จีนที่มั่งคั่งกับราษฎรสามัญ ราษฎรไทยจะเป็นฝ่ายเสียเปรียบเพราะชาวจีนแสวงความ คุ่มครองเป็นการส่วนตัว โดยการนำของมากำนันผู้ตัดสินคดี ทำให้ขุนนางผู้ได้รับ ประโยชน์จากชาวจีน ตัดสินคดีด้วยความไม่เป็นธรรม นับว่าเสถียรภาพทางศาล ของชาวจีนมั่นคงขึ้นจากสมัยก่อน

ผลที่ต่อสังคมชาวจีนอีกประการหนึ่ง คือการเข้ารับราชการกับรัฐบาล ไทย ทำให้รัฐบาลไว้วางใจแต่งตั้งให้เป็นขุนนางเช่นเดียวกับราษฎรไทย พระบาท สมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว ทรงมีพระราชดำรัสเกี่ยวกับการแต่งตั้งชาวจีนเป็น ขุนนางว่า

1. ก.ท.ช. จดหมายรัชกาลที่ 4 เลขที่ 80 จ.ศ. 1214 คำให้การจีนโตเรื่องตระกูลจีนอีกับอำแดงบู (สมุดไทยคำเขียนผู้่นชาว)
2. ก.ท.ช. จดหมายรัชกาลที่ 4 เลขที่ 7 จ.ศ. 1227 ครานอยเมือง พิชญ์โลกว่าควยที่ไรสวนฝ่ายจีนทิว ๗ เดือน 9 คำปี่ฉลุสัปกศก นายเนตร (สมุดไทย คำเขียนกินสอชาว)

...พระเจ้าแผ่นดินแต่ก่อนจึงไ้เอาเจ้าภานายากรมมาตั้งเป็น
ขุนนางไว้เพื่อจะมคิให้มีความซื่อตรง...

รัฐบาลจึงแต่งตั้งชาวจีนที่เข้ามาทำงานกับรัฐบาลเป็นขุนนาง เช่น เจ้าภานายา
พอก้า เมื่อพระบาทสมเด็จพระนั่งเกล้าเจ้าอยู่หัวขึ้นครองราชย์ ทรงแต่งตั้ง
ขุนนาง ในจำนวนนี้มีชาวจีน เช่น เจ็ดบัวบุญมา ไ้เป็น พระยารวิเศษวารี
มหาดเล็กพระคลังมหาสมบัติ² จีนโถนายอากกรเตาสุราเป็นพระยาราชเสนา³
ในสมัยรัชกาลที่ 4 มีการแต่งตั้งจีนเจ้าภานายาขึ้นใหม่อีกหลายคน⁴ พร้อมทั้งตั้ง
จีนที่มีอาชีพเป็นช่าง เช่น ช่างปูน ช่างหยก ช่างหล่อ ช่างเขียน⁵ และ
ช่างแกะเหล้าเป็นขุนนางด้วย ชาวจีนที่แสดงความซื่อสัตย์ต่อรัฐบาล จะได้รับ
แต่งตั้งเป็นขุนนางด้วย อาทิ ในต้นพุทธศตวรรษที่ 24 จีนกวางตุ้งชื่อ
ลิ้มฮิว (Lim Hoi) เป็นพ่อค้าที่เกาะภูเก็ต เป็นผู้พบเรือของชาวพม่า
ซึ่งนำจดหมายไปชักชวนพระยาไทรบุรี ให้เป็นกบฏต่อไทย ได้นำตัวพม่าคน
นั้น ส่งเข้ามาที่กรุงเทพฯ ความชอบครั้งนี้โปรดฯให้แต่งตั้งจีนลิ้มฮิวเป็นหลวง
ราชา เป็นนายทุนจีนและเจ้าภานายาที่ภูเก็ต⁷ นอกจากนี้ยังมีชาวจีน

1. เอกสาร ต. 21 แฟ้ม 13 เรื่องขุนนางจีนเข้ามากรุงเทพฯ พระราช
คำรัสในที่ประชุมเสนาบดีสภาวันที่ 5 ธันวาคม ร.ศ. 126 อ้างในพลกุล
อังกินันท์ บทบาทชาวจีนในประเทศไทย ในรัชสมัยพระบาทสมเด็จพระ
จุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว , หน้า 69.
2. เจ้าพระยาทิพากรวงศ์, พระราชพงศาวดารกรุงรัตนโกสินทร์รัชกาลที่ 3
หน้า 7 .
3. เรื่องเดียวกันหน้า 10.
4. พระราชพงศาวดารกรุงรัตนโกสินทร์รัชกาลที่ 4 , เล่ม 2 หน้า 156.
5. เรื่องเดียวกัน หน้า 160-165 .
6. ประชุมประกาศรัชกาลที่ 4 พ.ศ. 2401 - 2404 หน้า 86 .
7. JSS (1904) pt 2. pp 202-3 as cited in Victor Purcell
The Chinese in Southeast Asia, p.98.

หลายคนได้รับแต่งตั้งเป็นเจ้าเมือง รัฐบาลแต่งตั้งชาวจีนให้ดำรงตำแหน่งเจ้าเมืองนั้น ไม่ใช่เป็นเพราะจีนเหล่านี้ มีความรู้ในการปกครองหรือสนใจที่จะรับราชการแต่เพราะจีนเหล่านี้ ประสบผลสำเร็จในการประกอบอาชีพจนมีฐานะ มั่นคงทางทรัพย์สิน และเป็นผู้มีความจงรักภักดีต่อรัฐบาลรวมทั้งช่วยเหลือราชการแผ่นดิน ด้วยความซื่อสัตย์ ชาวจีนที่ได้รับแต่งตั้งเป็นเจ้าเมืองส่วนใหญ่ มาจากผู้ที่ได้รับเป็นเจ้าภาษี ซึ่งมีฐานะทางการเงินมั่นคง นอกจากนั้นบรรดาเจ้าภาษีเหล่านี้ยังมีเจ้านายและขุนนางชั้นสูง ผู้ซึ่งได้รับผลประโยชน์ร่วมจากการเก็บภาษี สนับสนุนให้เป็นผู้มีอำนาจ จะเห็นได้จากกรณีจีนเหยียง นายอกรังนก เข้ามารายงานเรื่องราวของเจ้าพระยานครศรีธรรมราช (ยม) ในกรุงเทพฯ จนพระเจ้ากรุงธนบุรีตั้งให้จีนเหยียงเป็นเจ้าเมืองสงขลา แยกออกเป็นอิสระจากเมืองนครศรีธรรมราช แสดงให้เห็นว่า อำนาจของเจ้าเมืองแข่งขันกับอำนาจของเจ้าภาษี ซึ่งมี ขุนนางและเจ้านายทางกรุงเทพฯ สนับสนุนไม่ได้¹ มีจีนเจ้าภาษีได้รับแต่งตั้งเป็นเจ้าเมืองหลายคน เช่น จีนฮกเกี้ยน ชื่อเหยียง มาจากเมืองเจียวจิวหู ได้ภรรยาเป็นคนไทยและทำไร่น้ำอยู่ที่เมืองสงขลาในสมัยพระเจ้ากรุงธนบุรี ได้รับผูกขาดอกรังนกส่งรัฐบาลด้วยความสุจริต จนพระเจ้าตากสิน ทรงตั้งให้เป็นหลวงสุวรรณคีรีสมบัติ ผู้ว่าราชการเมืองสงขลา ในสมัยรัชกาลที่ ๑ บุตรชาย(บุญห้อย) ได้เป็นเจ้าพระยาอินทคีรี ศรีสมุทรสงคราม ผู้สำเร็จราชการเมืองสงขลา ลูกหลานจีนเหยียงได้เป็นผู้สำเร็จราชการเมืองสงขลาต่อมาอีกหลายคน และช่วยเหลือราชการ² ด้วยการเกณฑ์กองทัพชาวจีนไปช่วยรบปราบปรามหัวเมืองแขก เสมอ จีนเหยียง

7. Rabibhadana, The Organization of Thai society...

p. 164.

8. ดูรายละเอียดจากประชุมพงศาวดารภาคที่ 3 และภาคที่ 53

"พงศาวดารเมืองสงขลา"

นี้เป็นต้นสกุล ณ สงขลา จีนเค่ง เพื่อนจีนเหยียงไค้รับแต่งตั้งเป็นพระมหานุภาพปราบสงคราม ผู้ว่าราชการการเมืองจะนะ ใน พ.ศ. 2336 จีนฮกเกี้ยนชื่อ คอซู้เจียง มาจากเมืองเจียงจิวหู ในปี พ.ศ. 2340 เข้ามารับจ้างเป็นกรรมกรที่เกาะปឹង แล้วได้เข้ามาค้าขายที่ตะกั่วป่าและพังงา โดยได้รับความอุปการะจากท้าวเทพสุนทร จนร่ำรวย ในสมัยรัชกาลที่ 3 พ.ศ. 2387 ได้เข้ามาขอรับผูกขาดการค้ากับเมืองตรังและเมืองระนอง ได้รับแต่งตั้งเป็นหลวงรัตนเศรษฐี (ต้นสกุล ณ ระนอง) สมัยรัชกาลที่ 4 เมื่อ พ.ศ. 2397 โปรดให้เลื่อนขึ้นเป็น พระรัตนเศรษฐี เจ้าเมืองระนอง ใน พ.ศ. 2405 เลื่อนขึ้นเป็นพระยารัตนเศรษฐี ตำแหน่งผู้สำเร็จราชการเมืองระนองขึ้นตรงต่อกรุงเทพฯ จนเมื่อธรรมาภิบาลในสมัยรัชกาลที่ 5 ได้รับแต่งตั้งเป็นพระยาคำรังสุจริตมณีศรภักดี ตำแหน่งจางวางผู้กำกับราชการเมืองระนอง บุตรชายของคอซู้เจียงนี้ได้เป็นผู้สำเร็จราชการเมืองระนองต่อมาอีกหลายคน บางคนได้รับแต่งตั้งเป็นผู้สำเร็จราชการเมืองหลังสวน เมืองตรัง เมืองชุมพร และสมุหเทศาภิบาลมณฑลภูเก็ต¹ (คอซิมมี บุตรชายคนเล็กได้เป็นพระยาวิชญานุประดิษฐ์มณีศรภักดี สมุหเทศาภิบาลมณฑลภูเก็ต ในสมัยรัชกาลที่ 5) พ่อค้าจีนต้นกิมเจ็ง (ชื่อกิมเจ็ง แซ่ตัน) ทำการค้าอยู่ที่สิงคโปร์ เป็นผู้คุ้นเคยกับพระบาทสมเด็จพระจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว ด้วยการช่วยเหลือราชการไทยรับส่งจดหมายติดต่อกับต่างประเทศและรับส่งซื้อสิ่งของที่ต้องการพระราชประสงค์เสมอ ๆ ได้รับการแต่งตั้งเป็นพระพิเทศพานิชสยามพิชิตรภักดี กงสุลสยามประจำสิงคโปร์²

1. ฎหมายละเอียดจากประชุมพลสภาภาคที่ 50 "ตำนานเมืองระนอง"
2. ก.ท.ช. จดหมายเหตุรัชกาลที่ 4 เลขที่ 107 จ.ศ. 1225
ประกาศโปรดเกล้าตั้งมิสเทศกั้นกิมเจ็ง พระพิเทศพานิช
(สมุคไทคำ เขียนดิชสอขาว)

ได้เข้ามาขอรับผูกขาดอากาศตีบูก ที่เมืองตระบุรี (คอคอดกระ) พระบาทสมเด็จพะจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว โปรดฯ ให้เป็นพระยาธัญญาคติศรีรักษา ผู้ว่าราชการเมืองตระบุรีในปี พ.ศ. 2411¹ การที่ชาวจีนผู้อพยพเข้ามาสร้างฐานะในประเทศได้รับแต่งตั้งเป็นขุนนางจนถึงขั้นได้เป็นเจ้าของเช่นนี้ แสดงให้เห็นว่ารัฐบาลยอมรับไว้ว่างใจชาวจีนแล้วและสนับสนุนให้ได้เป็นเจ้าของปกครองเมืองที่มีชาวจีนประกอบอาชีพอยู่เป็นจำนวนมาก จริงอยู่แม้ในบางครั้งรัฐบาลจะไม่ไว้วางใจในความสามารถของเจ้าเมืองที่เป็นชาวจีน เช่น ในกรณีจีนโต ซึ่งได้เป็นเจ้าของจันทบุรี² มาตั้งแต่ในสมัยรัชกาลที่ 2 ถูกพระบาทสมเด็จพะนั่งเกล้าเจ้าอยู่หัวทรงถอดออกจากตำแหน่ง ด้วยทรงว่าชาวจีนว่าราชการจะไม่มีใครเกรงกลัว³ และทรงแต่งตั้งพระยาโชฎีกกราชเศรษฐี (นิ่ม) ออกไปเป็นเจ้าเมืองแทน แต่รัฐบาลไทยยังคงแต่งตั้งชาวจีนและลูกหลานจีนที่เกิดในประเทศไทยให้เป็นเจ้าเมืองตามวิธีของพระเจ้ากรุงธนบุรีที่ทรงตั้งจีนเหยียง เป็นเจ้าเมืองสงขลาอยู่ตลอดมา ตั้งแต่สมัยรัชกาลที่ 4 เป็นต้นมา มีชาวจีนหรือลูกหลานจีน ดำรงตำแหน่งผู้ว่าราชการเมืองต่าง ๆ เช่น สงขลา ตรัง ระนอง หลังสวน ชุมพร และภูเก็ต แสดงให้เห็นว่า ฐานะทางสังคมของชาวจีนมั่นคง เป็นบึกแผ่นและเป็นแนวทางที่ทำให้ชาวจีนได้ก้าวเข้ามาสู่วงการปกครองประเทศโดยปริยาย

1. สมเด็จพระบรมราชาธิราชที่ 5 "ตำนานเมืองระนอง" ประชุมพงศาวดารภาคที่ 50 หน้า 250.

2. Finlayson, The Mission to Siam and Hue'...., p.257.

3. พระราชพงศาวดารกรุงรัตนโกสินทร์รัชกาลที่ 3 หน้า 10.

ชาวจีนมิได้แสดงความคุ้มครองจากรัฐบาลไทยเท่าที่นั้น ยังแสดงความคุ้มครองจากชาวต่างชาติอีกด้วย การเข้านับถือคริสตศาสนาและเข้าอยู่ใต้บังคับกงสุลต่างชาติ เนื่องจากพวกมิชชันนารีในกายโปเรตสแตนท์ซึ่งเคยเดินทางไปเผยแผ่ศาสนาในประเทศจีน ได้ผลดีมาแล้ว เห็นว่ามีชาวจีนในประเทศไทยเป็นจำนวนมาก จึงคิดจะเผยแผ่ศาสนาแก่ชาวจีนนี้โดยเฉพาะ¹ มีการพิมพ์หนังสือเป็นภาษาจีนและให้คนจีนช่วยแปลเป็นภาษาไทยขึ้น² เพื่อเผยแผ่ในประเทศไทยจนพระบาทสมเด็จพระนั่งเกล้าเจ้าอยู่หัว ทรงเกรงว่าพวกมิชชันนารีนี้จะยุยงให้ราษฎรไทยจีนก่อความวุ่นวายภายในประเทศจนถึงกับออกประกาศห้ามราษฎรไทยจีนรับหนังสือแจกจากมิชชันนารีถึง 2 ครั้ง⁴ คงให้เผยแผ่แบบเงียบเช่น มิชชันนารีโรมันแคทอลิก ซึ่งมีชาวฝรั่งเศสทำการเผยแผ่อยู่⁵ บรรดามิชชันนารีพยายามชักจูงชาวจีนให้เข้านับถือคริสตศาสนาโดยพวกบาทหลวงซึ่งเดินทางเผยแผ่ศาสนาระหว่างประเทศไทยและประเทศจีนชุกชวน

1. "ประชุมพงศาวดารภาคที่ 12" จดหมายเหตุหมอบริตเต หน้า 32.
2. สุพรรณดี กาญจนันธุติ "บทบาทของมิชชันนารีในประเทศไทยตั้งแต่สมัยรัชกาลที่ 3 ถึงรัชกาลที่ 5 แห่งกรุงรัตนโกสินทร์" (วิทยานิพนธ์ ปริญญาโทบัณฑิต แผนก วิชาประวัติศาสตร์ คณะอักษรศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย 2507) พิมพ์สด, หน้า 24.
3. ประชุมพงศาวดารภาคที่ 31 จดหมายเหตุเรื่องมิชชันนารีอเมริกันเข้ามาประเทศสยาม หน้า 7.
4. สุพรรณดี กาญจนันธุติ, เรื่องเดิม หน้า 45 และประชุมพงศาวดารภาคที่ 31 หน้า 20.
5. Neale, Narrative of A Residence... , p.39.

ชาวจีนผู้ซึ่งจะเดินทางเข้ามาในประเทศไทยให้นับถือคริสตศาสนาและให้เป็นผู้ช่วยเข้ามาเผยแผ่ในหมู่ชาวจีนในประเทศไทย จะเห็นได้จากคำให้การของจีนเลี้ยง¹ และจีนบุญดี² ซึ่งมาจากจีนเป็นผู้ช่วยเหลือบาทหลวง เอปิลมากในการฝึกหัดชาวจีนสวดมนต์และชักชวนให้นับถือคริสตศาสนา³ มีชาวจีนเข้านับถือคริสตศาสนาเป็นจำนวนมากเพราะเชื่อคำชักชวนของชาวจีนผู้ทำการเผยแผ่และชาวจีนในระยะนี้นิยมมารับการรักษาไข้ตามแบบตะวันตกจากพวกหมอของมิชชันนารี³ นอกจากนี้ในสมัยรัตนโกสินทร์ตอนต้นนี้ รัฐบาลไทยยังไม่ตั้งโรงเรียนสำหรับราษฎรทั่วไป บุตรหลานชาวจีนจึงได้เข้าโรงเรียนที่พวกมิชชันนารี ตั้งขึ้นเพื่อเผยแผ่ศาสนาโรงเรียนเหล่านี้ ใช้นสอนเป็นภาษาจีน เช่น จีนแสด เกียง กวางซิน ซึ่งอยู่ในคณะมิชชันนารีอเมริกัน ตั้งโรงเรียนสอนบุตรชาวจีนขึ้นครั้งแรกที่บริเวณวัดแจ้ง เมื่อวันที่ 30 กันยายน พ.ศ. 2399⁴ เป็นโรงเรียนแบบกินนอนสอนเป็นภาษาจีนรับเฉพาะเด็กผู้ชาย ต่อมาในปี พ.ศ. 2402 ย้ายโรงเรียนไปตั้งที่สำเหร่ รับเด็กผู้หญิงด้วยและเปลี่ยนเป็นสอนภาษาไทย มิสเตอร์จอห์นสัน ตั้งโรงเรียนสอนชาวจีนที่พูดภาษาฟูเกียนขึ้น⁵ บุตรหลานของชาวจีนได้ประโยชน์จากการเข้าศึกษาในโรงเรียนของมิชชันนารีนี้ อาทิ นายเทียนฮี้สาระดิน (พระยาสารดินสวามิภักดิ์) บุตรจีนปั้นจูสัว มารดาเป็นไทยชื่อหนู ได้เข้าเรียนมิชชันนารีที่สำเหร่ และขอมนับถือคริสตศาสนามิชชันนารีได้ส่งไปเรียนวิชาแพทย์ที่สหรัฐอเมริกา กลับมารับราชการในตำแหน่งผู้ช่วยนายแพทย์

1. ประชุมพงศาวดารภาคที่ 62 ทูตฝรั่งสมัยกรุงรัตนโกสินทร์ หน้า 60-62.
2. ประชุมพงศาวดารภาคที่ 31 หน้า 22.
3. เรื่องเดียวกัน หน้า 24, 33.
4. ยูฟเวศ มิลลิแกน "บทบาทชาวจีนในประเทศไทย" (วิทยานิพนธ์ปริญญาโทมหาบัณฑิต แผนกวิชาการปกครอง คณะรัฐศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย 2510) พิมพ์ครั้งที่ 1 หน้า 60.
5. The Bangkok Calender 1871 , p. 130 .

กรมทหารมหาดเล็ก ในสมัยรัชกาลที่ 5¹ ชาวจีนได้รับประโยชน์จากพวก
มิชชันนารีมาก จึงมีชาวจีนเข้ารับนับถือคริสตศาสนาเป็นจำนวนมาก จนใน
ขณะมิชชันนารีตั้งแผนกจีนขึ้นพิมพ์หนังสือเผยแผ่ศาสนาเป็นภาษาจีนจำนวน
20,000 เล่ม ชาวจีนในกรุงเทพฯ นับถือคริสตศาสนาทั้งนิกายโปรเตสแตนต์
และโรมันแคทอลิก เซอร์จอห์นบาวริง (Sir John Bowring) กล่าวว่า
มีจีนนับถือคริสตศานานิกายโรมันแคทอลิก จำนวน 800 คน² มิชชันนารีเผย
แผ่ศาสนาแก่ชาวจีนในต่างจังหวัดด้วย โดยเฉพาะจังหวัดตามชายฝั่งทะเลตะวันออก
ออก เช่น จันทบุรี ตราด ฉะเชิงเทรา ในสมัยรัชกาลที่ 3 และรัชกาลที่ 4
นี้ มีชาวจีนนับถือคริสตศาสนาเป็นจำนวนมากจนรัฐบาลเกรงว่าพวกจีนเข้ารับ
จะก่อปัญหาในการปกครอง พระบาทสมเด็จพระจอมเกล้าเจ้าอยู่หัวนี้ จึงโปรดฯ
ให้แต่งตั้งนายอำเภอจีน ที่นับถือคริสตศาสนาขึ้นต่างหาก แยกจากนายอำเภอจีน
ที่ได้แต่งตั้งมาแล้ว ดังจะเห็นได้จากสารตราถึงเมืองฉะเชิงเทรา กล่าวว่า
....แต่ทุกวันนี้ได้ทราบได้ฝ่าละอองธุรีบาทหลวงฝรั่งเสสออกไปตั้ง
ส่งสอนศาสนาอยู่ที่เมืองฉะเชิงเทรา จีนเข้ารับฝรั่งเสสมีมาก
ถือสัทธา ศาสนาโรมันกะโตะลิกต่างกันกับจีนแต่จิว จีนฮกเกี้ยน
จีนไหหลำ
จีนหัยหล่า
ครั้งจะไม่ตั้งแต่จีนเข้ารับเป็นนายอำเภอควบคุมก็ไม่ควรด้วย
จีนเข้ารับถือศาสนาต่างกันกับพวกอื่น จะมีความวิวาทกับคน
พวกอื่นอย่างไร ๆ ผู้ว่าราชการกรมการจะหาตัวมาชำระก็จะเป็น

1. สมเด็จพระพุทธยอดฟ้าจุฬาโลกมหาราช , ประวัติบุคคลสำคัญฉบับสมบูรณ์
(พระนคร: ศสจวิทยา 2505) หน้า 485-487 ท่านผู้นี้เป็นบิดา
ของนายพจน์ สารสิน ผู้เคยดำรงตำแหน่ง นายกรัฐมนตรี
2. Bowring, The Kingdom and People of Siam...
Vol II , p. 305.

ที่ซัด ๆ ขวาง ๆ ไปจึงมีพระบรมราชโองการคำสั่ง
 พระเพลิงผดานแดงฤทธิ์ จางวางฝรั่งแผ่นดินให้เลือก
 หาจีนพวกเข้ารีตตั้งเป็นนายอำเภอ เมืองละนาย....
 จึงโปรดพระราชทานสัญญาบัตรประทับพระราชลัญจกรตั้ง
 จีนเสียนฮิวเป็นที่หมื่นพิจารกฤษจีน นายอำเภอจีนออก
 มาว่ากล่าวจีนพวกเข้ารีต บันคาอยู่ที่เมืองฉะเชิงเทรานั้น
 หนึ่ง แต่จีนแต่หัว] จีนหี้ยหล่า ตามเดิมนอกจาก
 หกเกียน]
 พวกเข้ารีตนั้น ให้หลวงวิสุตจีนชาดปลัดขุนศรีบริบูรณ์]
 ขุนวิจารณ์จีนจร]
 นายอำเภอว่ากล่าวไปตามเคย.....¹

รัฐบาลตั้งนายอำเภอจีนคนแลจีนที่นับถือศาสนาตามเมืองต่าง ๆ
 เช่น ที่กรุงเทพฯ มีจีนเกี้ยว เป็นขุนราชกิจพยาบาล นายอำเภอจีนเข้ารีต
 ฉะเชิงเทรา มี จีนเสียนฮิวเป็นที่หมื่นพิจารกฤษจีน นครชัยศรี มีจีนกุกเฮงฮียน
 เป็นหมื่นกฤษณิลรักษา ราชบุรี จีนไธต้องเป็นที่หมื่นสาคนาคฤษรักษา จีนกิจเป็น
 หมื่นพิทักษ์กฤษณทาน จีนเทียนแสงเป็นที่หมื่นพิทักษ์กฤษณทาน นายอำเภอจีนเข้า
 รีตเช่นกัน² หน้าที่ของนายอำเภอจีนเข้ารีตนี้เหมือนกับนายอำเภอจีน คือดูแล
 ชาวจีนที่นับถือศาสนาคริสต์ ให้ปะทะกอบอาชีพโดยสุจริต ระวังข้อพิพาทและพิพาท
 ชาติระหว่างจีนเข้ารีตกับจีนกลุ่มอื่น ๆ การที่รัฐบาลตั้งนายอำเภอจีนที่นับถือคริสต์
 ศาสนานี้แสดงให้เห็นว่า มีชาวจีนจำนวนมากนับถือศาสนาคริสต์ซึ่งแตกต่างจากจีน
 ที่นับถือศาสนาพุทธ และเพื่อรักษาความสงบป้องกันการก่อการวุ่นวาย รัฐบาล
 ไทยจึงให้ความคุ้มครองชาวจีนเข้ารีตนี้โดยใช้นโยบายตั้งนายอำเภอจีนเข้ารีตดู
 แลบรรดาชาวจีนเข้ารีตต่างหาก

-
1. ก.ท.ช. จดหมายเหตุการณ์ที่ 4 เลขที่ 37 จ.ศ. 1225 ร่างตราตั้งเมือง
 ฉะเชิงเทรา (สมุดไทคำเขียนดินสอขาว)
 2. จดหมายเหตุการณ์ที่ 4 เลขที่ 133 จ.ศ. 1225

เมื่อรัฐบาลไทยยอมให้มีศาลต่างประเทศขึ้นภายในประเทศไทย สมัยรัชกาลที่ 4 นี้ ชาวจีนที่อยู่ในเขตอาณานิคมของชาติตะวันตก เช่น ญวน ชาว มลายู ฮอลันดา ได้เข้าเป็นคนในบังคับต่างชาติดูปกครองอาณานิคมนั้นมีชาวจีนเข้าเป็นคนในบังคับต่างชาติน้อย จีนที่เป็นคนในบังคับต่างชาตินี้มี อภิลิทธิมาก ชาวจีนที่อยู่ในประเทศไทยพากันขอเข้าเป็นคนในบังคับต่างชาติ เช่นเดียวกับจีนที่มาจากอาณานิคมของชาติตะวันตก ชาวจีนบางคน พอเป็นคน ในบังคับอังกฤษ ลูกเป็นคนในบังคับฝรั่งเศส² กงสุลฝรั่งเศส² ก็จะให้ชาวจีนใน ประเทศไทยโอนเป็นคนในบังคับของตน โดยเฉพาะกงสุลโปรตุเกสสนับสนุนช่วย ชาวจีนที่หลบหนีการผูกข้อมือเข้าเป็นคนในบังคับ มีชาวจีนจำนวนมาก เข้า เป็นคนในบังคับต่างชาติ ในสมัยรัชกาลที่ 4 นี้ คงจะเห็นได้จากหลักฐานต่อไปนี้

...ตั้งแต่มีมะโรงอุศก ศักราชสยาม 1218 หนังสือสัญญาใหม่ด้วย อังกฤษได้ทำแล้วตรงกับคชศักราช 1856. มาหนังสือสัญญาที่ได้ทำกับฝรั่งเศส อยู่ในทิศเทศอเมริกา และเคนมาร์ก ฮันเสียดิก ริบปติก โปรตุเกสแลริสันดา แลปรุคเซีย ในปีเดือนอันเป็นลำดับ หนึ่ง ๆ มากงสุลของแผ่นดินเหล่านี้ ก็เข้ามาตั้งรักษาลูกค้าของ แผ่นดินเหล่านั้น ก็เข้ามาเที่ยวตั้งอยู่มาค้าขายในกรุงนี้เป็นอันมาก

-
1. George B. Bacon (comp.) Siam the land of the White Elephant as It was and is, p. 231.
 2. Skinner, Leadership and Power..., p. 9.
 3. Manich Jumsai, King Mongkut and Sir John Bowring, p. 231.

มีลูกจ้างแลจีนมาเกาจีนไทห่อล่อยเข้าด้วยก็มาก จีนไทยใน
พระนครนี้ไปรับจ้างเป็นลูกจ้างก็มาก.....¹

ชาวจีนที่เข้าเป็นคนในบังคับต่างชาติ ส่วนใหญ่หวังผลประโยชน์
จากการคุ้มครองของกงสุลในการประกอบอาชีพ² และในทางศาล กงสุลจะให้
ความคุ้มครองคนในบังคับแม้ว่าผู้นั้นจะทำผิดกฎหมายไทย เช่นกรณี จีนซู เป็นพวก
เข้ารีตโรมันแคทอลิก และเป็นคนในบังคับฝรั่งเศส คมดินเถื่อนและปล้นราษฎร
ตั้งแต่กรุงเทพฯ จนถึงอยุธยาอยู่เสมอ เมื่อถูกรัฐบาลลงโทษ กงสุลฝรั่งเศส
ออบาเรต์ (Aubaret) มีจดหมายเข้ามาขอลดโทษจากประหารเป็นเนรเทศ³
การที่ชาวจีนพากันเข้าเป็นคนในบังคับต่างชาติ แสดงให้เห็นว่า จีนพยายามแสวง
หาความคุ้มครองตัวเพิ่มขึ้น ต้องการอิทธิพลเหนือกว่าที่รัฐบาลไทยจะอำนวยให้ได้
จริงอยู่แม้ว่าในสมัยรัชกาลที่ 4 นี้ จีนในบังคับต่างชาติ ยังไม่ก่อความวุ่นวาย
มาก แต่รัฐบาลในระยะนี้เริ่มวิตกเกี่ยวกับปัญหาการปกครองชาวจีนแล้ว ดังจะ
เห็นจากคำกล่าวของสมเด็จพระยาคำรงราชานุภาพ ว่า
.....แม้ยังไม่ปรากฏเหตุการณ์ในรัชกาลที่ 4 แต่มีเค้าเงื่อนที่จะ
สันนิษฐานว่ารัฐบาลได้ปรารถนาอยู่แล้ว แต่ในรัชกาลที่ 4 ว่า
การปกครองชาวจีนในสยามนี้ อาจมีความลำบากเกิดขึ้นใหม่
จากจีน 2 จำพวก คือ จีนในบังคับของฝรั่งต่างประเทศเรียก
ในสมัยนั้นว่า "ในร่มธง" หรือ "สับเยก" จำพวกหนึ่งกับจีน

-
1. ก.ห.ช. จดหมายเหตุการณ์รัชกาลที่ 4 เลขที่ 129 จ.ศ. 1224
พิพากษาความระหว่างมองซิเออ ซิเคอัสตริยากับพวกจีน
(สมุคไทคำ เขียนคินสอขาว)
 2. คู่มือบทที่ 2
 3. จดหมายเหตุการณ์รัชกาลที่ 4 เลขที่ 77 จ.ศ. 1218

ตัวเทียบอีกจำพวกหนึ่ง.....

ไม่เพียงแต่จะมีเรื่องราวของจีนคนในบังคับต่างชาติ คนไทยที่
 เข้าเป็นคนในบังคับต่างชาติ เมื่อกระทำผิดจะได้รับการป้องกันจากทางกงสุล
 เช่นกัน ส่วนใหญ่ เป็น เรื่องของการวิวาทกับชาวจีน และบางครั้งเรื่องจะ
 ลุกกลามกลายเป็นเรื่องก้าวร้าวมาถึงขุนนางฝ่ายไทยด้วย ดังกรณี นายสินคนใน
 บังคับฝรั่งเศส เมาสู่ราแยงเงินจีนขึ้น ที่ถนนสำเพ็งไป 9 บาท มองซิเออ
 ชิ เค อิศตริยา ผู้ว่าการแทนกงสุลฝรั่งเศส กลับกล่าวหาว่า พวกจีนทำร้าย
 นายสิน โดยจับมัดไว้กับเสา และ ชาวจีนทำการสบประมาทตัวเข้าผู้เป็นตัวแทน
 ของจักรพรรดิฝรั่งเศส พร้อมทั้งถวายฎีกาพระบาทสมเด็จพระจอมเกล้าเจ้า
 อยู่หัว กล่าวโทษ เจ้าพระยาพระคลัง พระอินทราธิบดีศรีราชรองเมือง และ
 เจ้าพระยาศรีสุริยวงศ์ สมุหพระกลาโหมในการตัดสินคดีนี้ เหตุครั้งนี้ทำให้รัฐ-
 บาลไทยต้องพิจารณาแก้ไขกฎหมายของไทยใหม่ ให้เหมาะสมขึ้นเรียกว่ากฎหมาย
 กรมท่า กฎหมายท้องน้ำ ใน พ.ศ. 2400 และประกาศให้กงสุลทุกชาติทราบ
 ภายในปี พ.ศ. 2401 ด้วย พร้อมทั้งเพิ่มความคุ้มครองชาวจีนที่ไม่อยู่ใต้
 บังคับต่างชาติด้วยการตั้งกงสุลจีนในบังคับสยามขึ้น ในปลายสมัยรัชกาลที่ 4 และ
 ในสมัยรัชกาลที่ 5 ตอนต้น เช่น ตั้งจีนคุมเป็นหลวงทวีจีนบำรุง กงสุลจีนใน
 บังคับสยามดูแลชาวจีนในแขวงนครชัยศรีและสมุทรสาคร จีนจ่าย แซ่ตัน เป็นหลวง
 วิสุทจีนชาติ กงสุลจีนในบังคับสยามเมืองฉะเชิงเทรา นครนายก และปราจีนบุรี⁵
 "กงสุลจีนในบังคับสยามนี้" มีหน้าที่ดูแลชาวจีนเมื่อเกิดกรณีพิพาทระหว่างจีนในบังคับ

1. สมเด็จพระเจ้าบรมวงศ์เธอ เจ้าฟ้ากรมพระยาบำรุงรักษาภาพ, พระราชพงศาวดารกรุงรัตนโกสินทร์
 รัชกาลที่ 5, หน้า 283.
2. จดหมายเหตุรัชกาลที่ 4 เลขที่ 129 จ.ศ. 1224
3. เรื่องเดียวกัน
4. จดหมายเหตุรัชกาลที่ 4 เลขที่ 77 จ.ศ. 1230
5. จดหมายเหตุรัชกาลที่ 4 เลขที่ 72 จ.ศ. 1230

ต่างชาติกับจีนที่เป็นพลเมืองไทยเท่านั้น ไม่มีอำนาจเท่าปลัดจีนซึ่งเป็นหัวหน้าชาวจีน การตั้ง "กงสุลจีนในบังคับสยาม" นี้ เป็นวิธีการของรัฐบาลไทยในการคุ้มครองชาว จีน เป็นการป้องกันเหตุการณ์วุ่นวายที่จะเกิดขึ้นได้ และเป็นการตั้งชาวจีนมิให้เข้า เป็นคนในบังคับต่างชาติกันมาก โดยแสดงให้เห็นว่าไม่ต้องไปพึ่งบารมีกงสุลต่างชาติ ให้เข้ามาอยู่ในอำนาจกงสุลของรัฐบาลไทย ซึ่งให้ความคุ้มครองชาวจีนได้เช่นกัน

สภาพสังคมของชาวจีนอพยพ ผู้เข้ามาประกอบอาชีพในประเทศไทย มีคนมากในระยะนี้ จำนวนชาวจีนเพิ่มมากขึ้นจากการที่มีชาวจีนอพยพเข้ามาปีหนึ่งๆ เป็นจำนวนมาก นอกจากจะเพิ่มจำนวนคนแล้ว ชาวจีนยังได้รับความคุ้มครอง เพิ่มมากติดกับสภาพสังคมของชาวจีนในสมัยก่อน ๆ ชาวจีนได้รับความคุ้มครองทั้งทาง ส่วนตัว และทางหมู่คณะ จากชนชั้นปกครอง รัฐบาลไทยและกงสุลต่างชาติในสมัย รัชกาลที่ 4 ถึงรัฐบาลไทยและกงสุลต่างชาติ แข่งกันให้ความคุ้มครองชาวจีน เพื่อ ดึงชาวจีนให้อยู่ในอำนาจของตน ฉะนั้นชาวจีนจึงเป็นฝ่ายได้เปรียบ พยายามแสวง ความคุ้มครองและอภิสิทธิ์ต่าง ๆ ที่ชนกลุ่มน้อยอื่น ๆ ในไทยไม่เคยได้รับ อาทิ เช่น การมีนายอำเภอจีน ปลัดจีนเป็นต้น ชาวจีนในสมัยนี้ตระหนักถึงความมั่นคงทาง สังคมในหมู่ชาวจีน จึงมีชาวจีนบางกลุ่มไม่เกรงกลัวกฎหมายไทย เริ่มมีอิทธิพลคุกคาม ความสงบภายในประเทศ ซึ่งเป็นภัยต่อสังคมไทยในสมัยรัตนโกสินทร์ตอนต้นนี้

อิทธิพลของชาวจีนที่สร้างความวุ่นวายในสังคมไทย

ชาวจีนที่เข้ามาพึ่งพระบรมโพธิสมภาร กษัตริย์ไทยประกอบอาชีพใน ระยะรัตนโกสินทร์นี้ มีบางกลุ่มที่ก่อความวุ่นวายให้แก่รัฐบาลและสังคมไทย เนื่องจาก สังคมชาวจีนมั่นคงมากขึ้น มีรัฐบาลไทย เจ้านาย ขุนนางชั้นปกครองของไทย และ กงสุลต่างประเทศให้ความคุ้มครองชาวจีน บางคนจึงไม่เกรงกลัวกฎหมายไทยและ กระทำการผิดกฎหมายก่อความวุ่นวายต่อสังคมไทย ความยุ่งยากต่าง ๆ ในสังคมไทย ในสมัยรัชกาลที่ 1 ถึงรัชกาลที่ 4 ซึ่งเกิดจากชาวจีนนี้มีหลายประการได้แก่ การลักลอบค้าฝิ่น การตั้งสมาคมลับ (ฮั้งฮี้) การเป็นเจ้าของบ่อนการพนัน และการ ปลอมเงินเหรียญ

จีน จีนเข้ามาในประเทศไทยตั้งแต่ปลายสมัยสุโขทัยและสมัยอยุธยา
 ตอนต้น แต่ไม่มีปัญหาร้ายแรงเท่าในระยะรัตนโกสินทร์นี้ ตั้งแต่สมัยรัชกาลที่ 2 เรือ
 ลินค้าของอังกฤษ นำจีนจากประเทศอินเดียไปขายในประเทศจีนเป็นจำนวนมาก จน
 ราษฎรจีนติดดินกันมาก¹ แม้ว่ารัฐบาลจีนจะมีกฎหมายลงโทษผู้สูบดินถึงตายแต่มีชาว
 จีนอีกเป็นจำนวนมากคงติดการสูบดิน การปราบดินในประเทศจีนก่อให้เกิดกรณีวิวาท
 ระหว่างรัฐบาลจีนและพ่อค้าอังกฤษ ซึ่งชักนำไปสู่สงครามดินในที่สุด ในประเทศไทย
 ชาวจีนที่อพยพเข้ามานำดินเข้ามาแพร่หลายในหมู่ชาวจีนก่อน ราษฎรไทยจึงเกิดการเอา
 แบบชาวจีน เริ่มมีการสูบดินกันขึ้น ดังจะเห็นจากคำกล่าวของ หมอบรัดเลย์ (D.B.
 Bradley) มิชชันนารีผู้เข้ามาในสมัยรัชกาลที่ 3 ว่า

.....แต่เมื่อครั้งก่อนนั้นในเมืองไทยนี้ก็ไม่เคยมีผู้ใดสูบดิน ครั้นนานมาคนใน
 เมืองไทยก็เอาอย่างจีนสูบดินกันบ้าง ลูกหลานเพื่อนบ้านก็พลอยสูบ
 ไปต่อ ๆ กัน ลงมาจนถึงทุกวันนี้ บัดนี้การสูบดินในเมืองไทยนี้เป็น
 การร้ายกาจใหญ่หลวงนัก.....³

ราษฎรไทยในระยะนี้ติดดินกันมาก แม้กระทั่งชนชั้นผู้ดีที่เป็นเจ้านายและขุนนาง⁴

1. ก.ท.ช. จดหมายเหตุรัชกาลที่ 3 เลขที่ 200 จ.ศ. 1202
 สำเนาจดหมายเจ้าเมืองเกียงสรีว่าด้วยเรื่องชาวสังกริคนำดินเข้ามา
 ขายในเมืองจีน (สมุดไต่คำ เขียนดินสอดขาว)
2. ก.ท.ช. จดหมายเหตุรัชกาลที่ 3 เลขที่ 27 ไม่ปรากฏ จ.ศ.
 สำเนาแปลหนังสือสมิเอกซี เจ้าเมืองกวางตุ้งกราบทูลไปถึงเจ้ากรุงจีน
 เรื่องอังกฤษพาจีนเข้ามาขายในเมืองกวางตุ้ง (กระดาษเพลาเขียนดินสอดดำ)
3. คี. บี. บรัดเลย์ "เรื่องดิน" วชิรญาณ เล่ม 1 (ปี จ.ศ. 1246) หน้า 36.
4. ศิริวิวัฒน์ โอสถานุเคราะห์ "ดินกับปัญหาสังคมในประเทศไทย"
 (วิทยานิพนธ์ปริญญาโทบัณฑิต แผนกสังคมวิทยา คณะเศรษฐศาสตร์
 มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์, 2503) หน้า 32.

เหตุที่ราษฎรไทยนิยมการสูบฝิ่นจนคิดนี้ เพราะมีการลักลอบนำฝิ่นเข้ามาขายภายในประเทศตลอดเวลา โดยทางเรือสินค้า ดังจะเห็นจากจดหมายของสมุหพระกลาโหมในสมัยรัชกาลที่ 2 ถึง พระยานครศรีธรรมราชว่า

.....อนารราษฎรไทยจีนมีชื่อทั้งนี้ก็ยังลักลอบคบหากันสูบฝิ่น กินฝิ่น ซ้อฝิ่น ชายฝิ่นชุกชุมอยู่ควยเหตุทว่าเรือลูกค้าซึ่งไปค้าขาย ณ หัวเมืองปากใต้ เอาฝิ่นมาลักลอบซื้อขายในกรุงเทพฯ พระมหานคร ไทยจีนมีชื่อมีทรัพย์ก็ได้ซื้อหาทรัพย์มีได้ก็คบหากันปล้นสดมภ์กระทำโจรทำต่าง ๆ พอให้ไค้ทรัพย์ของเข้ามาซื้อฝิ่นสูบฝิ่นตามพวกพาล.....

เรือสินค้าจากภาคใต้นำฝิ่นเข้ามาเสมอ เรือสินค้าที่ไปจากเมืองสงขลาในสมัยรัชกาลที่ 3 มีฝิ่นเข้าไปทุกลำ² และการชำระฝิ่นรายใหญ่ในกรุงเทพฯ ในปี พ.ศ. 2382 จะเห็นว่าเรือสินค้าของหลวงและของเจ้านายขุนนางไทยลักลอบนำฝิ่นเข้ามาหลายราย³ ลูกเรือเหล่านี้สารภาพว่าซื้อฝิ่นมาจากกำปั่นสุรี⁴ (เรือสินค้ามาจากอินเดีย) เรือสินค้าที่ไปค้าขายจากเมืองจีนและอินเดีย นำฝิ่นเข้ามาในประเทศไทย⁵ นอกจากนี้เรือสินค้าของต่างชาติได้นำฝิ่นเข้ามาขายควย จอห์น ครอบเฟิต (John Crawford) รายงานว่า เรือสินค้าของชาวจีนที่ไปค้าในสิงคโปร์และปีนัง นำฝิ่นเข้ามาประเทศไทย มีมูลค่า 1 แสนดอลลาร์สเปน เป็นอย่างน้อย⁶ เรือสินค้าของจีนลักลอบนำฝิ่นเข้ามาเสมอเมื่อรัฐบาลไทยปราบปรามการลักลอบนำฝิ่นเข้ามาอย่างกวัดจั้น เรือสินค้าเหล่านี้เข้า

1. ก.ห.ช. จดหมายเหตุนครรัชกาลที่ 2 เลขที่ 17 ก.จ.ศ. 1175
ห้องตราถึงพระยาศรีธรรมโศกราช เรื่องห้ามไม่ให้ลูกค้าลักพาฝิ่นเถื่อนเข้าไปขายกรุงเทพฯ ถ้าจับได้เจ้าเมืองกรมการต้องรับผิดชอบ (พิมพ์คัด)
2. จดหมายเหตุนครรัชกาลที่ 3 เลขที่ 129 จ.ศ. 1201 คู่ในบทที่ 2
3. เรื่องเดียวกัน
4. เรื่องเดียวกัน
5. Neale, Narrative of A Residence..., p. 182.
6. Crawford, Journal of An Embassy..., Vol I, p.268.

มาแต่ปากน้ำและมีชาวจีนตั้งเป็นสมาคมล้นนำเรือเล็กออกไปรับถ้ายืนจากเรือสินค้าใหญ่อีกที และมีเรือสินค้าล้นนำเดินเข้ามาทางฝั่งทะเลตะวันตกเสมอ ดังจะเห็นจากจดหมายเจ้าพระยาพระคลัง (ดิศ บุนนาค) คอบ เซอร์ เจมส์ บรูค (Sir James Brook) กล่าวถึงเรือจีนที่ล้นนำเดินเข้ามาในประเทศไทยว่า ทุกวันนี้ชายฝั่งทะเลตะวันตก จีนเรือเล็กก็ยังคงบรรทุกเดินเข้ามาในเขตแดนเนื่อง ๆ มาคราวละ 4 ลำ 5 ลำ 6 ลำ²

ไม่เพียงแต่จะมีเรือสินค้าล้นนำเดินเข้ามาเท่านั้น ชาวจีนที่อยู่ภายในประเทศได้ทำการลักลอบขมดินเดือนขายกันอีกด้วย การล้นนำเดินเข้ามาแพร่หลายภายในประเทศเช่นนี้ สร้างความวุ่นวายให้เกิดขึ้นกับสังคมไทยไม่น้อย

เมื่อราษฎรไทยคิดผิดทำให้ร่างกายอ่อนแอและรัฐบาลยังต้องพึ่งกำลังแรงงานจากราษฎรไทยในการป้องกันประเทศ เมื่อคำนึงถึงกำลังงานที่จะต้องอ่อนแอลง รัฐบาลไทยจึงออกกฎหมายห้ามราษฎรไทยขุดดิน และทำการปราบปรามการขุดดินอย่างเข้มแข็ง หลักฐานที่แสดงให้เห็นว่ารัฐบาลไทยในสมัยรัตนโกสินทร์ตอนต้นตระหนักดีว่า การขุดดินจะทำให้กำลังแรงงานของราชการไทยอ่อนแอลง คือ กฎหมายห้ามขุดดินที่ออกในสมัยรัชกาลที่ 2 ถึง 2 ครั้ง ดังนี้

กฎหมายไม่ให้ขุดดินชายดินขุดดิน จ.ศ. 1173 (พ.ศ. 2354)

. ทุกวันนี้ผู้ขุดดินกินดินหากตัวพระราชกำหนดกฎหมายไม่ . . . จะนำตน

ไปสู่ทุกข์หาประโยชน์ไม่ถึงจะทำราชการวงศ์สงครามฉลองพระเดช

พระคุณเล่า ก็ว่า ใสดินถ้าไม่มีจะขุดจะกินก็ให้เกิดอาเจียนคลื่นเหียน

ให้หาหวออ่อนนอน เอราราชการมิได้³

1. Neale, *op.cit.* p. 182.

2. ประชุมพงศาวดาร ภาคที่ 62 ทศวรรษสมัยกรุงรัตนโกสินทร์ หน้า 155.

3. พระเจ้าบรมวงศ์เธอกรมพระยาคำรงราชานุภาพ พระราชพงศาวดารกรุงรัตนโกสินทร์ รัชกาลที่ 2 หน้า 55 และเสถียร ลายลักษณ์ และผู้อื่น , ประชุมกฎหมายประจำศก เล่ม 4 หน้า 32 .

และในพระราชบัญญัติห้ามสูบบุหรี่ ซึ่งออกใน จ.ศ. 1181 (พ.ศ. 2365) ได้กล่าวถึง
 ฝิ่นทั่วไปให้คำสั่งราชการอ่อนแอไปเช่นกัน¹ ในสมัยรัชกาลที่ 4 เมื่อออกพระราชบัญญัติ
 ห้ามราชการสูบบุหรี่ ได้กล่าวถึงผลของการสูบบุหรี่ทำให้เสีย
 แรงงานราชการด้วย ก็จะเห็นได้จาก

.....พระมหานครอันใหญ่ไพโรฟ้าชำแผ่นดินหลายเพทหลายภาษา

คือ
 ไทย
 มอญ
 ลาว
 เขมร
 ยวน
 พม่า
 ทวาย
 แชก

ฝรั่งพุกเกก (โปรตุเกส) เค็ม คนจำพวกนี้อยู่ใน

ราชการบ้านเมือง ถ้ามีการศึกสงครามต้องไปรบสู้ข้าศึกศัตรูจะ
 ต้องห้ามปรามมิให้สูบบุหรี่เสียให้เด็ดขาดด้วย ฝิ่นเป็นของชั่ว
 ออกไม่ได้สูบบุหรี่ก็คิดตัวอยู่เสียราชการ... พวกจีนถ้ามีราชการงารศึก
 ก็หาได้กะเกณฑ์ไปทำศึกสงครามไม่ ด้วยเป็นคนอ่อน ใต้แต่
 จะซื้อขายหาทรัพย์สินโดยจะโปรคให้พวกจีน ^{ชื้อ} ฝิ่นกันตามบันดา
 พวกจีนก็ควรอยู่... ^{ขาย}
^{สูบ}

แม้ว่าจะมีกฎหมายห้ามสูบบุหรี่ การสูบบุหรี่ซึ่งเป็นยาเสพติด แพร่หลายออกไปยากที่จะ
 แก้ไขให้หมดสิ้น ไม่เพียงแต่ราษฎรสามัญเท่านั้นที่ติดการสูบบุหรี่³ ข้าราชการชั้นผู้ใหญ่
 ล้วนแต่ติดการสูบบุหรี่ด้วย ก็จะเห็นจาก คำให้การของอายุแก้ว ผู้เป็นหมื่นรัก

1. เสถียร ลายลักษณ์และผู้อื่น, เรื่องเดียวกัน หน้า 53 - 54
2. ก.ห.ช. จกหมายเหตุรัชกาลที่ 4 เลขที่ 53 จ.ศ. 1213 พระราช
 บัญญัติห้ามข้าราชการไม่ให้สูบบุหรี่และตั้งเจ้าภาษี (สมุทโทคำเขียนคินสอขาว)
3. ก.ห.ช. จกหมายเหตุรัชกาลที่ 4 เลขที่ 57 จ.ศ. 1226 สารตราถึง
 เมืองพิษณุโลกเรื่องให้ส่งคนสูบบุหรี่ลงไปกรุงเทพฯ (สมุทโทคำเขียนคินสอขาว)

สมบัติ เมืองพิษณุโลก สาราภาว่าได้สู้รบดินร่วมกับหลวงบันเทาทุกขราชย์ หลวงเทพนราย หลวงทรง ขุนทิพโพธิ ขุนรองปลัด หมื่นศรีอักษร หมื่น จันทบาญ และชาวจีนอื่น ๆ อีกหลายคน กรมการเมืองศรีโสภณ¹ เช่น หลวงพิพิธอำพน ปลัด หลวงแฉ่ว หลวงกลาง หลวงมหาศไท ขุนจำ เมือง ขุนวิจิตรอักษรเสียมตรา ถูกฟ้องในข้อกล่าวหาว่าสู้รบดิน นอกจาก นี้เจ้าเมืองและกรมการเมืองทั้งทางเหนือและทางภาคใต้ ยังคงให้ลูกน้อง สู้รบดินเข้ารับราชการใช้สอยอยู่² หลักฐานดังกล่าวนี้แสดงให้เห็นสภาพสังคม ไทย ราษฎรไทยรับการสู้รบดินมาจากชาวจีนและเป็นที่ยอมรับกันทุกชนชั้น บรรดาขุนนางที่ติดการสู้รบดิน แม้จะรู้ว่าผิดเป็นของต้องห้าม แต่ควยมีเจ้า ขุนมูลนายชั้นสูง ปิดบังการสู้รบดินของลูกน้องอยู่เสมอ ทำให้ขุนนางในระดับ ค่ำก้อจะทำการผิดกฎหมาย และควยมีเจ้านายและขุนนางในชั้นสูงบางคนทำ การลักลอบค้าฝิ่นเสียเอง อังจิ พระยาพิทลุง³ เจ้าพระยาสงขลา⁴

¹ ก.ห.ช. จดหมายเหตุการณ์ที่ 4 เลขที่ 64 จ.ศ. 1230

(2) สารตราเจ้าพระยาจักรี ฯ มาถึง กรมการเมืองศรีโสภณ (สมุดไต่คำเขียนดินสอดขาว)

² ก.ห.ช. จดหมายเหตุการณ์ที่ 4 เลขที่ 54 จ.ศ. 1226 สารตราถึงกรมการเมืองต่าง ๆ เรื่องให้เอาตัวข้าราชการติดดินมาลา (สมุดไต่คำเขียนดินสอดขาว)

³ จดหมายเหตุการณ์ที่ 3 เลขที่ 127 จ.ศ. 1201

⁴ ก.ห.ช. จดหมายเหตุการณ์ที่ 3 เลขที่ 32 ไม่ปรากฏ จ.ศ.

คำสาบาลปติญาณตนของพระยาสงขลาและผู้มีชื่อซึ่งได้ซื้อดิน ขายดิน ปติญาณสาบาลว่าจะพยายามไม่ให้มีดินเถื่อนเข้ามาขายในเมืองเป็นอันขาด จะไม่ปิดบังไว้ (กระดาษเพล่า เขียนดินสอดดำ)

พระศรีสุนทรโวหาร¹ (พัก) จึงเป็นการช่วยผู้ให้ขุนนางระดับผู้น้อยกล้าขัดพระราชบัญญัติ ทำการสู้รบโดยหวังว่าขุนนางผู้ค้าเงินดังกล่าวจะให้ความคุ้มครองเมื่อมีการปราบปรามผู้สู้รบ ส่วนผู้ทำการค้านั้น เพราะเป็นคน "เห็นแก่อายุเจ๊กอีจิ้นมากกว่าเจ้านายของตัว"² และเป็นผู้หวังกำไรจากการค้านั้น เนื่องจากมีราคาสูง เมื่อรัฐบาลห้ามนำเงินเข้าประเทศ การสู้รบของราษฎรไทยจึงแพร่หลายอยู่ตลอดมา แม้แต่ลูกหลานผู้วาระการจังหวัด³ และภิกษุ เช่น ภิกษุที่วัดสามพระยา⁴สู้รบ รัฐบาลใช้มาตรการผ่อนปรนกับราษฎรไทยผู้คิดเงิน ในขั้นแรกให้เขาตัวผู้คิดเงินมาทรมานให้อดจนเล็ก⁵ ถ้ายังเล็กสู้รบไม่ได้ ให้ถอดออกจากการรับเบี้ยหวัด⁶ หรือ ให้ถอดออกจากตำแหน่ง⁷ สำหรับภิกษุสามเณรให้จัดการสึกและขับไล่ออกจากอาราม⁸

1. พระราชหัตถเลขาในพระบาทสมเด็จพระจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว รวมครั้งที่ 5 (พระนคร: โรงพิมพ์พระจันทร์ 2505) หน้า 40-41.
2. เรื่องเดียวกัน หน้าเดียวกัน
3. จดหมายเหตุนครราชสีมาที่ 4 เลขที่ 54 จ.ศ. 1226
4. ประชุมประกาศรัชกาลที่ 4 พ.ศ. 2394-2400 หน้า 44.
5. จดหมายเหตุนครราชสีมาที่ 4 เลขที่ 54 จ.ศ. 1226
6. "ประกาศห้ามไม่ให้คนสู้รบเป็นขุนหมื่นรับเบี้ยหวัด" ประชุมประกาศรัชกาลที่ 4 พ.ศ. 2394-2400 หน้า 121.
7. ก.ท.ช. จดหมายเหตุนครราชสีมาที่ 4 เลขที่ 40 จ.ศ. 1214
ร่างตราถึงเจ้าเมืองกรมการให้เป่าร้องโขนฉมา ตั้งขุนเทพอากร
(สมุดไทคำ เขียนดินสอขาว)
8. ประชุมประกาศรัชกาลที่ 4 พ.ศ. 2394-2400 , หน้า 44.

การลักลอบนำเงินเข้ามานี้ไม่เพียงแต่ทำให้ราษฎรไทยคิดผิดกันเท่านั้น
 ยังก่อปัญหาทางการปกครองขึ้นด้วย เกิดคดีวิวาทกันเนื่องจากเงินเสมอโดยเฉพาะใน
 หมู่ชาวจีน เช่น การชุกรรโชกเอาเงิน ที่ฉะเชิงเทรา จีนตงเป็นคนสูบดิน
 ชุกรรโชกเอาเงินจากจีนเองเกี่ยว ลูกจ้างอำเภอแกลงแก้วผู้เป็นภรรยาจีนชื่อ เกิดการ
 ฆาตกรรมเพื่อช่วงชิงเงินและเงินตั้งกรณี จีนจิ จีนชิง สมคบกันเข้าจีนกุย เพื่อชิง
 ดิน 1 อับ และเงินอีก 9 ตำลึง 2 บาท ที่ฉะเชิงเทรา² จากคดีทั้งสอง
 นี้แสดงให้เห็นสภาพของคนสูบดินว่าทำตนเป็นอันธพาล ก่อความเดือดร้อนแก่ราษฎร
 นอกจากนี้ การปราบปรามการลักลอบค้าเงินก่อให้เกิดการตั้งสมาคมลับ ก่อการร้าย
 แรงเป็นภัยแก่บ้านเมือง ในสมัยรัชกาลที่ 3 เมื่อมีการปราบปรามการลักลอบค้า
 ดินอย่างกวาดล้าง ชาวจีนที่คิดผิดได้ตั้งเป็นสมาคมลับขึ้น วางสมัครพรรคพวกอยู่ตาม
 หัวเมืองชายทะเล คอยรับเงินจากสำเภาจจีนปลอมปนกับสินค้าอื่น ลอบส่งไปเข้าไป
 ขายแก่กงสีใหญ่ในกรุงเทพฯ และ ที่อื่น เพื่อขายแก่ผู้สูบดินต่อไป สมาคมลับจีนนี้
 เมื่อมีพรรคพวกมากขึ้นได้ทำการร้ายแรง เช่น ปล้นสะดมราษฎร เมื่อรัฐบาลล่วง
 รู้ถึงการลักลอบขนเงินของสมาคมลับนี้ได้ทำการปราบปรามจนถึงขั้นรบพุ่งกันหลายครั้ง
 เช่นในปี พ.ศ. 2385 จีนตั้งของชายดินที่ตำบล แสมคำ ปากน้ำบางปะกง
 สมุทรปราการ จมื่นราชามาตย์กับพวกทหารไปปราบเกิดการต่อสู้กันขึ้น กำลังรัฐบาล
 สามารถปราบชาวจีนตัวนี้ครั้งนี้ได้ จับได้ตัวหัวหน้าคือ จีนเยียวและจีนก้อน พร้อม
 ทรัพย์เงิน จำนวน 30 ก้อน³ ต่อมาในปี พ.ศ. 2390 พวกจีนตั้งของลักลอบ

1. ก.ท.ช. กรมคดีปกครอง จดหมายเทศรัชกาลที่ 3 เลขที่ 159 จ.ศ. 1206
 จดหมายถึงพระวิเสทฤาไชย เจ้าเมืองฉะเชิงเทรา คอยรายเงินจีนเที่ยวคุกร
 หลอกหลวงเอาเงินกับเงินเองสิทธิ์ ลูกจ้างอิน อำเภอแกลง
 ฉศก (สมุดโตคำเขียนดินสอขาว)
2. ก.ท.ช. จดหมายเทศรัชกาลที่ 3 เลขที่ 136 จ.ศ. 1206 สารตราเจ้า
 พระยาจักรีทศบาลได้รับบอกสองตัวจีนจิ จำเลยในคดีชาวจีนกุยตาย (สมุดโตคำเขียนดินสอขาว)
3. พระราชพงศาวดารกรุงรัตนโกสินทร์ รัชกาลที่ 3 หน้า 275.

ค้าเงินอีกที่ตำบลศกกรุด สมุทรสาคร จีนเดียวเป็นหัวหน้าอั้งยี่ พระยามหาเทพ (ปาน) ออกไปปราบปรามถูกพวกจีนยิงบาดเจ็บ จึงไปร่ำขอให้ เจ้าพระยาพระคลัง (ทิศ บุนนาค) ไปปราบจึงส่งบลงไค¹ ในปีเดียวกันนี้ พวกจีนสู้รบกันตั้งเป็นอั้งยี่หนีไปทางราชบุรี อีกจำนวนมาก ในปี พ.ศ. 2391 พระยาปราจีนจับจีนสู้รบซึ่งตั้งตัวเป็นอั้งยี่ที่ปราจีนบุรี ส่งตัวเข้าไปชำระที่กรุงเทพฯ จะเห็นได้ว่าพฤติกรรมของชาวจีนที่เกี่ยวข้องกับการค้าเงินสู้รบกันก่อให้เกิดการสู้รบกันขึ้นในสมัยรัชกาลที่ 3 นี้ คังกรณีสุมทรปราการและสมุทรสาคร และสมาคมลับที่ตั้งขึ้นเพื่อสลอบค้าเงินนี้ เป็นตัวอย่างทำให้เกิดสมาคมลับอื่น ๆ ที่เกิดขึ้นในเวลาต่อมาอันเป็นภัยต่อประเทศ

รัฐบาลไทยดำเนินการปราบปรามการสลอบค้าชายฝั่งมาโดยตลอด ในสมัยพระบาทสมเด็จพระพุทธยอดฟ้าจุฬาโลก ทรงออกพระราชบัญญัติห้ามราษฎรไทยจีนสู้รบ ผู้ใดฝ่าฝืนมีโทษด้วยการเอาตัวออกตระเวน ธิราชบาทและจำขัง ในสมัยรัชกาลที่ 2 มีการออกกฎหมายห้ามสู้รบอีก 2 ฉบับเพิ่มโทษ จากสมัยรัชกาลที่ 1 ให้มีการลงอาญาเขียน 30 ยก ธิราชบาท นำตัวตระเวนทางบก 3 วัน ทางเรือ 3 วัน เอาตัวไปเป็นตะพุ่นหญ้าช้างและนำบุตรภรรยาไปสืงข้าวในฉางหลวง พร้อมทั้งปรับโทษจากราคาเงินที่ซื้อมา

1. เรื่องเดียวกัน หน้า 307
2. ก.ห.ช. จดหมายเหตุรัชกาลที่ 3 เลขที่ 129 จ.ศ. 1209
ร่างสารตราฯ ถึงข้าหลวงกรมการเมืองเรื่องเกณฑ์เลขมารักษาบ้านเมืองกับใช้ชำระจีนสู้รบ (สมุดไต่คำเขียนดินสอขาว)
3. ก.ห.ช. จดหมายเหตุรัชกาลที่ 3 เลขที่ 194 จ.ศ. 1210
ร่างตราเจ้าพระยาบดินทร์ฯ เรื่องให้สืบจับพวกจีนตัวเหี้ยส่งเข้ามากรุงเทพฯ (สมุดไต่คำ เขียนดินสอขาว)

1 เท่าตัว นอกจากนี้รัฐบาลมีจดหมายเตือน เจ้าเมืองและกรมการเมืองทางภาคใต้ ให้ตรวจดูเรือสินค้าที่จะเข้าไปกรุงเทพฯ อย่างกวัดข้น ถ้าพบว่ามีเรือจากเมืองใด บรรทุกดินเข้ามาจะเอาเจ้าเมืองนั้นเป็นโทษ² สมัยรัชกาลพระบาทสมเด็จพระนั่งเกล้าเจ้าอยู่หัว ทรงเกลียดชังการสูบดินและห้ามปรามอย่างเด็ดขาด จะเห็นได้จากสนธิสัญญาที่ทำกับ เฮนรี เบอร์นี (Henry Burney) ในปี พ.ศ. 2369 มีกล่าวถึงดินเป็นของต้องห้ามมิให้ซื้อขายเลยในแคว้นกรุงเทพฯ ถ้ารัฐบาลจับได้ว่ามีเรือสินค้านำดินเข้ามาจะปรับดินนั้นเผาเสีย³ ในรัชกาลนี้ มีการตั้งกรมการออกไปตรวจตราตามเมืองชายฝั่งทะเลเพื่อปราบปรามการลักลอบค้าดิน เมื่อปี พ.ศ. 2381 สมุหพระกลาโหม (คิศ บุนนาค) ได้ไปตรวจราชการทางทะเลพบเรือจีนลักลอบค้าดินที่เขาสามมุก⁴ ได้รายงานเข้ามาจึงโปรดให้เจ้าเมืองสมุทรปราการพร้อมด้วยเรือรบและอาวุธออกไปไล่จับจีนนั้นได้ดินมา 23 ก้อน จีนผู้นำดินเข้ามาสารภาพว่าได้ขายไปที่บ้านแหลม ประมาณ 8 ก้อน จากการจับจีนลักลอบค้าดินได้ในครั้งนี้นับเป็นความสำเร็จของรัฐบาลทำให้รัฐบาลรู้ทันเล่ห์เหลี่ยมและวิธีการลักลอบค้าดิน⁵ ในปีต่อมา พ.ศ. 2382 จึงได้ออกพระราชกำหนดห้ามค้าดินในพระราชอาณาจักร⁶ ห้ามซื้อขายดินคืบดินสูกหรือเก็บดินไว้ในบ้านเรือน โรงเรือนแพ ถ้าจับได้เจ้าของดินจะถูกปรับ 10 เท่าของราคาดิน ในวันที่ 27⁷ เมษายน พ.ศ. 2382 โปรดให้

-
1. เสถียร ลายลักษณ์ และผู้อื่น เรื่องเดิม หน้า 56.
 2. จดหมายเหตุรัชกาลที่ 2 เลขที่ 17 ก. จ.ศ. 1175
 3. Manich Jumsai, Sir John Bowring and King Mongkut, p.9.
 4. Bowring, The Kingdom and People..., Vol II, p. 511.
 5. เวลดา แผ่นดินพระนั่งเกล้า ๗ หน้า 32 .
 6. Singapore Free Press , 13th June 1839
 7. ประชุมพงศาวดารภาคที่ 12 จดหมายเหตุหมอบรัดเล หน้า 37.

พิมพ์พระราชกำหนดนี้เป็นประกาศที่โรงพิมพ์ชินนารี เป็นจำนวน 9000 ฉบับ ซึ่งนับเป็นประกาศฉบับแรกของรัฐบาล ทรงโปรดให้แบ่งแยกขุนนางออกไปตรวจการนำจับผิดตามหัวเมือง ให้พระยามหาเทพไปตรวจที่เพชรบุรี สมุทรสงคราม สมุทรสาคร นครชัยศรี พระยาอำมาตย์ พระยาวิสุตโกษา จมื่นไชยาพราลาไปตรวจที่บางปลาสร้อย ฉะเชิงเทรา ปราจีนบุรี นครนายก พระยามมราช พระยาศรีพิพัฒน์ ตรวจที่เมืองสงขลา ถลาง ตะกั่วทุ่ง ตะกั่วป่า พระยาไชยาคุณการจับผิดที่เมืองไชยา และให้จมื่นราชามาตย์ จมื่นรักษิमान หลวงนายเสนีรักษาไปชำระผิดหัวเมืองฝ่ายตะวันตก ตั้งแต่เมืองปราจีนบุรีถึงเมืองนครศรีธรรมราช เมืองตะกั่วป่าถึงเกาะภูเก็ตในครั้งนั้น จับได้มื่นคืบจำนวน 3700 หาบ เศษเงินสุก 2 หาบเศษ ได้นำมาเผาหน้าพระที่นั่งสุททาสวรรย์ กัดกินดินนั้นได้นำมาหลอพระพุทธรูปและพระประธานในการเปรียญวัดสุทัศน์ โปรดให้พระยาโชฎึกราชเศรษฐี พระยารองเมือง และกรมพระนครบาล นำประกาศห้ามลักลอบค้าดินนี้แล้วตามหัวเมือง และให้เสนาบดีมหาดไทย กลาโหม และพระสัสดี ประกาศให้ขุนนาง ทหารในวังหลวง วังหน้า วังหลัง วังเจ้าต่างกรม และเจ้าที่มีได้ทรงกรมให้ทราบประกาศนี้ทั่วกัน การปราบปรามดินในสมัยรัชกาลที่ 3 นี้ จะเห็นได้ว่าทรงให้ข้าหลวงออกตรวจตราอย่างทั่วถึง แต่งกรมการออกสืบจับผู้ร่วมค้าดิน และโปรดให้ผู้ที่ผิดในครอบครองนำดินมาลุกโทษ สารภาพผิด ทางรัฐบาลจะไม่เอาผิดแก่ผู้ที่มาสารภาพโดยดี มีชาวจีนและขุนนางนำดินมาลุกโทษ เช่นพระยาสงขลา และชาวจีนได้กระทำการสาบานตามธรรมเนียมไทย และตามธรรมเนียมจีนที่ศาลเจ้า ชาวจีนเมื่อชำระผิดที่เมืองนครศรีธรรมราช

1. พระราชพงศาวดารกรุงรัตนโกสินทร์ รัชกาลที่ 3 หน้า 194

2. จดหมายเหตุรัชกาลที่ 3 เลขที่ 32 ไม่ปรากฏ จ.ศ.

เมืองต่าง ๆ ได้จับเงินพร้อมด้วยดินส่งเข้ามาชำระในกรุงเทพฯ เช่นพระยานครชัยศรี จับเงิน⁴ พร้อมด้วยดินหนัก 15 ตำลึง ได้สารภาพและอ้างชื่อเงินผู้ร่วมคัมดินอีกหลายคน พระยาไชยวิจิต เจ้าเมืองกรุงเก่า จับเงินหนัก ⁵แซ่กัน

สมัยรัชกาลที่ 4 ตอนต้น เพิ่มโทษผู้ขายฝิ่นถึงประหารชีวิต ผู้สูบฝิ่นให้ลักหน้า และซังกู¹ ต่อมาพระบาทสมเด็จพระจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว ทรงเห็นว่า วิธีการปราบฝิ่นชั้นเด็ดขาดในสมัยรัชกาลที่ 3 ไม่ได้ผล เพราะยังคงมีผู้ลักลอบนำเข้ามาเสมอ และการปราบปรามทำให้ราคาฝิ่นสูงขึ้น เป็นการล่อใจบรรดาผู้มีใจหาการลักลอบค้าฝิ่นเพิ่มมากขึ้น และการปราบด้วยวิธีการรุนแรงในสมัยรัชกาลที่ 3 ทำให้บรรดาลูกค้ายื่น ๆ ได้รับความเดือดร้อน ประกอบกับพระองค์ทรงทราบข่าวขุนนางจีนกราบทูลให้พระจักรพรรดิจีนเก็บภาษีฝิ่น² พร้อมทั้งเห็นตัวอย่างจากเมืองจาการ์ตา ของฮอลันดา และเมืองลิสบอนของสเปน ซึ่งอนุญาตให้ลูกค้ายื่น ฝรั่งเศส แหก ซ้อขายฝิ่นกับเจ้าภาษี คงจะเห็นได้จากข้อความต่อไปนี้

...พระจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว...ทรงพระราชดำริเห็นว่าฝิ่นเป็นของชั่ว...

เมื่อในแผ่นดินพระบาทสมเด็จพระบรมเชษฐาธิราชเจ้า ก็โปรดให้มี
กระลาการเป็นเจ้าของผู้ชำระฝิ่นอยู่ถึง 27 ปี ยักย้ายลงพระราช
อาญาปรับโทษเขียนตีรับราชบาท จำจงซึ่งไว้จะให้เข็ดลาง ผู้ ^{ซื้อ}ขาย ^{ฝิ่น} _{สูบ}

ก็ยังลวงพระราชอาญาอยู่เสมอ โปรดให้จับยกใหญ่ก็หลายหน ราคา
ฝิ่นที่กรุงเทพฯแพงขึ้นครั้งไร พวกจีนใจชั่วที่รักซ้อขายฝิ่นก็ลงเรือเลก
เอาเงินตราออกไปซ้อฝิ่นเข้ามาลักลอบขายกัน

...ครั้งนี้ พระบาทสมเด็จพระจอมเกล้าเจ้าอยู่หัวได้เสด็จขึ้นเถลิงถวัล
ราชสมบัติ ก็หลายเดือนมาแล้ว พวกจีนใจชั่วก็ยังมียู่ลวงพระราช
บัญญัติลักลอบ ^{ซื้อ} _{ขาย} ฝิ่น จนราคาฝิ่นถูกลง

.....จะโปรดให้ตั้งกองจับ...แต่ทรงพระมหากรุณาเมตตาแก่ลูกค้ายาพิษ
ซึ่งได้พึ่งพระบรมโพธิสมภารทำมาหากิน อยู่ในพระราชอาณาเขต

1. จดหมายเหตุรัชกาลที่ 4 เลขที่ 40 จ.ศ. 1214

2. จดหมายเหตุรัชกาลที่ 4 เลขที่ 81 จ.ศ. 1214 ฎในบทที่ 2
เรื่องฝิ่น

จะพากันยับเยินฉิบหายไปเสีย ด้วยการค้าระเหิน จึงโปรดเกล้าฯให้หาฤา
พระบรมวงษานุวงศ์และเสนาบดีผู้ใหญ่...แลเมืองสำปาทัง (เขอมาร์จ ,
โยตระตา)
จากมาร์ตา) เป็นเมืองของชาติวิลันดา เมืองลิ ซอง ก็เป็นเมืองชาติ
อิตาเลียน (espagn - สเปน) มิได้อยู่ในร่มธงอังกฤษ เมืองเหล่านี้
นี้ก็เปิดทางให้ลูกค้าพานิช จีน แขนก ฝรั่ง] ซึ่งไปมาค้าขายในบ้านเมืองซื้อฝิ่น

ขายฝิ่น มีเจ้าภาษีดูแล เรียกกันโดยควรแก่ราคา.....¹

พระบาทสมเด็จพระจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว ทรงปรึกษาเสนาบดี แล้วโปรดฯให้ตั้ง
หลวงอนุรักษวานิชและพรรคพวกเป็นเจ้าภาษี² ให้รับซื้อฝิ่นจากบรรดาผู้นำฝิ่น
เข้ามาภายในประเทศและตรวจตราเรือสินค้า ให้เรือสินค้าซื้อฝิ่นเข้ามาได้ลำ
ละ 5 ปัก เจ้าภาษีจะซื้อฝิ่นราคาปักละ 10 ชั่ง ที่เกินจากนั้นให้รับ
เอาไว้ 1 ปี ถ้าจับฝิ่นได้จากเรือสินค้าต่างชาติ ให้รับมาเผาให้หมด นอก
จากนี้เจ้าภาษีมือสิทธิ์ที่จะจับและลงโทษผู้ลักลอบค้าฝิ่น ด้วยการค้าซึ่งไว้ที่โรง
ภาษีได้ ดังเช่น พระราชรองเมืองจับจีนลักต้มฝิ่นหนัก 26 ตำลึง ได้ส่งตัว
ให้เจ้าภาษีสงหน³ เมื่อตั้งเจ้าภาษีทำให้การลักลอบค้าฝิ่นน้อยลง เพราะฝิ่น
ซึ่งเป็นของต้องห้ามเปลี่ยนเป็นสิ่งที่ถูกกฎหมาย ราษฎรไทยถูกห้ามสูบฝิ่นโดยมี
โทษถึงประหารชีวิต⁴ ให้สูบได้แต่ชาวจีนซึ่งต้องไปซื้อฝิ่นจากเจ้าภาษีเท่านั้น
โปรดฯให้ตั้งกองจับราษฎรไทยที่สูบฝิ่น⁵ และตั้งด่านคอยตรวจราษฏรผู้ซื้อชาย

1. จดหมายเหตุรัชกาลที่ 4 เลขที่ 53 จ.ศ. 1213
2. จดหมายเหตุรัชกาลที่ 4 เลขที่ 39 จ.ศ. 1213 ฎในบทที่ 2
3. "opium" Siam Repository, 1870, p. 26.
4. จดหมายเหตุรัชกาลที่ 4 เลขที่ 53 จ.ศ. 1213
5. จดหมายเหตุรัชกาลที่ 4 เลขที่ 40 จ.ศ. 1214

เงินที่ค่านปากคลองซุกใหม่ ค่านปากเกร็ด ค่านเมืองนครเขื่อนขันธ์¹ (พระประแดง) ชาวไทยที่อดเงินไม่ได้ ให้ไว้ผมเปียแบบชาวจีนและต้องเสียดำผูกปมข้อมือเหมือนชาวจีน² การตั้งเจ้าภาษีเงิน เป็นการสกัดการก่อเหตุร้ายที่เกิดจากการลักลอบซื้อขายเงินได้เกือบตลอดรัชกาล ในตอนปลายรัชกาลที่ 4 เจ้าภาษีผูกขาดเงินขึ้นแก่รัฐบาลต้องประสบการขาดทุน เพราะมีเงินเดือนขายกันมาก และราคาถูกลงกว่าของเจ้าภาษี ในตอนปลายรัชกาล เมื่อวันที่ 1 กันยายน พ.ศ. 2411 มีการปราบเงินเดือนที่โรงงักวนของพวกจิววิมวักสัมพันธวงศ์ การจับเงินครั้งนี้ทำให้เกิดเพลิงไหม้บ้านเรือนราษฎร เพราะพวกจีนจิวเผาโรงงักวน เพื่อหลบหนีเจ้าหน้าที่ เป็นสาเหตุให้เกิดกรณีพิพาทระหว่างรัฐบาลไทยและกงสุลอังกฤษ ในสมัยรัชกาลที่ 5 เมื่อ พ.ศ. 2414 ได้ออกพระราชบัญญัติให้ เจ้าพนักงานตักสินและบังคับผู้ลักลอบค้าเงินแทนเจ้าภาษี

แม้ว่ารัฐบาลในระยะนี้ จะมีมาตรการปราบปรามการสูบเงินทั้งแบบเค็ดขาดและแบบผ่อนปรน แต่ผู้ลักลอบค้าเงินไม่ได้เกรงกลัวอำนาจของรัฐบาล ปัจจัยสำคัญที่ทำให้ชาวจีนผู้ลักลอบค้าเงินไม่เกรงกลัวกฎหมายไทย คือ การได้รับความคุ้มครองจากกงสุลต่างชาติ จะเห็นได้ชัดในกรณี จินซู เป็นคนของพระยาบุรุษฯ (เพ็งเพ็ญกุล) เป็นหลานจีนเก่าแก่วัง ผู้ซึ่งพระยาบุรุษฯขอให้พระบาทสมเด็จพระจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว โปรดตั้งเป็นขุนราชการพยาบาล จินซูนี้เป็นหัวหน้าเงินปล้นราษฎรระหว่างกรุงเทพฯ-อยุธยา และเป็นผู้คุมเงินเดือนเมื่อรัฐบาลตักสินลงโทษตามกฎหมาย กงสุลออบาเรต์ (Aubaret) กงสุลฝรั่งเศสรับดูแลและให้ที่พักแก่บุตรภรรยาจีนผู้ร้ายนี้ และยังมีจดหมายมาขอลดโทษจากประหารชีวิตเป็นเนรเทศ³ กงสุลออบาเรต์ อ้างว่า ที่ทำ

1. ก.ท.ช. จดหมายเหตุการณ์รัชกาลที่ 4 เลขที่ 54 จ.ศ. 1217 หนังสือศรีสทเทพ ราชปลัด กรมทัตไทย มาถึงพระยาวิเสทดาไช (สมุคโศดำเขียนดินสอขาว)
2. คู่มือที่ 2 เรื่องการผูกปมข้อมือจีน
3. พระราชหัตถเลขาพระบาทสมเด็จพระจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว (พระนคร; โรงพิมพ์คุรุสภา, 2506) เล่มที่ 1 หน้า 217.

จดหมายมาเช่นนั้น

... ขั้รบกวนมากหลวงมาคืนไม่ได้ เขียนว่ามาตามคำบอกหลวง ก็เมื่อ
ผู้กรองแผ่นดินฝ่ายไทยเห็นไม่ชอบ จะไม่ทำตามที่ขอมมา กงสุล
ออบาเรตก็ไม่เสียใจ...¹

กรณีเช่นนี้เป็นตัวอย่างให้ชาวจีนอื่น ๆ ไม่เกรงกลัวอำนาจ
รัฐบาลไทย การชดลโคโฆในกรณีลักลอบค้าฝิ่นนี้ เริ่มมีในสมัยพระบาท
สมเด็จพระนั่งเกล้าเจ้าอยู่หัว ซึ่งรัฐบาลทำการปราบปรามฝิ่นอย่างกวาดล้าง
ในปี พ.ศ. 2382 กองตระเวนจับเรือจีนผูกัก ซึ่งมาจากสิงคโปร์ นำ
ฝิ่นมาลักลอบค้าทางฝั่งทะเลด้านตะวันตก บรรดาลูกเรือเป็นจีนในบังคับ
อังกฤษ มีสเตอร์ จอร์จ บอนห์ (George Bonham) เจ้าเมือง
สิงคโปร์ มีหนังสือมาขอชดลโคโฆให้รัฐบาลปล่อยตัวไป รัฐบาลไทยจึงได้
ปล่อยเรือจีนที่จับได้ครั้งนี้ไป² จีนเหล่านี้ไม่เข็ดหลาบ ในปี พ.ศ. 2389
มีเรือผูกักมาลักลอบค้าฝิ่นอีก เมื่อกองตระเวนจับได้ กอลแนล บัตวิก⁴
(พอ. วิลเลียม จอห์น บัตเตอร์เวธ) (Colonel William John Butterworth)
เจ้าเมืองสิงคโปร์มีหนังสือมาขอภัยโทษอีก ในเวลาต่อมา บรรดาเรือสินค้า
จีนผูกักนี้ลักลอบนำฝิ่นเข้ามาค้าขายภายในประเทศตลอดเวลา จากกรณีดังกล่าว
นี้ แสดงให้เห็นว่า การคุ้มครองของเจ้าเมืองและกงสุลต่างชาติ ทำให้
เป็นจุดอ่อนในการปกครองของรัฐบาลไทย เพราะรัฐบาลต้องเห็นแก่ความมี
สัมพันธไมตรี จึงยอมปล่อยตัวชาวจีนผู้กระทำผิดไป ชาวจีนอื่น ๆ ที่อยู่ภาย

1. จดหมายเหตุการณ์ที่ 4 เลขที่ 77 จ.ศ. 1218
2. ประชุมพงศาวดารภาคที่ 62 ทศวรรษสมัยกรุงรัตนโกสินทร์
หน้า 155.
3. พระองค์เจ้าจุลจักรพงษ์ เจ้าชีวิต , หน้า 330.
4. ประชุมพงศาวดารภาคที่ 62 หน้า 155.

ในประเทศเห็นว่ารัฐบาลไทย ไม่มีอำนาจเก็บชาค จึงไม่เกรงกลัว ลักลอบค้าฝิ่น สูบฝิ่นอยู่เสมอ การลักลอบค้าฝิ่นซึ่งเริ่มมาตั้งแต่สมัยรัตนโกสินทร์คอนต้นนี้ ยังคงมีปรากฏอยู่เสมอในปัจจุบัน

สมาคมลับ (อั้งยี่) สมาคมลับมีในประเทศจีนมาตั้งแต่สมัยโบราณ¹ และได้เกิดเพิ่มมากขึ้น เมื่อพวกแมนจูปกครองประเทศ สมาคมที่ทำงานอย่างกว้างขวาง คือ สมาคมคอกบัวขาว และสมาคมสูง² สมาคมสูงตั้งขึ้นใน พ.ศ. 2174 มีวัตถุประสงค์จะโค่นล้มราชวงศ์ไต้เซ็ง ของพวกแมนจู และเชิญกษัตริย์จีนราชวงศ์ไต้เหม็งขึ้นปกครองประเทศ พวกจีนพยายามทำการต่อสู้หลายครั้ง แต่ไม่สำเร็จ จึงต้องวางแผนทำการกบฏกันอย่างลับ ๆ ตั้งเป็นสมาคมลับ "เทียนตี้ หวย" ซึ่งแปลว่า "ฟ้าดินมนุษย์" หรือเรียกย่อว่า "ซาอะ"³ เมื่อจีนอพยพออกนอกประเทศ ได้นำวิธีการของสมาคมลับไปใช้ในดินแดนที่ไปอาศัยอยู่ด้วย ชาวไทยเรียกชื่อสมาคมลับนี้ว่า "อั้งยี่" ซึ่งเป็นชื่อสมาคมลับกบฏหนึ่งแปลว่า "หนังสือแดง" หรือ บางครั้งในจดหมายเหตุไทย เรียกสมาคมลับนี้ว่า "คิ้วเฮีย" หรือ "คิ้วเหีย" ซึ่งเป็นภาษาจีนแต้จิ๋ว เรียกหัวหน้าสมาคมลับแปลว่า "พี่ใหญ่"

ในประเทศไทย สมาคมลับจีนเริ่มมีขึ้นในสมัยรัชกาลที่ 3 ปัจจุบันที่ก่อตั้งสมาคมลับขึ้นมา มีหลายประการ และรัฐบาลได้ปราบปรามสมาคมลับที่เกิดขึ้นโดยจะให้หมดสิ้นไปจากแผ่นดินไทย ไม่ว่าสมาคมลับนั้นจะเกิดโดยกระทำการผิดกฎหมายหรือไม่ก็ตาม เช่น ในปี พ.ศ. 2367 อันเป็นปีแรกที่พระบาทสมเด็จพระ

1. วิลเลียม ซี.ไอคอร์ เคอแบร์ , บ่อเกิดลัทธิประเพณีจีน , แปลจาก Sources of Chinese Tradition โดย จอห์น คี ทองประเสริฐ (พระนคร; โรงพิมพ์ส่วนท้องถิ่น, 2511) หน้า 465 .
2. เรื่องเดียวกัน หน้าเดียวกัน
3. ดูรายละเอียดใน สมเด็จพระบรมวงศ์เชอกรมพระยาคำรงราชานุภาพ นิทานโบราณคดี หน้า 251 - 258 .

พระนั่งเกล้าเจ้าอยู่หัวขึ้นครองราชย์ จีนสองพวก ฮกเกี้ยนและแต้จิ๋ววิวาทกัน จนถึงกับรวมพรรคพวกตั้งเป็นสมาคมลับต่อสู้กัน ฝ่ายแต้จิ๋วมีจีนช่วงผู้เป็นหลงจูโรงทำน้ำมันถั่ว มีบ้านอยู่ที่บางกระจะ จันทบุรี เป็นตัวเฮีย(หัวหน้าใหญ่) จีนเกาเป็นอีเฮีย (หัวหน้ารอง) คบคิดกับพระยาปลัดรวมพวกแต้จิ๋ว 700-800 คน ยกเข้าโจมตีบ้านพระยาสุนทรเสรมฐี ซึ่งเป็นพวกฮกเกี้ยน¹ แม้ว่าการสู้รบระหว่างจีน 2 พวกนี้ เป็นเรื่องราวของชาวจีนโดยเฉพาะ ไม่ได้กระทำการผิดกฎหมายไทย แต่ราษฎรไทยที่อยู่ในบริเวณใกล้เคียงกลัวเหตุการณจะลุกลามพากันหลบหนีเข้าป่า พระยาจันทบุรีจึงให้พระศรีสุนทร และพระยายกบัตร คุมไพร่ออกปราบจีนตัวเฮียครั้งนี้ จีนตัวเฮียหลบหนีกระจัดกระจายไปอยู่ที่อื่น² และมีชาวจีนถูกฆ่าตายเป็นจำนวนไม่น้อย จับได้หัวหน้าจีนคือจีนช่วงและจีนเกา ไปรกดให้จำคุกตลอดชีวิต ส่วนพระยาปลัดผู้ร่วมคิดนั้น ไปรกดส่งตัวไปเป็นตะพุนหม้ายข้าง³ เหตุการณ์ที่จีนสองพวกตั้งเป็นตัวเฮียสู้รบกันครั้งนี้ ทำให้รัฐบาลเริ่มดำเนินนโยบายปกครองชาวจีนอย่างใกล้ชิด โดยตั้งชาวจีนขึ้นเป็นนายอำเภอจีนดูแลว่ากล่าวจีนแต่ละพวกตั้งได้กล่าวมาแล้ว

ปัจจัยที่ก่อให้เกิดการตั้งสมาคมลับอีกประการคือ เรื่องการลักลอบค้าฝิ่นและสูบฝิ่น เมื่อรัฐบาลตั้งกองตระเวนตรวจตราการลักลอบนำฝิ่นเข้ามา ชาวจีนตั้งสมาคมวางพรรคพวกไว้คอยรับส่งฝิ่นกัน และรัฐบาลได้ทำการปราบจนถึงขั้นสู้รบกันตั้งกล่าวมาแล้ว อังปีที่ก่อความวุ่นวายครั้งใหญ่ ๆ ในสมัยนี้เกี่ยวข้องกับการลักลอบค้าฝิ่นด้วยทั้งสิ้น เช่น กรณีจีนเดียวตั้งเป็นตัวเฮียที่สัดกรุก แขวงสมุทรสาครในปี พ.ศ. 2390 จีนเดียวคนนี้เป็นคนชายฉฉินและพรรคพวกตัวเฮียในครั้งนี ซึ่งหนีไปอยู่ตามโรง

1. พระราชพงศาวดารกรุงรัตนโกสินทร์ รัชกาลที่ 3, หน้า 10.
2. The Siam Repository 1869, p. 286.
3. สมเด็จพระเจ้าบรมวงศ์เธอกรมพระยา ปวเรศวริยาตงกรมและผู้อื่น เทศนาพระราชประวัติและพงษาวดารกรุงเทพฯ (พระนคร, โรงพิมพ์หนังสือพิมพ์ไทย, 2456) หน้า 97.

หีบนำศาลตามไร้อยู่ ล้วนแต่เป็นคนสุบดินชื่อชายจีน¹ ในกรณีพวกจีนก่อกบฏที่
ฉะเชิงเทรา ใน พ.ศ. 2391 จีนลันทอง (เชียงทอง) คั่วเฮียเป็นคน
ชายจีน จีนบุญต๋องที่ร่วมงานเป็นคนสุบดิน² พวกจีนเหล่านี้ได้เข้าเงินฮอผู้เป็น
ขุนกำจัดจีนพาล ผู้นำจับจีน³ ซึ่งเป็นพี่ชายของหลงจู้ฮี้ เจ้าของโรงหีบนำศาล

ไม่เพียงแต่เป็นเรื่องเดียวทำให้ชาวจีนตั้งพรรคพวกเป็นอั้งยี่ บังคับ
อีกประการที่สำคัญคือ ความต้องการแก้แค้น หรือเจ็บใจที่ถูกขุนนางไทยทำการ
กดขี่เสมอ เช่นในปี พ.ศ. 2385 โปรดให้ข้าหลวงมาชำระดินที่นครชัยศรี
ขุนภักดีณรงค์ มีฎีกาขึ้นมากล่าวหาว่า พระยาโกนุริท พระยาเกียร⁴ จัตุรมุขจีน
เจียงบ จีนแซ จีนฉิว บ่าวของขุนภักดีฯ ซึ่งเป็นผู้ไม่มีความผิดไปพร้อมทั้งเครื่อง
ใช้ประจำตัว เช่น มีดโกน กอลองยาสูบ กางเกง ฯลฯ โดยกล่าวหาว่าจีน
พวกนี้เป็นคั่วเฮีย⁵ กรณีจีนเดียว ตั้งสมาคมอั้งยี่ที่สัดกรุด สมุทรสาครในปี
พ.ศ. 2390 เช่นกัน จีนเดียวเป็นบ่าวพระยามหาเทพ (ปาน) เมื่อมีการ
จับการลักลอบค้าฝิ่น พระยามหาเทพจับตัวจีนเดียวมาเรียกเอาเงินแล้วปล่อยตัว
ไป เมื่อเห็นว่าจีนเดียวยังมี จะเรียกตัวมาชำระเอาเงินอีกหลายครั้ง เป็นผล
ประโยชน์ส่วนตัว ดังจะเห็นได้จากรายงานของจมีนราชามาตย์ ว่า

1. ก.ท.ช. จดหมายเหตุรัชกาลที่ 3 เลขที่ 129 จ.ศ. 1209
ร่างสารตราถึงข้าหลวงกรมการเมืองเรื่องเกณฑ์เลขมารักษาบ้านเมือง
กับไซชำระจีนสุบดิน (สมุดโทคำเขียนดินสอขาว)
2. ก.ท.ช. จดหมายเหตุรัชกาลที่ 3 เลขที่ 155 / ก จ.ศ. 1210
สำเนาคำให้การจีนบ่าวควยเรื่องอั้งยี่เมืองฉะเชิงเทรา กำเวียบ
(สมุดโทคำเขียนตัวรง)
3. เรื่องเดียวกัน
4. ก.ท.ช. จดหมายเหตุรัชกาลที่ 3 เลขที่ 73 จ.ศ. 1204 ไบบอกเมือง
นครไชยศรี เรื่องชำระพวกจีนคั่วเฮีย (กระดาษเพล่าเขียนดินสอคำ)
5. เรื่องเดียวกัน

...จับผู้ร้ายแลเงินพวกชายยาดินส่งมาให้ก็เป็นอันมากนักหนาแล้ว เห็นแต่
พระยามหาเทพปล่อยเอาเงินกินเสีย ไม่ได้ให้ผลประโยชน์บ้างเลย...

การชุกครึกเช่นนี้หลายครั้ง จนทำให้จีนเฉียวถูกใจเจ็บคอบคิดตั้งตัวเป็นหัวเสียขึ้น
ในครั้งนี้ จึงโปรด ให้พระยามหาเทพ เจ้าของเรื่องราวออกไปปราบหัวเสีย
จีนเฉียวเอง พระยามหาเทพออกไปปราบพร้อมด้วยพระยาสวัสดิวาริ เกณฑ์
กรมการจากสมุทรสาครไปช่วยปราบ พระยามหาเทพถูกจีนหัวเสียยิงบาดเจ็บ
ต้องละทิ้งเมืองสมุทรสาครหนีเข้ากรุงเทพฯ พวกจีนหัวเสียเห็นดังนั้นคิดกำเริบ
จะตามเข้ามาปล้นพระมหาราชวังในกรุงเทพฯ พระบาทสมเด็จพระนั่งเกล้าเจ้า
อยู่หัว โปรด ให้ เจ้าพระยาพระคลัง (ทิศ บุนนาค) พร้อมด้วย พระยา
นครไชยศรี เกณฑ์เลขไทยลาวเขมร ออกไปช่วยตีสกัดพวกจีนที่หนีไปทางบ้าน
โพธิ์หัก² แขวงเมืองราชบุรี จนปราบได้สำเร็จ การปราบจีนหัวเสียครั้งนี้
พวกจีนตาย 300 คนเศษ จับจีนเฉียว จีนกา ส่งมากรุงเทพฯ ชำระโทษ
ถึงประหารชีวิต ในการต่อสู้กับฝ่ายรัฐบาลในครั้งนี้ จีนหัวเสียใช้ปืนสั้นที่จีนเรียก
"ประทัด" มีอยู่ตามศาลเจ้า จีนหัวเสียรวบรวมใช้เป็นอาวุธต่อสู้กับเจ้าหน้าที่
ของไทย รัฐบาลจึงมีประกาศให้เก็บปืนสั้นหรือประทัดนี้ ตามศาลเจ้าให้หมดสิ้น
และห้ามราษฎรทุกคนมี อาวุธชนิดนี้ไว้ในครอบครอง³ ในกรณีจีนก่อกบฏในปี พ.ศ.
2391 ที่จังหวัดฉะเชิงเทราเช่นกัน มีสาเหตุมาจากความเจ็บแค้น คือจีน
สินทอง (เชียงทอง) เอาใจไปช่วยงานศพ จีนเที่ยงสามีอำแดงส้มจีน และเกิด
วิวาทกับ นายลองบุตรแขวงจีนและพรรคพวก ด้วยเรื่องแขวงจีนไม่ยอมให้เงินพวก

1. พระราชพงศาวดารกรุงรัตนโกสินทร์รัชกาลที่ 3 , หน้า 307

2. จดหมายเหตุรัชกาลที่ 3 เลขที่ 129 จ.ศ. 1209

3. ก.ท.ช. จดหมายเหตุรัชกาลที่ 3 เลขที่ 147 จ.ศ. 1209

หมายเหตุประกาศเรื่องให้เก็บปืนสั้นครั้งเกิดหัวเสียและให้เก็บตามศาลเจ้า
ด้วย (สมุดไต่คำเขียนดินสอดขาว)

นี้ข้ามสะพาน หลวงยกบัตร ผู้อยู่ในงานศพนี้ได้ห้ามปรามจนสงบลง ต่อมา
 แขวงจีนไปฟ้องพระวิเศษฤาไชย เจ้าเมืองฉะเชิงเทรา กล่าวหาว่าจีนสินทอง
 และพรรคพวก 190 คน เป็นพวกคิ้วเสียทำร้ายพวกแขวงจีน พระวิเศษฤ
 ไชยให้หลวงยกบัตรเป็นกรรมการชำระ หลวงยกบัตรจับตัวจีนฮก หลานจีนสินทอง
 และชาวจีนอื่น ๆ ที่ไม่ได้ร่วมการวิวาทครั้งนี้มาหลายคน นำมาจำตรวนไว้ที่บ้าน
 พระวิเศษฤาไชย จีนสินทองจ่ายเงินให้หลวงยกบัตร 4 ¹ หนึ่ง เพื่อถอนชื่อ
 พวกตน จีนที่ถูกจำครั้งนี้ ใครมีเงินให้กรรมการจะได้รับการปล่อยตัวเป็นอิสระ
 ผู้ที่ไม่มีเงินให้ แม้ว่าจะไม่ใช่ผู้ทำความผิด จะถูกจำตรวนในขังงานหนักที่บ้านพระ
 วิเศษฤาไชย² ไม่มีกำหนด เหตุการณ์ครั้งนี้ทำให้ชาวจีนผูกใจโกรธพระวิเศษฤาไชย
 และกรรมการ และศึกรากแค้นตลอดมา จะเห็นได้จากคำสารภาพของจีนคิ้วเสีย
 ครั้งนี้ ว่า

....บอกความกับ ำข้าฯ แขวงจีนไปห้องต่อกรรมการว่าพวกเราตีพวก
 แขวงจีน กรรมการมาเกาะพวกจีนไปเป็นอันมาก ที่จีนวิวาทก็มี
 ที่ไม่ได้วิวาทก็มี หาชำระเอาความจริงไม่ คิดแต่จะลงเอาเงินกับ
 พวกจีนฝ่ายเดียว จีนสินทองจึงว่าแก่ ำข้าฯ กับจีนเสงจีนศุกเกา
 จีนยุเตงเสมีयर¹ ว่ากรรมการข่มเหงหนักเหลือทน จะเป็นตายอย่างไร
 ก็ตามเถิด เรามาคิดกันทำตัวเหี้ย หาพวกให้มากเล่นกับกรรมการสัก
 ครั้งหนึ่ง.....³

-
1. ก.ท.ช. จกหมายเหตุรัชกาลที่ 3 เลขที่ 155 จ.ศ. 1210
 สำเนาคำให้การจีนไปว่าควยเรื่องอั้งยี่เมืองฉะเชิงเทรากำเวิบ
 (สมุคไทคำเขียนตัวรงค์)
 2. จกหมายเหตุรัชกาลที่ 3 เลขที่ 155 / ก จ.ศ. 1210
 3. จกหมายเหตุรัชกาลที่ 3 เลขที่ 155 จ.ศ. 1210

จากข้อความนี้แสดงให้เห็นชัดว่า สาเหตุสำคัญที่ชาวจีนตั้งตัวเป็น
ตัวเสียก่อนกฎในฉะเชิงเทรา¹ นี้ เกิดมาจากความแค้นใจที่ขุนนางไทยชั้นนโยบาย
กคช² เพื่อรีดไถเงินจากชาวจีน และไม่ให้ความยุติธรรม พฤติการณ์ระบบกคช² เช่น
นี้เป็นจุดอ่อนของการปกครองประเทศ , จะเห็นได้ว่า การกบฏที่ฉะเชิงเทรา¹
เป็นเรื่องที่รุนแรงที่สุดและเกิดขึ้นต่อเนื่องจาก เหตุการณ์ปราบตัวเหี้ยที่สมุทรสาคร
ในระยะห่างกันไม่ถึงเดือน ดังจะเห็นจากมีคำกล่าวถึง เจ้าพระยาพระคลัง ผู้
ปราบอั้งยี่³ 2 ครั้งนี้ว่า "เดือนสี่เล่นตรุษเมืองนครชัยศรี เดือนห้าเล่นสง
กรานต์เมืองฉะเชิงเทรา"

การที่จีนตั้งตัวเสียก่อนกฎที่ฉะเชิงเทราในครั้งนี้ จีนสินทองและจีนมู
สามารถชักชวนชาวจีนเข้าเป็นพรรคพวกได้จำนวนมาก มีชาวจีนหลายคนเข้าร่วม
การรวมตัวทำตัวเสียครั้งนี้ เป็นการรวมเงินทั้งหมดเพื่อต่อต้านการกคช² ของขุนนาง
ไทยบางคน มีจีนสินทองเป็นตัวเสียหรือหัวหน้าใหญ่ จีนมูเป็นตัวเสียฝ่ายแค้ว จีน
ห้วยเซียเป็นตัวเสียฝ่ายฮกเกี้ยน จีนฉู่และซุนพิน (ลัก) เป็นตัวเสียฝ่ายจีนแคะ
และจากคำสารภาพของหัวหน้าจีนที่ถูกจับ ทำให้รู้ถึงสาเหตุของการเข้าร่วมเป็น
ตัวเสียครั้งนี้ เช่นจีนมู ฝ่ายแค้วเข้าร่วมกับจีนสินทอง เพราะเห็นว่า จีนสินทอง
จะตั้งให้ตนเป็นตัวเสียซึ่งจะเป็นที่นับถือก่อดวงของชาวจีนแค้ว อีกทั้งจะทำให้
จีนสินทองรักใคร่สนับสุนนมากขึ้น² ได้รวบรวมชาวจีนผู้ทำไร้อ้อยที่บางคล้าเข้าเป็น
พวกตัวเสียได้ 574 คน จีนฉู่³ แค้ว เข้าร่วมทำตัวเสียกับจีนสินทอง

1. พระราชพงศาวดารกรุงรัตนโกสินทร์รัชกาลที่ 3 , หน้า 314

2. จดหมายเหตุรัชกาลที่ 3 เลขที่ 155 / ก จ.ศ. 1210

3. ก.ห.ช. จดหมายเหตุรัชกาลที่ 3 เลขที่ 155/ค จ.ศ. 1210

สำเนาทำให้การหลงจู๊ เรื่องอั้งยี่เมืองฉะเชิงเทรากำเวิบ

(สมุคโตคำ เขียนตัวรงค์)

เพราะกลัวพวกหัวเหี้ยจะทำร้าย และเกรงกลัวกองทัพฝ่ายไทยที่กำลังไปปราบโดย
การจู่โจมเผาโรงหมักน้ำตาล จึงหนีไปอาศัยอยู่กับจีนโป้และยอมเข้าเป็นพวกจีนสิน
ทอง จีนฉี่¹ ฝ่ายจีนและเข้าร่วมเป็นหัวเหี้ยในครั้งนี้ เพราะพวกจีนและมี
จำนวนน้อยกว่าจีนพวกอื่น ช่างเหนือน้ำมีเงินฮกเกี้ยนเป็นหัวเหี้ยควบคุมอยู่บริเวณ
ทางใต้มีพวกจีนไหหลำเป็นหัวเหี้ยอยู่ ในกำแพงเมืองฉะเชิงเทรามีพวกจีนแต่จิว
เป็นหัวเหี้ย จีนและซึ่งอยู่ระหว่างกลางมีความเกรงกลัวจีนพวกอื่น ๆ นั้นจึงยอม
เข้าร่วมเป็นหัวเหี้ยด้วย จากสาเหตุเหล่านี้แสดงให้เห็นว่าบรรดาชาวจีนเกรงกลัว
อิทธิพลของพวกหัวเหี้ยครั้งนี้ เพราะจีนสินทองประกาศบังคับว่า ถ้าหลงจูโรงน้ำ
ตาลโรงไหนไม่เข้าร่วมจะจู่โจมเผาโรงน้ำตาลเสีย² อีกทั้งชาวจีนเกรงกลัวการ
ปราบปรามของฝ่ายไทย จึงหนีไปพึ่งความคุ้มครองจากพวกหัวเหี้ยซึ่งเป็นพวกจีน
ด้วยกัน มีชาวจีนจากทุกเขตในฉะเชิงเทราเข้าร่วมเป็นพวกหัวเหี้ยครั้งนี้ พวก
จีนหัวเหี้ยสามารถเข้ายึดเมืองฉะเชิงเทราได้ง่ายดาย ได้ทำการเผาบ้านเรือน
ราษฎรและฆ่าพระวิเศษฤาษีผู้ว่าราชการจังหวัดและพระยามหาเทพ (ปาน)
เมื่อยึดเมืองฉะเชิงเทราได้แล้ว พวกจีนหัวเหี้ยคิดกำเริบจะไปตีเมืองชลบุรีต่อไป
เพื่อเป็นหนทางหนีออกทะเล ถ้ากองทัพฝ่ายไทยไปปราบ³ การปราบปรามกบฏ
จีนครั้งนี้ เจ้าพระยาพระคลัง (ดิศ บุนนาค) ยกกองทัพไปทางเรือ มีกอง
ทัพเจ้าพระยาบดินทร์เคชาซึ่งเพิ่งกลับจากเขมรมาช่วยตีกระหนาบและจมีนไวยวร
นาถ (ช่วง บุนนาค) เกณฑ์กองทัพลาวจากพนัสนิคมมาช่วยปราบทางบก มี

-
1. ก.ท.ช. จดหมายเหตุการณ์ที่ 3 เลขที่ 155/ช จ.ศ. 1210
สำเนาทำให้การจีนยี่ ว่าด้วยเรื่องอั้งยี่เมืองฉะเชิงเทรากล่าว
(สมุดไทคำเขียนตัวรงค์)
 2. เรื่องเดียวกัน
 3. จดหมายเหตุการณ์ที่ 3 เลขที่ 155 จ.ศ. 1210

ราษฎรไทยทั้งภิกษุและคฤหัสถ์ช่วยต่อสู้กับพวกจีนในครั้งนี้อภัยการจุกไฟเผาโรง
น้ำตาล จนพวกจีนยอมแพ้ จับหัวหน้าพวกจีนมาชำระในกรุงเทพฯ มิโทษถึง
ประหารชีวิต เมื่อปราบพวกคัวเสียครั้งนี้ได้ บรรดาราษฎรที่หนีพวกคัวเสีย
อพยพเข้าป่าพากันกลับเข้าเมือง และได้ไล้พวกจีนทั้งที่เป็นอั้งยี่และไม่เป็น
พวกจีนหวาดกลัวมาก พากันฆ่าตัวตาย หรือ ยอมลุดหนีช่วยการโกนผม
หมัดผ้าเหลือง พวกจีนที่หลบหนีไปทางชลมูรี ถูกพระยาชลมูรีจับฆ่าหมด จำ
นวนชาวจีนตายในเหตุการณ์ครั้งนี้เหลือคณานับ แสดงให้เห็นถึงสภาพของชาว
จีนที่ถูกราษฎรไทยต่อต้านไม่ว่าจะเป็นพวกอั้งยี่หรือไม่ก็ตาม พวกจีนลุดสมุน
คัวเสียครั้งนี้ได้เข้ามาสารภาพทางการให้คืนน้ำสาบานตน และสักแก้มเป็น
อักษรจีนและอักษรไทยว่า "คัวเสียปล่อยไป" จีนพวกนี้เมื่อถึงกำหนดถูกบี
ให้เสียค่าผูกมัดเหมือนชาวจีนทั่วไป จากเหตุการณ์ในครั้งนี้ ทำให้ราษฎรมี
ทัศนคติที่ไม่ดีต่อชาวจีน

ปัจจัยอีกประการที่ชาวจีนเข้าร่วมเป็นพวกคัวเสีย คือต้องการ
ความคุ้มครองในการประกอบอาชีพ ทั้งนี้เพราะมีพวกจีนตั้งเป็นพวกสมาคมสับ
ก่อความวุ่นวายแก่อำนาจที่ค้าขายตามท้องถิ่นต่าง ๆ ถ้าพวกพ่อค้าจีนเข้าร่วมอยู่
ในพวกคัวเสียด้วย จะได้รับความคุ้มครอง จึงมีพ่อค้าจีนและชาวจีนที่หวัง
ความสะดวกในการประกอบอาชีพ สมัครเข้าเป็นพวกคัวเสีย จะเห็นได้จาก
กรณีจีนเข้า จีนกนแสง ตั้งเลี้ยงโต๊ะ พวกจีนเป็นคัวเสียที่บ้านศรีษะกรุดแขวง
เมืองชุมพรในปี พ.ศ. 2388 ได้มีข้อตกลงกันว่า

1. เวลา , แผ่นดินพระนั่งเกล้า , หน้า 34.

2. จดหมายเหตุการณ์ที่ 4 เลขที่ 103 จ.ศ. 1217

.....ใครหนีเข้าพวกตัวเหี้ย ถ้าจะลงเรือไปค้าขายท่ามาหากิน
ณ ทิวโคย ตำบลโคก จจับตัวคา (เข้า) เสียบ....¹

แสดงให้เห็นว่าพวกตัวเหี้ยใช้อิทธิพลคุกคามการประกอบอาชีพของ
ราษฎร พ่อค้าเงินที่เกรงอิทธิพลนี้ต้องยอมเป็นพวกตัวเหี้ยไปด้วย เงินที่ไ้รับแต่งตั้ง
เป็นขุนนางบางคนก็เข้าร่วมเป็นพวกตัวเหี้ยด้วย เช่น จันทวน เป็นขุนวิเศษธานี²
รับราชการอยู่ที่กรุงเทพฯ เป็นเวลา 7 ปี และประกอบการค้าขายด้วยต่อมา
การค้าขาดทุนจึงหลบหนีเจ้าหนี้ออกไปรวมเป็นพวกตัวเหี้ย ผู้ที่เข้าร่วมเป็น
ตัวเหี้ยในชุมพรนี้จะต้องจ่ายเงิน 1 ซึ่งเป็นค่าคุ้มครอง และพวกตัวเหี้ยครั้งนี้
ได้รวมกันเป็นโจรสลัดปล้นเรือสินค้า ที่เข้ามาค้าขายชายฝั่งทะเลตั้งแต่เมืองปราน
บุรีไปจนถึงเมืองหลังสวน จนไม่มีเรือสินค้ากล้าเข้ามาค้าขายในบริเวณนี้ พระ
วิศิษฏ์ พระประทุมวิไล ไ้ปราบปรามและจับพวกตัวเหี้ยครั้งนี้ได้หลายคน เช่น
ขุนพัน (กว้าง) เป็นตัวเหี้ยที่เมืองกำเนิดคนพคุณ จินฮิ แต่จิว ตัวเหี้ยที่บ่อทอง
หลวงจีน คน นายอากรเตาสุรา ตัวเหี้ยที่บ้านคอน จินสี มาเก่าเป็นตัวเหี้ยที่
เมืองนครศรีธรรมราช⁴ พร้อมทั้งบรรดาเงินที่เป็นโจรสลัดอื่น ๆ อีก 26 คน⁵
ส่งตัวมาชำระคดีที่กรุงเทพฯ การปราบปรามโจรสลัดในสมัยพระบาทสมเด็จพระนั่ง

1. ก.ท.ช. จดหมายเหตุนครราชสีมาที่ 3 เลขที่ 92 จ.ศ. 1207

ไบบอกเจ้าเมืองกรมการเมืองปรานบุรี เรื่องข้าหลวงและกรมการเมือง
ปรานบุรีจับตัวเงินกกเส็งหัวหน้าตัวเหี้ยได้ที่ปากน้ำ คลองปราน
เงินกกเส็งให้การเป็นสัตย์ (กระดากเพลา เขียนดินสอดำ)

2. เรื่องเดียวกัน

3. พระราชพงศาวดารกรุงรัตนโกสินทร์ รัชกาลที่ 3 , หน้า 280 .

4. เรื่องเดียวกัน

5. ก.ท.ช. จดหมายเหตุนครราชสีมาที่ 3 เลขที่ 61 จ.ศ. 1207

บัญชีทางวารกรมการเมืองปรานบุรีรายชื่อเงินที่เป็นตัวเหี้ย ยี่เหี้ย ซาเหี้ย
อยู่ในแขวงเมืองชุมพร (กระดากเพลา เขียนดินสอดำ)

1. ก.ท.ช. จดหมายเหตุนครราชสีมาที่ 4 เลขที่ 30 จ.ศ. 1213

ปีต่อมา พ.ศ. 2401 พระยาราชวังสรรค์ ออกไปลาดตระเวนจับเรือจีน สลักทางชายทะเล เมื่อถึงเกาะกูดพบเรือสลักของจีนตัวเสีย มีเงินตงเป็นค้ำเสีย อยู่ที่ศิลาขาว บ้านสีเฆง เมืองกำพงโสม¹ เทียบปล้นเรือสินค้าในแถบทะเล ตะวันออกนี้ จับตัวส่งมาชำระที่กรุงเทพฯ ในปี พ.ศ. 2405 จับพวกจีนตัวเสีย ที่ชุมพร เรียบโรเงินกันเพื่อต่อเรือไว้ใช้เรือลูกค้าตามทะเล² เหตุที่มีพวกจีนตัว เสียเป็นโจรสลัดคุกคามเรือสินค้าของไทยอยู่เสมอในระยะสมัยรัชกาลที่ 4 นี้ เป็นเพราะประเทศจีนกำลังมีความวุ่นวายจากการรบกับพวกฝรั่ง ชาวจีนจึงออกมาเป็นโจรสลัดในท้องทะเลจีนกันมาก ในประเทศอื่น ๆ ในแถบเอเชียตะวันออกเฉียงใต้ก็มีเรือรบของฝรั่งเจ้าของอาณานิคมลาดตระเวนเป็นประจำ "พวกจีนผู้ร้ายจึงแล่นเรือมาเทียบปล้นลูกค้าหากิน ค้าง(ข้าง) ทะเลฝ่ายไทยทั้งตะวันออก³... ไปถึงไปกว่านั้นการที่เรือจีนสลักลงชุกชุมทั้งทางฝั่งทะเลตะวันออกและฝั่งตะวันตกนี้เป็นเพราะ กรมการที่ออกไปลาดตระเวนนั้นไม่ทำการปราบปรามเรือจีนสลักอย่างจริงจัง ทั้ง ๆ ที่พวกลาดตระเวนมีอาวุธที่ดีกว่าบรรดาเรือจีนสลักพระบาทสมเด็จพระจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว ทรงมีพระราชดำริว่า พวกลาดตระเวนไม่กล้าเข้าจับเรือจีนสลักเพราะหวงชีวิตและครอบครัวและเห็นว่าการปราบปรามโจรสลัดจีนนี้เป็นงานที่ได้บำเหน็จไม่คุ้ม คงจะเห็นได้จากพระราชดำรัสต่อไปนี้

1. ก.ท.ช. จดหมายเหตุการณ์รัชกาลที่ 4 เลขที่ 93 จ.ศ. 1220 บอกระยาราชวังสรรค์ เรื่องพวกจีนโจรสลัดที่ศิลาขาว แขวงกะพงโสม (สมุคไทคำ เขียนดินสอขาว)
2. ก.ท.ช. จดหมายเหตุการณ์รัชกาลที่ 4 เลขที่ 136 จ.ศ. 1224 บอกระยาราชวังสรรค์ เรื่องพวกจีนเข้าเป็นพวกตัวเหี้ย (สมุคไทคำ เขียนดินสอขาว)
3. ก.ท.ช. กรมศิลปากรจดหมายเหตุการณ์รัชกาลที่ 4 เลขที่ 98 จ.ศ. 1218 ประกาศเรื่องชาวต่างประเทศเข้ามาค้าขายในกรุงเทพฯ (สมุคไทคำ เขียนดินสอขาว)

(สมุคไทคำ เขียนดินสอขาว)

.... เพราะเป็นดังนี้ก็จะคิดเห็นว่า ถ้าจะไล่คิดตามศัอ้ายสลักนั้น ถึงจะ
ตามหันจับตัวได้ ถึงจะได้แต่เกียรติยศ หน้าตาก็เป็นเกียรติยศ
น้อย เหมือนตะขานชนมคตะนอย เมื่อพระเจ้าอยู่หัวจะพระราช
ทานรางวัลก็จะ เป็นแต่เสื้อผ้า $\frac{2}{3}$ ผืน ไม่อาจจะเอาไปแจกนางเส็กฯ...¹

ความคิดเช่นนี้ของกรมการผู้ลาดตระเวนทำให้พวกโจรสลัดจีนเห็นเป็นจุดอ่อนของ
รัฐบาลจึงไม่เกรงกลัว จึงปรากฏว่ามีเรือโจรสลัดอยู่เสมอ

การปราบปรามเรือจีนสลักในสมัยรัชกาลที่ 4 ทางรัฐบาลไทย
ได้ร่วมมือกับเจ้าเมืองสิงคโปร์ช่วยกันปราบเรือจีนสลักที่มาจากสิงคโปร์² และโปรดฯ
ให้กำปั่นหลวงออกลาดตระเวนพร้อมทั้งให้สร้างเรือรบและเรือกลไฟขึ้น เพื่อใช้ไล่
โจรสลัดและป้องกันประเทศ ในปี พ.ศ. 2404 โปรดฯ ให้เจ้าพระยาศรีสุริ
ยวงษ์ และ พระราชโอรส คือ กรมหมื่นวิศุณนารถนิภาธร และ พระองค์^{ผู้}ที่
นางคยุคลออกไปพร้อมกับเรือกลไฟ 3 ลำ คือ รานรุกราชไพรี
เสนินทรประดิษฐ์ เขจรชลดคี เพื่อลาดตระเวนหัวเมืองชายทะเลตลอดแหลม
มลายู³

ปัญหาภายในประเทศจากขบวนการสมาคมกับจีน ยังคงปรากฏอยู่
ในรัชสมัยพระบาทสมเด็จพระจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว แม้ว่าจะไม่เป็นการร้ายแรงต่อการ

-
1. จดหมายเหตุรัชกาลที่ 4 เลขที่ 92 จ.ศ. 1220
 2. ก.ท.ช. จดหมายเหตุรัชกาลที่ 4 เลขที่ 107 จ.ศ. 1215
เจ้าเมืองสิงคโปร์ ฯลฯ ถึงเจ้าพระยาพระคลัง เรื่องช่วยกันปราบโจรสลัด
(สมุคโตคำ เขียนดินสอขาว)
 3. ก.ท.ช. จดหมายเหตุรัชกาลที่ 4 เลขที่ 129 จ.ศ. 1223
ประกาศแต่งตั้งเรือรบให้ออกไปลาดตระเวนตรวจตราบ้านเมืองตามฝั่งทะเล
(สมุคโตคำ เขียนดินสอขาว)

ปกครองประเทศเท่าในสมัยรัชกาลที่ 3 คิงที่เซอร์ จอห์น บาวริง (Sir John Bowring) กล่าวไว้ในหนังสือของเขาว่า

...ชาวจีนแม้จะเข้ามาอยู่ในเมืองไทยเป็นจำนวนมาก แต่ทางการไทยก็สามารถควบคุมชาวจีนให้อยู่ภายใต้อำนาจอย่างแท้จริง เมื่อข้าพเจ้าอยู่ในกรุงเทพฯ ข้าพเจ้าไม่เคยเห็นตัวอย่างการต่อต้านอำนาจของบ้านเมืองโดยชาวจีนเลย อย่างไรก็ตามในปี พ.ศ. 2390 (ค.ศ. 1847) ได้เกิดการก่อกวนของชนชาวจีนขึ้น แต่การก่อกวนนั้นก็ถูกปราบปรามลงในไม่ช้า.....¹

การต่อต้านของชาวจีนตัวเสียที่เกิดขึ้นครั้งนี้เกิดจาก จีนเจ้าของโรงงานน้ำตาล แดบนครชัยศรีเพชรบุรี ไม่พอใจที่รัฐบาลเรียกเก็บภาษี หม้อเคี้ยวน้ำตาลชนิดอื่นชนิดหนึ่ง รัฐบาลสามารถปราบปรามการต่อต้านครั้งนี้ได้เรียบร้อย

การตั้งสมาคมลับหรือฮี้ในสมัยรัชกาลที่ 4 เกิดจากความต้องการความคุ้มครองกันในกลุ่มชาวจีน เนื่องจากในสมัยรัชกาลที่ 4 นี้มีการตั้งภาษีขึ้นอีกหลายชนิด เจ้าภาษีพยายามเรียกเก็บภาษีให้ได้มากที่สุด ราษฎรไทยเคียดแค้นจากการเก็บภาษีนี้ไม่มากเท่าชาวจีน เพราะราษฎรไทยทำมาหากินแต่พอเลี้ยงชีพ ไม่มีสมบัติอะไรมากเท่าชาวจีน สมเด็จพระเจ้าบรมวงศ์เธอกรมพระยาถนอมทิพย์ ทรงกล่าวว่

...แต่พวกจีนที่มาตั้งทำมาหากินอยู่ในเมืองไทย มุ่งหมายที่จะสะสมทรัพย์สินเป็นสำคัญ มีตัวเงินซึ่งจะเรียกได้ว่ามากกว่าราษฎรไทย พวกจีนจึงได้รับความเคียดแค้นจากเจ้าภาษี นายอากรยิ่งกว่าราษฎรไทย.....²

1. Bowring, The Kingdom and People..., Vol I, p. 867 .

2. สมเด็จพระบรมวงศ์เธอกรมพระยาถนอมทิพย์, พระราชพงศาวดารกรุงรัตนโกสินทร์รัชกาลที่ 5, หน้า 285

เมื่อเกิดกรณีพิพาทกับเจ้าภาษี ชาวจีนที่อยู่ในกรุงเทพฯมีเจ้านายขุนนางให้ความคุ้มครองอยู่จึงไม่เดือดร้อน แต่ชาวจีนที่อยู่ในต่างจังหวัด ไม่มีผู้คุ้มกันจึงต้องเข้าพึ่งหัวหน้าคัวเฮีย คัวเฮียในระยะนี้แบ่ง เป็นหลายพวกตามกลุ่มภาษาพูดที่แตกต่างกัน และให้ความคุ้มกันผู้ที่อยู่ในกลุ่มภาษาพูดเดียวกัน จากการรกดขี่จากภายนอก¹ รวมถึงให้ความคุ้มครองในการประกอบอาชีพ ดังจะเห็นได้จากข้อความดังต่อไปนี้

.....อ้ายจีนบอกว่าถ้าพวกอ้ายจีนคัวเฮียจะไปค้าเมืองไกล ให้มารับหนังสือคุ้มตัวไป พวกคัวเฮียเมืองอื่นจะได้รู้ว่า เป็นพวกเดียวกัน ให้เรียกเอาเงินค่าหนังสือ คล (คนละ) หกสลึง.....

นอกจากนี้ในการประมุขรับเป็นเจ้าภาษี ซึ่งมีชาวจีนประมุขกันได้เป็นส่วนมาก เกิดการแข่งขันกันเองระหว่างชาวจีนผู้มั่งคั่งที่จะเข้าประมุขเป็นเจ้าภาษี ต่างคิดเอาชนะกันด้วยอุบายต่าง ๆ ฉะนั้นการตั้งสมาคมลับ คัวเฮียนี้เป็นอุบายอย่างหนึ่งที่ใช้เป็นเครื่องมือในการช่วงชิงผลประโยชน์กัน หัวหน้าสมาคมลับแต่ละก๊กพยายามแย่งชิงให้ลูกน้องของตนได้รับผูกขาดภาษี เพราะอาชีพของสมาชิกในก๊กที่มั่นคงจะเป็นประโยชน์ที่จะใช้ต่อตน ก๊กอื่นซึ่งเป็นคู่แข่ง⁴ วัตถุประสงค์ของการตั้งสมาคมลับ เพื่อแย่งชิงการประกอบอาชีพของสมาชิกในแต่ละก๊ก การแย่งชิงกันในการประกอบอาชีพของชาวจีนมีอยู่เสมอในระยะเวลาที่เศรษฐกิจภายในประเทศกำลังเจริญรุ่งเรืองดังในสมัยรัชกาลที่ 4 นี้ ดังตัวอย่าง

1. Skinner, Leadership and Power..., p. 5.

2. จดหมายเหตุการณ์รัชกาลที่ 4 เลขที่ 136 จ.ศ. 1224

3. สมเด็จพระบรมวงศ์เธอกรมพระยาคำรงราชานุภาพ , เรื่องเดิม

4. Skinner, op.cit, p. 7.

ชาวจีนแย่งกันตัดอ้อย ที่ตำบลบางตีนเป็ด ตำบลสองพี่น้องจังหวัดฉะเชิงเทรา หลงจูเปียเป่า เจ้าของโรงหีบน้ำตาลเขียนจดหมายมาทำขุนอินอากร นายอากร เตาสุราให้ต่อสู้กัน ให้ปรากฏฝีมือ¹ เหตุการณ์ครั้งนี้ต่างฝ่ายต่างมีพรรคพวก ประมาณ 100-200 คน รัฐบาลเกรงว่าจะเกิดการรบพุ่งกันเป็นเรื่องใหญ่โต จึงโปรดให้ พระยาศรีสุริยภาท² จางวางกรมพระคลัง และขุนสัทธินาการ เจ้าจำนวนพระคลังมหาสมบัติ หลวงบุรียพิทักษ์ ซึ่งเป็นพระวิเสทฤาไชย พร้อมด้วย ปลัดกรมมหาดไทย พระยาราชวรานุกูล ปลัดกรมพระตำรวจหมื่นไชยงษา ออก มาชำระความ ป้องกันการวิวาทกันระหว่างจีน 2 พวกนี้ รัฐบาลพยายามแก้ไข เหตุการณ์วิวาทของจีนแต่ละก๊กด้วยการเลือกจีนที่มีฐานะมั่นคง และมีคนนับถือมาก ขึ้นเป็นปลัดจีนตามหัวเมืองต่าง ๆ ดูแลทุกข์สุขของชาวจีน ดังได้กล่าวมาแล้วในตอนต้น การตั้งสมาคมลับของชาวจีนในสมัยรัชกาลที่ 4 นี้ ไม่ได้เกี่ยวข้องกับ สร้างความเคืองครั่นแกรราษฎรไทย รัฐบาลจึงป้องกันด้วยการสอดแนมให้รู้ทัน เหตุการณ์และห้ามปรามเมื่อรู้ว่าชาวจีนแต่ละก๊กจะต่อสู้กัน ไม่ใช่มาตรการเข้าจับกุม เหมือนการปราบปรามอั้งยี่ สมาคมลับชาวจีนในสมัยรัชกาลที่ 3 เช่นมีคำสั่งเจ้า พระยาภูธรราชย์ สมุหนายกให้สอดแนมพวกจีนไหหลำตั้งเสี้ยงโตะกันที่บ้านอรุญญิก แขวงกรุงเก่า³

1. ก.ห.ช. จดหมายเหตุการณ์ที่ 4 เลขที่ 75 จ.ศ. 1217
หนังสือเรื่องพวกหลงจูเปียเป่า ให้คนมาบักหนังสือฆ่าตายกับนายอากร
(สมุดไต่คำเขียนดินสอขาว)
2. ก.ห.ช. จดหมายเหตุการณ์ที่ 4 เลขที่ 12 จ.ศ. 1217 ร่างตรา
ถึงพระยาอ่างทอง (สมุดไต่คำเขียนฝุ่นขาว)
3. ก.ห.ช. จดหมายเหตุการณ์ที่ 4 เลขที่ 55 จ.ศ. 1227
ร่างตราถึงเมืองสุพรรณ (สมุดไต่คำเขียนดินสอขาว)

วัตถุประสงค์ของการตั้งสมาคมลับในสมัยรัชกาลที่ 4 อีกประการหนึ่ง คือ การให้ความคุ้มครองจีนใหม่ที่เพิ่งอพยพเข้ามา ความธรรมเนียมจีนผู้ที่อพยพเข้ามาใหม่ ๆ จะไปพักอยู่กับญาติ หรือ ผู้ที่มาจากเมืองเดียวกัน ในระยะที่ การค้าของไทยเจริญในรัชสมัยพระบาทสมเด็จพระจอมเกล้าเจ้าอยู่หัวนี้ มีชาว จีนอพยพเข้ามาประกอบอาชีพเป็นกรรมกรตามเหมืองแร่ โรงสี โรงทำน้ำตาล โรงเลื่อย ฯลฯ เป็นจำนวนมาก จีนเหล่านี้บางคนยากจนไม่มีค่าโดยสารจึง มีการตั้งสมาคมดูแลจีนอพยพนี้ โดยมีญาติหรือเจ้าถิ่นในเมืองไทยจ่ายเงินค่าโดยสารล่วงหน้าให้แก่เจ้าของเรือก่อน จีนผู้อพยพเข้ามาที่เรียกว่า "จีนใหม่" หรือ ทางสิงคโปร์เรียก "Sing Keh" ต้องทำสัญญากันว่าจะทำงานให้เปล่าโดยไม่รับเงินค่าจ้างเป็นการชดใช้ค่าโดยสารนั้นเป็นเวลา 1 ปี เจ้าถิ่นมีสิทธิ์จะ จ้างจีนใหม่หรือโอนสิทธิ์ให้ผู้อื่นจ้างก็ได้ ผลประโยชน์จากการรับจีนอพยพเข้า มานี้มีกำไรงาม จึงมีชาวจีนในกรุงเทพฯ และตามหัวเมืองที่มีชาวจีนทำงานอยู่ มาก คิดหาผลประโยชน์แข่งขันกันเกลี้ยกล่อมให้จีนใหม่มาอยู่กับตนตลอดจนแย่งชิง กันหางานให้บรรดาจีนใหม่นี้ การตั้งอั้งยี่ครั้งนี้ไม่เกี่ยวข้องกับการเมืองเป็น เพียงการแย่งจีนใหม่ และแย่งงานกัน ในสมัยรัชกาลที่ 4 ตอนปลายมีเงินจาก มลายูซึ่งเป็นเขตแดนของอังกฤษเข้ามาเป็นกรรมกรในเมืองที่ภูเก็ตมากจีนเหล่านี้ เข้ามาตั้งสมาคมสงเคราะห์กันและกันเป็นสาขาของ กงสี "จิน" มีสมาชิก 3500 คน และกงสี "ปุนเถ่าก้ง" ซึ่งมีสมาชิกประมาณ 4000 คน ในปี พ.ศ. 2410 ทั้งสองพวกเกิดวิวาทกันด้วยเรื่องการชิงสายน้ำที่ทำเหมืองแร่ที่มุก ได้ต่อสู้กันกลางเมืองภูเก็ต ผู้ว่าราชการเมืองภูเก็ตห้ามปรามก็ไม่ฟัง จนต้องให้พระยาเทพประชุน ปลัดทูลฉลองกระทรวงกลาโหมออกไปทำการปราบ เมื่อเจ้าหน้าที่จากกรุงเทพฯ ไปถึงภูเก็ต พวกอั้งยี่ทั้งสองพวกก็

1. สมเด็จพระบรมวงศ์ญาณกรมพระยาดำรงราชานุภาพ ; นิทานโบราณคดี
หน้า 266 - 267

ยอมอ่อนน้อมโดยดี รัฐบาลไทยได้นำหัวหน้ากงสีทั้งสองรวม 9 คน มาสารภาพ
ผิดที่กรุงเทพฯ และโปรดฯให้ถอนน้ำสาบานว่าจะไม่คิดร้ายต่อแผ่นดินและปล่อยตัวไป
ประกอบอาชีพตามปกติ จากเหตุครั้งนี้รัฐบาลไทยได้นำ "วิธีการ" เลี้ยงอั้งยี่
แบบอังกฤษมาใช้ คือ เลือกชาวจีนที่มีคนนับถือตั้งเป็น "หัวหน้าคนแซ่" เป็นผู้
ดูแลทุกข์สุขของชาวจีนเสนอต่อรัฐบาล

ในกรุงเทพฯ แม้ว่าชาวจีนจะไม่ได้เป็นหัวเหี้ยและเกิดการสู้รบกัน
เหมือนตามต่างหัวเมือง แต่ชาวจีนก่อการวุ่นวายด้วยการวิวาทในระหว่างชาวจีน
ด้วยกันโดยเฉพาะชาวจีนที่อยู่ในบริเวณถนนสำเพ็ง เมื่อมีกงสุลต่างชาติเข้ามา
ให้ความคุ้มครองชาวจีนผู้ก่อการวิวาทมักอ้างตัวว่าเป็นคนในบังคับกงสุลต่าง ๆ บาง
ครั้งมีข่าวลือว่าจะเกิดชาวจีนรบกัน สร้างความตกใจให้ประชาชนอันเป็นการทำลาย
ขวัญ ราษฎรไทย ดังจะเห็นได้จากข้อความที่ว่า

...ยังมีพวกจีนมาเกาบ้าง จีนไหหลำบ้าง มาคุมพวกกันถือสาตราอาวุธ
บ้างถือปืนบ้างมาเที่ยวทำความวิวาทในถนนสำเพ็งเนื่อง ๆ จนถึงเอาปืน
ยิงกันก็มีบ้าง และเขียนหนังสือทำทนายจะรบจะสู้กับจีนพวกอื่นที่ผิดเมือง
กันแลพวกจีนที่ทำวุ่นวายนั้น อ้างว่าขึ้นแก่ฝรั่งเสศบ้าง ขึ้นแก่อังกฤษบ้าง
ขึ้นแก่โปรตุเกสบ้าง ครึ่งไปสืบถามตามกงสุลนั้น ๆ ก็ไม่รับว่าจีนพวกนั้น
อยู่ในอำนาจตัว บางทีก็มีข่าวลือว่าจีนจะรบกันขึ้นในบ้านเมืองจนราษฎร
และคนต่างประเทศตกใจร้องตัวก็มีเนื่อง ๆ....²

1. อังกฤษได้ตั้งข้อบังคับควบคุมพวกอั้งยี่เป็นสายกลาง คือถ้าจีนตั้งสมาคมอั้งยี่
หรือสาขาของสมาคมที่ใหญ่ของมาขออนุญาตต่อรัฐบาล บอกชื่อผู้เป็นหัวหน้า
และพนักงานของสมาคมก่อน เมื่อได้รับอนุญาตแล้วจึงตั้งได้ ถ้ารัฐบาล
มีกิจเกี่ยวของแก่พวกอั้งยี่ สมาคมไหนจะวางลาวเอาความรับผิดชอบแก่
หัวหน้าและพนักงานสมาคมนั้น
2. ก.ท.ช. จุฬหามายเหตุรัชกาลที่ 4 เลขที่ 129 จ.ศ. 1224 พิพากษา
ความระหว่างมองซิเออ ซิเคอิคตริยา กับพวกจีน (สมุคโตคำเขียนดินสอขาว)

สถานการณ์ดังกล่าวทำให้รัฐบาลไทยเห็นว่า อำนาจของนายอำเภอจีนและกอง
ตระเวนไทย ไม่สามารถพอที่จะรักษาสภาพบ้านเมืองในกรุงเทพฯ โดยเฉพาะ
บริเวณสำเพ็ง ซึ่งเป็นศูนย์กลางของชาวจีนให้สงบเรียบร้อยได้ รัฐบาลจึงจัดตั้ง
กองโปลิศ (ตำรวจ) ขึ้นมารักษาการตามแบบเมืองยุโรป และได้ตกลงจ้างโป
ลิศมาจากสิงคโปร์

...จึงได้พร้อมกันไป ขอจ้างคนโปลิศมาแต่เมืองสิงคโปร์ เพราะเห็นว่า
ที่เมืองนั้น มีจีนเมืองต่าง ๆ มากอยู่ก็มีและมีกงสุลต่างประเทศใน
ยุโรปตั้งอยู่หลายบ้าน หลายเมือง การก็คล้ายกันกับสนนสำเพ็งจน
ตลอดคอกกระบือ ณ กาลบัดนี้....¹

รัฐบาลได้จ้างชาวอังกฤษจากสิงคโปร์มาเป็นนายตำรวจ 2 คน และชาวมลายู
50 คน มาเป็นพลโปลิศลาดตระเวน เป็นผู้รักษาการณ์ในบริเวณถนนสำเพ็ง
ตั้งแต่หมอบรัดเลไค้บันที่กว่า เมษายน พ.ศ. 2404 กองโปลิศที่จัดตั้งขึ้นใหม่
ลงมือรักษาหน้าที่ตอนสำเพ็ง การปฏิบัติงานของพวกโปลิศที่จ้างมานี้ปฏิบัติตามแบบ
โปลิศที่สิงคโปร์ ต่างกันเพียงโปลิศในกรุงเทพฯ ใช้กระบี่แทนที่จะใช้กระบองตาม
อย่างสิงคโปร์ เพราะถือตามประเพณี ที่ว่า กรุงเทพฯ เป็นเมืองหลวงไม่ใช่
เมืองน้อยขึ้นกับอังกฤษ เช่นเมืองสิงคโปร์ กล่าวได้ว่าจากการก่อความวุ่นวาย
ของชาวจีนในกรุงเทพฯ ในสมัยรัชกาลที่ 4 นี้ เป็นสาเหตุให้เกิดกองตำรวจ
(โปลิศ) ขึ้น แม้ว่าในระยะแรกที่จะใช้ชาวต่างชาติทำหน้าที่รักษาความสงบภายใน
ประเทศก็ตาม กองโปลิศนี้ได้วิวัฒนาการมาเป็นกรมตำรวจในปัจจุบัน

การก่อตั้งสมาคมลับจีนในสมัยรัชกาลที่ 3 และรัชกาลที่ 4 นี้
สร้างความเดือดร้อนแก่ราษฎร ชาวจีนก่อตั้งเป็นคัวเฮีย ปล้นราษฎร สวัสดิ
ภาพของราษฎรไม่ปลอดภัย คังกรมี่พวกจีนคัวเฮียขอ ชื่อข้าวสาร เมื่อราษฎรไม่
ขายให้พวกคัวเฮียได้ฆ่าและทำร้ายที่นครชัยศรี พระบาทสมเด็จพระนั่งเกล้าเจ้าอยู่

1. เรื่องเดียวกัน

หัว มีพระราชดำรัสว่า

....เข้า (ข้าว) ก็ยังไม่แพง ก็ไรยหน้ามือซื้อหากันได้โดยอยู่ จ มาเก็บ
มาพันถึงเอาเข้าปลาครั้งนี้ คุณเหนองอาภรณ์กัน (ฉกรรจ์) หนัก....¹

ข้อความนี้แสดงให้เห็นสภาพสังคมไทยในยุคนี้อีกว่า ทั้ง ๆ ที่อุดมสมบูรณ์ด้วยข้าวปลา
แต่พวกจีนตัวเสียทำความเสียหาย ปล้นชิงเอาข้าวอาหารจากราษฎร ทำให้
ราษฎรหวาดกลัวอิทธิพลของพวกตัวเสียนี้ ยิ่งกว่านั้นการตั้งสมาคมลับมีผลต่อ
เศรษฐกิจ จะเห็นได้ว่า มีการเผาโรงทึบน้ำตาลเป็นจำนวนมากในการก่อ
กบฏจีนที่จะชิงเสฉง ทำให้เกิดความเสียหายต่อเจ้าของโรงงานและเป็น
การทำให้อุตสาหกรรมทำน้ำตาลซึ่งเป็นสินค้าสำคัญในสมัยนี้ต้องชะงักไป เมื่อ
เหตุการณ์กบฏจีนที่จะชิงเสฉงสงบแล้ว โปรดให้พระยาพิไชยชานมุก พระ
กำพุทท์ภักดีและหลวงยกบัตรไต่ออกไปสำรวจจำนวนโรงน้ำตาลที่เสียหาย และ
สำรวจจำนวนน้ำตาลมิให้ของหลวงต้องขาดไป จะเห็นได้ว่าการก่อตั้งสมาคมลับ
ในแต่ละครั้งเป็นการสูญเสียเงินทั้งของจีนเจ้าของโรงน้ำตาล โรงน้ำตาลของ
หลวง และรัฐบาลต้องจ่ายเงินชื้ออาชุกต่อเรือรบเพื่อไปปราบพวกสมาคมลับนี้
และในเรื่องพวกจีนตัวเสียเป็นโจรสลัดทำให้เรือสินค้าที่ไปมาค้าขายในบริเวณ
ชายฝั่งทะเลทั้งทางตะวันออกและตะวันตกลดน้อยลง ทำให้การค้าในบริเวณนี้
ต้องชะงักไป เป็นการสูญเสียต่อเศรษฐกิจของประเทศอย่างยิ่งในค่านิจใจ

1. ก.ท.ช. จดหมายเหตุการณ์ที่ 3 เลขที่ 136 จ.ศ. 1205 สารตรา
เจ้าพระยาจักรีถึงพระปลัดเมืองนครไชยศรี เรื่องให้ขุนโยธาพิณาศลับผู้ร้าย
(สมุคโศคำ เขียนดินสอดขาว)
2. ก.ท.ช. จดหมายเหตุการณ์ที่ 3 เลขที่ 155 /ง จ.ศ. 1209 สำเนา
จดหมายพระยาศรีพิพิธน์ ว่าด้วยเรื่องรบจีนตัวเสียที่เมืองฉะเชิงเตา
(สมุคโศคำ เขียนดินสอดขาว)

การก่อตั้งสมาคมลับจีนมีผลต่อขวัญของราษฎรไทย ราษฎรหวาดกลัวพากันหลบหนีเข้าไปอยู่ตามป่าเมื่อพวกคัวเสี้ยยกำเรือใบในแต่ละครั้ง และราษฎรไทยคิดต่อต้านชาวจีนขึ้น คังกรณิที่ราษฎรไทยไล่ฆ่าชาวจีนทั้งเป็นพวกคัวเสี้ยและไม่เป็นตายเป็นจำนวนมากในกรณีที่เกิดขึ้นที่อะเจิงเทรา รัฐบาลในสมัยรัชกาลที่ 4 ตระหนักถึงปัญหาในการปกครองชาวจีน ซึ่งได้แก่ชาวจีนในบังคับต่างชาติ และจีนพวกคัวเสี้ยคังค้อล่าวอ้าว แต่อย่างไรก็ตาม การต่อต้านชาวจีนของราษฎรไทยเป็นไปเพียงชั่วระยะเวลาหนึ่งเท่านั้น ในเวลาต่อมา ราษฎรไทยและชาวจีนสามารถคบกันได้เป็นปกติ แสดงให้เห็นว่าราษฎรไทยไม่ได้รังเกียจชาวจีน แม้ว่าสมาคมลับคัวเสี้ยจีนที่เกิดขึ้นในระยະนี้ จะทำให้ภาพพจน์ของชาวจีนในสายตาของราษฎรไทยเสียไปบ้าง แต่ราษฎรไทยมิได้รังเกียจชาวจีนไปทุกคน และเห็นว่าพวกอั้งยี่ หรือสมาคมลับนี้เป็นเพียงชาวจีนกลุ่มหนึ่งในบรรดาชาวจีนอีกเป็นจำนวนมาก การตั้งสมาคมลับชาวจีนนี้ เป็นเพียงการแสดงออกของชาวจีนบางกลุ่มเท่านั้น

การพนัน เป็นที่ทราบแล้วว่า ชาวจีนเป็นผู้นำการพนันชนิดต่าง ๆ เข้ามา พละเจ้าของบ่อนการพนัน ส่วนใหญ่เป็นชาวจีน ในสมัยรัตนโกสินทร์ ตอนต้นนี้ จีนทำการพนันเป็นล่ำเป็นสันในสมัยรัชกาลที่ 2 ปรับปรุงภาษีอากร บ่อนเบี้ยโดยให้ตั้งบ่อนขึ้นตามหัวเมืองต่าง ๆ และได้แยกบ่อนเบี้ยออกเป็นแขวงต่าง ๆ ในกรุงเทพฯ ให้ขึ้นกับนายอากรบ่อนเบี้ยคนเดียว ในสมัยต่อมาบ่อนการพนันของชาวจีนนี้มีอยู่ทั่วไป ทั้งในกรุงเทพฯ และต่างจังหวัด คงจะเห็นจากพระราชดำริของพระบาทสมเด็จพระจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว ในเรื่องการจัดบ่อนเก็บ

1. สมเด็จพระยาคำรงราชานุภาพ , "ตำนานเลิกอากรบ่อนเบี้ยและหวย" ชุมนุมพระนิพนธ์บางเรื่อง (พระนคร; โรงพิมพ์มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์, 2497) หน้า 3.
- ✓ 2. กาญจนาคพันธุ์ (ขุนวิจิตรมาตรา) ภูมิศาสตร์วัดโพธิ์, หน้า 856 .

หัวเป็ยในปี พ.ศ. 2405

...เห็นวากรุงเก่า เมืองประทุมธานี เมืองนครเขื่อนขันธ์ เมือง
สมุทรปราการ เมืองสมุทรสาคร เมืองนครไชยศรี เมือง
สมุทรสงคราม เมืองราชบุรี เมืองเพชรบุรี เมืองชลบุรี เมือง
ฉะเชิงชเขา หัวเมืองนี้จะให้เหมือนกรุงเทพฯก็จะได้คล้าย
บ่อนพรวนหนาแน่นคฤกรณ์อยู่ แต่เมืองห่าง ๆ ออกไปนั้นครันุกราน
เข้านักบ่อนจักรวงโรยไปไกลตา....¹

จากข้อความนี้แสดงให้เห็นว่าในกรุงเทพฯ และจังหวัดใกล้เคียงมีบ่อนการพนันทั่วไป
โดยเฉพาะที่กรุงเทพฯ มีบ่อนการพนันเป็นจำนวนร้อย ๆ ที่รับผูกขาดจากรัฐบาล²
เหตุที่มีบ่อนการพนันมากเช่นนี้ เพราะชาวจีนเจ้าของบ่อนคิดค้นหาเงินเป็นของตน
เมื่อมีบ่อนการพนันหลายแห่ง เจ้าของบ่อนแข่งขันกันให้มีผู้คนไปเล่นในบ่อนของตนให้
มาก มีการพยายามชักจูงให้ราษฎรเข้าไปเล่นด้วยวิธีการเอาใจผู้เล่น อาทิ
ทศรองเงินให้ผู้เล่นก่อน ซึ่งในกฎหมายสมัยรัชกาลที่ 1 ซึ่งออกใน พ.ศ.
2337 ได้กำหนดจำนวนเงินที่นายบ่อนจะทศรองให้ผู้เล่น โดยให้ดูจากการ
แต่งกายและฐานะของผู้เล่น เช่น ผู้มีแหวนทั้ง 2 มือ มีคนใช้เดินตามให้³
ทศรองเงิน 10 ตำลึง และค่าที่สุกคือผู้ที่ไม่มียะไรเลยให้ทศรอง 2 บาท
กฎหมายในสมัยรัชกาลที่ 2 ซึ่งออกใน พ.ศ. 2355 กำหนดการทศรองเงินใน
บ่อนการพนัน เพิ่มเติมอีกให้ทศรองเงินแก่ผู้เล่นรายตั้งแต่ 10 บาทจนถึง 2 ซึ่ง
ผู้เล่นหญิงตั้งแต่ 10 บาทจนถึง 1 ซึ่ง⁴ การทศรองเงินให้ผู้เล่นมีเรื่อยมา

✓ 1. จดหมายเหตุรัชกาลที่ 4 เลขที่ 18 จ.ศ. 1224

2. Bangkok Calendar 1817, p. 118

3. เสถียร ลายลักษณ์และผู้อื่น, เรื่องเคิม เล่ม 3 หน้า 123.

4. เรื่องเคียวกัน เล่ม 4 หน้า 41.

จนสมัยรัชกาลที่ 4 มีประกาศห้ามทุกของเงินเปลี่ยนเป็นทำสารกรมธรรม์แทน ใน พ.ศ. 2408¹ นอกจากจะจูงใจผู้เล่นควยวิธีทของเงินแล้ว เจ้าของบอนมาวิธีการอื่น ๆ อีก อาทิ วิธีการเล่นชูเอี้ย คือผู้เสียไม้ต้องจ่ายเงินเป็นชอคกลางกันระหว่างผู้เล่นกับนายบอน ซึ่งวิธีการแบบนี้ ทำให้มีคนเข้าไปเล่นมากและเกิดกรณีวิวาทควยการ เล่นชูเอี้ยบ่อยครั้ง จนรัฐบาลออกประกาศห้ามเล่นไปชูเอี้ยในปี พ.ศ. 2395² ยิ่งไปกว่านั้นเงินเจ้าของบอนยังเพิ่มความสนุกสนานแก่ผู้เล่นควยการแสดงต่าง ๆ เช่น หุ่น ลครให้ชมระหว่างการหยุดพัก การเล่น³ วิธีการต่าง ๆ ดังกล่าว ทำให้ราษฎรไทยมีเงินมากกับบอขายมุษ และคึกคักการพนัน ทั่วไปสำหรับหวยซึ่งเริ่มในรัชกาลที่ 3 เจ้าของโรงหวยมีวิธีการจูงใจให้ราษฎรเล่นกันมากโดยออกหวยวันละ 2 เวลา เขาเขียน ซึ่งล่อใจให้ผู้ที่หวังไครางวัลทุ่มเงินเล่นกันมากยิ่งกว่านั้น ใน พ.ศ. 2406 หลวงภาชีวิเศษโคคคิกออกหวยแบบใหม่โดยใช้ ลูกทองคำ นาก เงิน ทองเหลือง เสียงหายผู้ถูกรางวัลจะได้เงินมากที่สุด 40 เท้า ต่ำสุด 10 เท้า⁴ วิธีการนี้แสดงให้เห็นว่า เจ้าของโรงหวยพยายามล่อใจผู้เล่นโดยให้รางวัลสูง ราษฎรที่หวังจะได้เงินจึงทุ่มเงินเล่นหวยกันมาก

การพนันที่เกิดขึ้นนี้ ไม่เพียงแต่พ่อค้าชาวจีนคึกคักการเล่นการพนันกันมากเท่านั้น ยังแพร่หลายมาถึงราษฎรไทยด้วย เฟคเคอริค อาร์เชอร์ นีล (Frederick Arthur Neale) นักเขียนตะวันตกผู้เข้ามาในสมัยรัชกาลที่ 3 กล่าวว่า พ่อค้าที่ร่ำรวยและขุนนางไทยชอบเล่นการพนันและสุบฉิน⁵ หลักฐานอีกอย่างที่แสดงว่าขุนนางไทยเล่นการพนัน

1. ชุมนุมพระบรมราชาธิบายในพระบาทสมเด็จพะจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว (พระนคร; โรงพิมพ์มหาจุฬาราชวิทยาลัย 2505) หน้า. 31.
2. จดหมายเหตุรัชกาลที่ 4 เลขที่ 91 ก จ.ศ. 1214
3. Bangkok, Calender 1871, P. 118.
4. ก.ห.ช. จดหมายเหตุรัชกาลที่ 4 เลขที่ 142 จ.ศ. 1225 ประกาศเรื่องออกหวยเสียงหายมีลูกทองคำ ฯลฯ เป็นหลักการเล่น (สมุคโตค้ำเขียนคินสอขาว)
5. The Burney Papers, P. 202.

คือ กฎหมายในสมัยรัชกาลที่ 1 ซึ่งออกใน พ.ศ. 2325 ห้ามขุนนางเข้าไปเล่นเบี้ยในบ่อน ผู้เล่นจะถูกถอดเป็นไพร่¹ แสดงให้เห็นสภาพสังคมในระยะนั้นว่า ขุนนางไทยติดการพนันกันมาก รัฐบาลเกรงว่า ถ้าขุนนางติดการพนันกันมากจะทำให้เสียงาน จึงมีกฎหมายห้าม ถึงกระนั้นก็ดี ขุนนางและราษฎรไทยคงติดการพนัน แม้แต่เจ้านายชั้นสูง ขุนนางบางคนเอาเงินภาษีมาใช้จ่ายในการพนัน อาทิ พระยาสงขลา เอาเงินภาษีมาเล่นการพนันกับกรมหมื่นสุรินทรรค์ และขุนนางในราชสำนัก² การที่ราษฎรไทยติดการพนันทำให้สภาพสังคมไทยเสื่อม ราษฎรบางคนต้องหมดเนื้อหมดตัวจากการพนัน เมื่อไม่มีเงินจ่ายถูกนายบ่อนนำตัวไปขัง บางคนสร้างความเดือดร้อนให้ครอบครัว ผู้ที่เสียการพนันจนหมดตัว บางคนหนีไปนายบ่อนจึงนำบุตรภรรยาขังแทน สร้างความเดือดร้อนแก่ผู้อื่น รัฐบาลจึงมีกฎหมายห้ามนายบ่อนจำขังบุตร ภรรยา ของผู้เล่น การหมดตัวจากการพนัน ทำให้เกิดการขโมยแย่งชิงทรัพย์สินเนื่อง ๆ แม้ในเขตพระราชวัง เช่น บ่าว ในกรมพระราชวังบวรตั้งบ่อนเล่นตัวในพระราชวังบวรฯ จนถึงกับขโมยทองรูปพรรณของพระวรวงษ์เธอพระองค์เจ้าหญิงสุดไป จนมีประกาศห้ามเล่นเบี้ยในพระบวรราชวัง⁴ การพนันแพร่หลายไปทั่วแม้แต่ภิกษุในวัด มีประกาศให้ตรวจตรา ห้ามภิกษุและขุนนางเล่นการพนัน การที่ราษฎรไทยติดการพนันเช่นนี้เป็นเพราะราษฎรไทยมีนิสัยชอบความสบาย ต้องการหารายได้ที่สะดวกด้วยวิธี

-
1. ประมวลกฎหมายรัชกาลที่ 1 (พระนคร, โรงพิมพ์อักษรนิติ, 2482) หน้า 316.
 2. The Burney Papers , p. 202.
 3. เสถียร ลาดดักขันธ์ และผู้อื่น , เรื่องเกม หน้า 121.
 4. ก.ท.ธ. จดหมายให้ยุรัชกาลที่ 4 เลขที่ 88 จ.ศ. 1215
ประกาศพระราชบัญญัติเรื่องเล่นเบี้ยในพระบวรราชวัง
(สมุดไต่คำ เขียนตัวรง)

ง่าย ๆ และถูกชาวจีนเจ้าของบ่อนใช้วิธีการล่อใจต่าง ๆ ราษฎรไทยจึงติดการ
เล่นพนัน ทำให้สภาพสังคมไทยเสื่อม ทำให้ฐานะของครอบครัวไม่มั่นคง การ
หวังรายได้จากการพนันมักจะเป็นขั้นต่ำ อาทิ จะเห็นได้ว่ามีทาสมา
เล่นการพนันกันมาก ทั้ง ๆ ที่มีกฎหมายห้ามทาสเล่นการพนันตั้งแต่สมัยรัชกาลที่ 1
คือกฎหมายที่ออก พ.ศ. 2337 แต่ยังมีทาสไปเล่นการพนันเป็นประจำจนใน
สมัยรัชกาลที่ 2 ออกกฎหมายในปี พ.ศ. 2355 อนุญาตให้ทาสไปเล่นการ
พนันได้โดยมี นายเงิน เจ้าของทาสไปเป็นผู้ตกลงกับนายบ่อน รับประกันและรับ
ชดใช้เงินแทนทาสนั้น

รัฐบาลไทยไม่ต้องการให้ราษฎรไทยติดการพนัน จะเห็นจากมีกฎ
หมายต่าง ๆ ออกมาป้องกันมิให้ราษฎรเล่นการพนัน แต่ราษฎรไทยยังคงเล่นกัน
มากในสมัยรัชกาลที่ 4 จึงอนุญาตให้ราษฎรสามารถเล่นการพนันได้ ปีละ 3
ครั้ง คือ วันตรุษสงกรานต์ วันตรุษจีน และวันขึ้นปีใหม่ เหตุที่รัฐบาลไม่
สามารถเลิกการพนันได้ เพราะรายได้จากอากรบ่อนเบี้ยและอากรหวยทำราย
ได้ให้แผ่นดินมาก และกำไรจากการพนันรัฐบาลได้ใช้หนุนบำรุงประเทศ ชุนนาง
ผู้มีเชื้อจีนใช้วิธีนำการพนันมาใช้ในการบูรณะประเทศ เช่น พระภาณุสมบัติบริบูรณ์
จะชุกคลองที่บ้านคอนกระดี่ ได้ใช้วิธีตั้งโรงหวยที่ตำบลนั้นเพื่อเอาผลกำไรมาใช้ชุก
คลอง¹ แสดงให้เห็นว่า การพนันได้เข้ามาเกี่ยวข้องกับการบูรณะประเทศการ
พนันเป็นสิ่งที่ชาวจีนนำเข้ามา และได้แสวงหาผลประโยชน์จากการตั้งบ่อนการพนัน
ราษฎรไทยผู้เล่นการพนันเป็นฝ่ายที่ต้องสูญเสียทรัพย์สินและเป็นการสร้างคดีที่ไม่ดีให้
เกิดขึ้น ในหมู่ราษฎรไทย คือ การหวังรายได้จากการเล่นการพนันซึ่งเป็นความ
หวังที่เลื่อนลอย ทำให้เสียจรรยาในการทำงาน ในขณะที่ชาวจีนศกตวง

1. ก.ท.ช. จดหมายเหตุการณ์รัชกาลที่ 4 เลขที่ 96 จ.ศ. 1227

หนังสือเรื่องพระภาณุสมบัติชุกคลองบ้านคอนกระดี่ลาดา (สมุคโตคำเขียนดินสอขาว)

ผลประโยชน์ทางการเงินเป็นการส่วนตัว ทำให้สภาพความเป็นอยู่ของราษฎรไทย
ไม่มั่นคงทางด้านทรัพย์สินเท่าชาวจีน

การปลอมเหรียญ เมื่อการค้าภายในประเทศเจริญขึ้นเนื่องจากการ
ทำสัญญากับประเทศตะวันตก เงินตราภายในประเทศไม่พอเพียงกับความต้องการ
การของพ่อค้าที่มาแลกเปลี่ยน ในปี พ.ศ. 2403 พระบาทสมเด็จพระจอมเกล้า
เจ้าอยู่หัว ทรงส่งเครื่องจักรมาสร้างโรงงานทำเหรียญทอง ทองแดงและ
สีบุงขึ้น การทำเหรียญสีบุงนั้นมีขนาด 4 อันเฟื้อง เรียกว่า "อัฐ" และ 16
อันเฟื้องเรียกว่าโสฬศ ในการทำเหรียญสีบุงทรงให้เจ้าทองแดงและสีบุงคำลงไป
ด้วย เพื่อให้เนื้อเหรียญแข็ง กว่าสีบุงธรรมดา เหรียญสีบุงนี้ใช้กันแพร่หลาย
พวกจีนในกรุงเทพฯ คิดปลอมเหรียญสีบุงชนิดนี้ขึ้น ดังจะเห็นได้จากประกาศเรื่อง
จีนทำอัฐปลอมใน ปี พ.ศ. 2408 ว่า

.....มีเงินพวกหนึ่งทำ เบี้ยอัฐปลอม เอาอัฐหลวงไปกดพิมพ์ดินแล้วเอาสีบุง
ปลอมเที่ยวปลอมขายถูก ๆ ...จับตัวได้มารายหนึ่งชำระไต่ความ
ว่าไปเที่ยวล่อยเรือทำบ้าง อาไสเขาโรงผู้มีชื่ออยู่ทำบ้าง.....¹

เมื่อรัฐบาลจับพวกปลอมเหรียญนี้ได้ พวกจีนได้หลบหนีไปทางบกก็ได้ทำเหรียญปลอม
ส่งเข้ามาจำหน่ายในกรุงเทพฯ ซึ่งก่อให้เกิดความปั่นป่วนในวงการซื้อขาย ราษฎร
และพ่อค้าไม่กล้าใช้เหรียญสีบุงเพราะไม่รู้ว่าอันไหนเป็นของจริง อันไหนของปลอม
การซื้อขายในกรุงเทพฯ ก็อึมชงก จนในสมัยรัชกาลที่ 5 จึงมีประกาศให้ราษฎรนำ
เหรียญสีบุงและเหรียญทองแดงมาคืนรัฐบาลโดยมาขึ้นเงินกับรัฐบาล เพื่อกำจัดเหรียญ
สีบุงปลอมให้หมดไป แสดงให้เห็นว่าชาวจีนก่อความวุ่นวายต่อวงการซื้อขายภายใน

1. ก.ท.ช. จดหมายเหตุการณ์ที่ 4 เลขที่ 106 จ.ศ. 1227

ต้นพุทธทวษณ์ เรือต้นพุทธทวษณ์ (สมุดคำเขียนดินสอขาว) และ "246 ประกาศ
เรื่องจีนทำอัฐปลอม" ประชุมประกาศรัชกาลที่ 4 พ.ศ. 2405-2408, หน้า 284.

ประเทศ ทำให้เกิดความไม่มั่นใจต่อเหรียญที่รัฐบาลสร้างขึ้น จนถึงกับต้องเลิกเหรียญชนิดนี้ไป

เหตุการณ์ดังกล่าวเป็นบทบาทของชาวจีนที่สร้างความวุ่นวายภายในประเทศ ซึ่งมีผลต่อสังคมไทยในสมัยรัตนโกสินทร์ตอนต้นนี้ ชาวจีนที่เข้ามาประกอบอาชีพในประเทศไทยไม่ใช่จะก่อความวุ่นวายต่อสังคม มีชาวจีนจำนวนมากที่เป็นพลเมืองดี ช่วยเหลือรัฐบาลโดยเฉพาะด้านเศรษฐกิจและมีอิทธิพลทางสร้างสรรค์ต่อสังคมไทยด้วย

อิทธิพลของชาวจีนด้านสร้างสรรค์

สังคมชาวจีนภายในประเทศมีมากกว่าชาวต่างชาติอื่น ๆ ที่เข้ามาอยู่ในประเทศไทย รัฐบาลและราษฎรมิได้รังเกียจชาวจีน ดังจะเห็นได้จากการที่ชาวจีนเข้าสังคมไทยได้ง่าย ยอมรับและปฏิบัติตามแบบวัฒนธรรมไทย อย่างไรก็ตามแม้ว่าสังคมไทยสามารถดูดกลืนวัฒนธรรมของชาวจีนผู้อพยพเข้ามาพึ่งพระบรมโพธิสมภารกษัตริย์ไทย แต่ชาวไทยได้รับประเพณีบางอย่างมาจากชาวจีน เป็นการเปลี่ยนวัฒนธรรมซึ่งกันและกัน แม้ชาวจีนจะเข้ามาอยู่ในสังคมไทย ชาวจีนยังคงรักษาประเพณีบางอย่างของตนไว้ อาทิ การทำบุญวันเกิด การไหว้เจ้า ฯลฯ พิธีการบางอย่างชาวไทยได้รับมาปฏิบัติตามจนกลายเป็นประเพณีของไทยในเวลาต่อมา

ประเพณีบางอย่างที่ได้รับจากชาวจีน

ประเพณีการทำบุญวันเกิด (แซ่ฮิด) 生日 การทำ

จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

บุญวันเกิดหรือแซยิด¹ เป็นประเพณีของจีนมาแต่โบราณเป็นทั้งราชประเพณีใน
สำนักราชวัง และประเพณีที่ราษฎรพึงทำทุกคน การแซยิดคือ หาดอาหารดี ๆ
รสอร่อย รับประทานในวันคล้ายวันเกิด เริ่มทำตั้งแต่อายุครบ 1 ขวบจน
ถึง 49 ปี เรียกว่า แซยิด² และทำตั้งแต่อายุ 51-59 ปี 61-69 ปี
71-79 ปี 81-89 ปี 91-99 ปี ฯลฯ ส่วนอายุเต็ม 50 ปีเรียกว่า
โจ้วจับชิว อายุเต็ม 60 ปี เรียกว่า สักจับชิว อายุเต็ม 70 ปี เรียกชิด
จับชิว 80 ปีเรียกว่าไป๋จับชิว 90 ปีเรียกเก้าจับชิว หรือ 100 ปี
เรียกว่า เปะสวยชิว นั้น อายุในตอนนี้ว่าสำคัญ การทำบุญในตอนนี้เหมือน
กับที่ทำแซยิด แต่หาอาหารมาในปริมาณมากเลี้ยงทั้งครอบครัวและญาติมิตรบางคน
ที่รำรวยจะมีการแสดง มีโรงทานจัดเลี้ยงใหญ่โต เหมือนจะฉลองอายุที่ล่วงมาแล้ว³

1. ในหนังสือชื่อหงวช ก้าวว่าการทำแซยิดเป็นประเพณีของชนชาวกังหล่า
(ผู้อยู่ในที่ราบสูงภาคใต้แม่น้ำแยงซีเกียง) มาจากประเพณีเลี้ยงทายบุตร
ทั้งชายและหญิง เมื่ออายุครบ 1 ขวบ บิดามารดาจะจัดงานเลี้ยงที่
บ้าน เชิญญาติมิตรมาและมีเครื่องเล่นสำหรับเลี้ยงทาย เช่น เครื่องแต่ง
กายพร้อมด้วยอาวุธและธงอันเล็ก ๆ เครื่องเล่นเรียนอันเล็ก ๆ เครื่อง
มีหนานอันเล็ก ๆ เครื่องสินค้าหรือตุ๊กตา ให้เด็กไปเลือกเอาเครื่องเล่น
เหล่านั้น ถ้าเด็กเลือกสำหรับไหน ญาติผู้ใหญ่จะทำนายอาชีพของเด็กคนนั้นใน
อนาคต อาทิ หยิบเครื่องอาวุธจะได้เป็นทหาร เครื่องเรียนจะได้เป็นนักปราชญ์
ถ้าหยิบตุ๊กตา เต็มใหญ่จะยากจนเชื่องช้า ถ้าเป็นบุตรหญิงจะทำนายถึงอาชีพ
ของสามีในอนาคต เช่นถ้าเลือกได้เครื่องสินค้าจะได้สามีเป็นพ่อค้าเป็นคน
2. พระโสมณอักษรกิจ , สถิติธรรมนิยมแซยิด (พระนคร: โรงพิมพ์โสภณ
พิพรรฒธนากร, 2477) หน้า 1.
3. เรื่องเดียวกัน หน้าเดียวกัน

พระราชพิธีทำบุญวันเกิด แรกเริ่ม เรียกว่าเซยชีวเจี้ยนแล้วเปลี่ยนเป็นคำอื่น ๆ อีกหลายคำในราชพิธีนี้มีการฉลองใหญ่โต ขุนนางเข้าเฝ้าที่มู่สุราถวายพระพร มีงานมหรสพฉลองกันครึกครื้นในทุกหัวเมืองหัวพระราชอาณาจักร

ชาวไทยเริ่มทำบุญวันเกิดครบ 60 ปี หรือที่ชาวไทยเรียกว่า "แซยิด" ในสมัยรัตนโกสินทร์นี้เอง เดิมการทำบุญวันเกิดทำเพียงการทำบุญตักบาตรไม่มีงานฉลองใหญ่โต การที่ไทยรับประเพณีการฉลองอายุครบ 50 ปี หรือ 60 ปี แบบชาวจีนนี้เป็นเพราะเรามีความสัมพันธ์ติดต่อกับชาวจีนเสมอ ทั้งทางราชสำนักและทางพ่อค้าเอกชนจะเห็นได้ว่าในพระราชสาส์นของพระเจ้ากรุงจีนที่ติดต่อกับกษัตริย์ไทยในสมัยรัตนโกสินทร์ตอนต้นนี้ นอกจากจะอำนวยการเสด็จมาเยี่ยมที่เกิเกิดขึ้นในประเทศจีนแล้ว ยังเล่าถึงการทำบุญวันเกิดครบ 60 ปีด้วยเสมอ เช่นพระราชสาส์นพระเจ้ากรุงต้าฉิง ถึงพระบาทสมเด็จพระพุทธยอดฟ้าจุฬาโลกทรงเล่าถึงพระเจ้าปู ทำพิธีปั้นชีว² เป็นมัทมางคัลเมื่ออายุได้ 61 ปี พระราชสาส์นพระเจ้าเกียเก็ง ถึงพระบาทสมเด็จพระพุทธเลิศหล้านภาลัยพร้อมทั้งประกาศแก่ขุนนางและราษฎรจีนว่า เมื่ออายุครบ 50 ปีได้ทำพิธีปั้นสื่อ³ แล้ว และบัดนี้อายุจะครบ 60 ปี จะได้จัดทำพิธีปั้นสื่ออีกครั้ง พระราชสาส์นที่ส่งมาใน พ.ศ. 2364 ได้เล่าถึงการทำบุญปั้นชีว⁴ ใหญ่ เมื่อปีก่อนพระราชสาส์นพระเจ้า

1. คุรายละเอียดยใน ลัทธิตุรรมเนียมแซยิด
2. ก.ห.ช. จดหมายเหตุรัชกาลที่ 1 พระราชสาส์นเมืองจีน จ.ศ. 1152 (พ.ศ. 2333) (สมุดไทคำเขียนตัวรง)
3. ก.ห.ช. จดหมายเหตุรัชกาลที่ 2 เลขที่ 16 จ.ศ. 1182
สำเนาแปลพระราชสาส์นกรุงปักกิ่งตอบเรื่องไปขับเครื่องบรรณาการ (พิมพ์คัด)
4. พระราชพงศาวดารกรุงรัตนโกสินทร์ รัชกาลที่ 2 , หน้า 305 .

เตาควางถึงพระบาทสมเด็จพระนั่งเกล้าเจ้าอยู่หัว เล่าเรื่องพิธีทำบันลิว¹ ให้ พระราชมารดาเมื่อพระชนม์ครบ 60 ปี และในปีที่จะครบ 70 พรรษา²นี้จะจัด ให้มีพิธีบันลิวและจารึกพระนามถวายเพิ่มขึ้นอีก 2 อักษร กษัตริย์ไทยทรงเห็น ความสำคัญของราชพิธีนี้ เมื่อมีพระราชสาส์นของพระเจ้ากรุงจีน กำหนดจะจัด พิธีบันลิวนี้ ได้ส่งทูตไปร่วมถวายบังคมด้วย นอกจากจะรู้เรื่องราวจากทางพระ ราชสาส์นแล้ว บรรดาชาวจีนที่เข้ามาอยู่ในประเทศไทยได้เล่าประเพณีการทำ บัญบันลิว และกล่าวว่าถ้าได้จัดทำพิธีนี้แล้วจะมีอายุยืน โดยเฉพาะเมื่อตอนอายุ 60 ปี นอกจากนี้ชาวจีนเหล่านี้ต้องการเอาใจบรรดาขุนนางไทย เพื่อความ มั่นคงทางฐานะทางสังคมของตน ชาวจีนเจ้าภาษีนายอากรจะช่วยเหลือ ช่วยจัด งานทำบุญวันเกิดครบ 60 ปีหรือ แซยิดนี้ ผู้ที่เริ่มทำพิธี ทำบุญวันเกิดแบบจีน นี้เป็นครั้งแรกในประเทศไทยคือเจ้าพระยาศรีสุริยวงศ์ ทำบุญเมื่ออายุครบ 50 ปี เมื่อ พ.ศ. 2402 ในสมัยรัชกาลที่ 4 การจัดงานแซยิดนี้ถือว่เป็นการแสดง อำนาจวาสนาอย่างหนึ่งของเจ้าของงาน ดังที่พระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้า อยู่หัวตรัสว่า "การทำบุญวันเกิดหรือ เรียกว่าแซยิดนั้น ผู้ใดทำได้ผู้นั้นจะเป็นผู้มี เกียรติยศยิ่งใหญ่..." มีเจ้านายและขุนนางจัดงานทำบุญวันเกิดกันมากในสมัย นี้ และเป็นโอกาสที่ชาวจีนจะเข้าช่วยเหลือในการทำบุญ อาทิ รับผิดชอบอาหาร เลี้ยง โต๊ะ จัดการแสดงเข้าร่วมช่วยงาน ฉะนั้นงานทำบุญวันเกิดของขุนนางที่มีชาวจีนอยู่

-
1. ก.ห.ช. จดหมายเหตุนครบาลที่ 3 เลขที่ 302 จ.ศ. 1207
สำเนาแปลพระราชสาส์นกรุงปักกิ่งว่าด้วย เรื่องพิธีการจารึกพระนาม
พระมารดาของพระองค์เพิ่มขึ้นใหม่อีก (สมุดไทยคำเขียนดินสอขาว)
 2. พระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว, ประเพณีทำบุญวันเกิด
(พระนคร, โรงพิมพ์สามมิตร ,2514) หน้า 9.

ได้ปกครองมากจะจัดอย่างครึกครื้นจนงานพระราชพิธีของหลวงเองสู้ไม่ได้ ก็จะเห็นจากพระบาทสมเด็จพระจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว ทรงเล่าไว้ในพระราชนิพนธ์ "ประเพณีทำบุญวันเกิด" ว่า

....ในครั้งนั้นมีเจ้านายและขุนนางทำบุญวันเกิดกันชุกชุมขึ้นแล้วเรียกชายอีกบ้าง ชายอีกบ้าง เช่นทำอย่างจีน ชะรอยจะเกิดขึ้นเมื่อสมเด็จพระยาอายุห้าสิบเอ็ด คือห้าสิบถ้วน พวกจีนที่ประจบฝากตัวอยู่ด้วยกัน จะแนะนำขอร้องให้ทำอย่างไรจึงได้ทำกันขึ้นเป็นครั้งแรกภายหลังการทำบุญเช่นนั้นก็ดูทำทั่วไปในบรรดาผู้ซึ่งมีบรรดาศักดิ์ใหญ่ มีผู้ไปมาหาสู่ประจบประแจงอยู่ดูการทำบุญสุนทนอย่างไรก็เล็กน้อยเป็นแต่ประชุมคนแสดงเกียรติยศให้ปรากฏว่ามีผู้นับถือมากตั้งโรงครัวเลี้ยงกันวันยังค่ำ ๆ แล้ว...มีละครและผู้เฝ้าที่นับถือก็มีของไปช่วย ไปให้กันอย่างของกำนัล การโรงครัวก็ไม่ต้องออกเงินออกทองอันใด เมื่อผู้เฝ้าได้บังคับการกรมใดก็มีเจ้าภาษี สำหรับกรมก็เกณฑ์เจ้าภาษีมาเลี้ยงแล้วขอแรงตั้งโต๊ะอาหารบ้านกันบ้าง เป็นการสนุกสนานครึกครื้นมากไม่เจียบ ๆ กร่อย ๆ เหมือนการหลวง....¹

บรรดาเจ้านายและขุนนางผู้ใหญ่ของไทยนิยมการจัดงานทำบุญวันเกิดขึ้นหลายคน อาทิ กรมหลวงวงษาสรีราชสนิท สมเด็จพระยาบรมมหาศรีสุริยวงศ์ เจ้าพระยาภูธราภัย สมุหนายก ฯลฯ เมื่อมีเจ้านายหรือขุนนางจัดงานวันเกิด พระบาทสมเด็จพระจอมเกล้าเจ้าอยู่หัวจะพระราชทานพร และเงินเท่าจำนวนวัน เดือน ปีเป็นของขวัญวันเกิด ก็จะเห็นจากพระราชสาส์นอวยพรวันเกิดครบรอบ 58 ปีของเจ้าพระยาศรีสุริยวงศ์ว่า

1. เรื่องเดียวกัน , หน้า 6-7.

จดหมายมายังท่านเจ้าพระยาศรีสุรียวงษ์ สมันตพงษ์พิสุท มหาบุรุษ
 รัทโนคม สมุหพระกระลาโหมให้ทราบด้วยชนมายุของท่านเจริญมานับ
 แท้ นำนวันเกิดเมื่อ 6 7 2 ค่ำ ปีมโรง นักษัตรสัมฤทธิศก ศักราช
 1170 นั้นมาจนถึงวัน 1 1 2 ค่ำปีชาน อัฐศก ศักราช 1227
 วันนี้ นับชนมายุตามรอบอาทิตย์โคจรในจักรราศีได้ $\frac{58}{60}$ รอบเต็ม $\frac{58}{60}$
 ปีบริบูรณ์คิดเป็นเดือน 717 เดือน คิดเป็นวัน 211 วัน...บัดนี้
 ฉันทได้ส่งเจ้าพนักงานจัดเบี้ยอัฐนับเท่าวันที่เป็นชนมายุของท่านมาทำชวัน
 ในการมงคลแลได้ให้ท้าวสมศักดิ์เป็นญาติผู้ใหญ่คุมทองเทศเท่าปีที่เป็ชนมายุ
 ของท่านนับต่อเข้าไปเป็น 59 มาอ่านวยพรด้วย ขอให้ท่านมีความเจริญ
 ชนมายุ พรรณสุข พลปฏิหาร คุณสารสมบัติ ศรีสวัสดิ์ พัฒน
 มงคล สรรพศุภผลทุกประการ.....

เมื่อเห็นบรรดาขุนนางจัดงานวันเกิดอย่างครึกครื้น เมื่อพระชนมายุของพระบาท
 สมเด็จพระจอมเกล้าเจ้าอยู่หัวจะครบ 60 ปี จึงทรงจัดงานวันเกิดครบ 60
 ปีบริบูรณ์ ให้ยิ่งใหญ่เหมือนเจ้าแผ่นดินประเทศจีนบ้าง ได้ทรงปรึกษาเสนาบดีซึ่ง
 สมเด็จพระเจ้าพระยาศรีสุรียวงษ์ได้แนะนำและสนับสนุนด้วย ดังที่พระบาทสมเด็จพระ
 จุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัวทรงกล่าวว่

เมื่อมาถึงปีชวด ฉศก (พ.ศ. 2407) กำลังการทำบุญ
 แชยึกสนุกสนานถึงอย่างเอกอยู่นั้น จึงมีพระบระสังคที่
 ให้การเฉลิมพระชนมพรรษาเป็นการครึกครื้น บ้าง อาศัยที่

-
1. ก.ท.ช. จดหมายเทศุรชกาลที่ 4 เลขที่ 116 จ.ศ. 1227
 พระราชทานถึงขุนนางหลายท่าน พระราชทานในการแชยึก
 (สมุคไทค้ำ เขียนกินสอขาว)

พระชนมายุครบ 60 ปีต้องแบบข้างจีน เรียกว่าป็นสิ่วใหญ่ สมเด็จพระเจ้าพระยาท่านก็เห็นด้วย จึงได้คิดจัดการเป็นการใหญ่ มี พระสงฆ์สวดพระพุทธรูปที่ท้องพระโรง 60 รูป เท่าพระชนมายุ แล้วป่าวร้องให้เจ้านาย ข้าราชการทำบุญสวดมนต์เลี้ยงพระทุกวังทุกบ้าน แล้วให้จุดประทัดตามวัง เจ้านายขุนนาง ราษฎรทั่ว ๆ ไป เจ้านาย และข้าราชการผู้ใหญ่ ๆ ซึ่งแต่พระบาทสมเด็จพระปิ่นเกล้าเจ้าอยู่หัวเป็นคน จักของถวายต่าง ๆ ตามแต่ผู้ใดจะคิดทำ คิดสร้างขึ้น แต่ไม่สู้ทั่วกันนัก เจ้านายถวายมากกว่าขุนนาง พวกจีนก็ถวายเทียน คอกไม้ และแพร มีเสด็จออกพระที่นั่งอนันตสมาคมคล้ายออกแขกเมือง เจ้านายและขุนนางอ่านคำถวายไชยมงคลที่สระราว แล้วพระราชนานเทรียญทองคำครามงกุฏ หนักคำดิ่งทอง แจกจ่ายทั่วไปเป็นอันมาก เทรียญนั้นที่บริจาคพวกจีนมีหุ่ยสายไหมสำหรับสวมคอข้างล่างมีห่วงสำหรับห้อยพู่. . .งานเฉลิมพระชนมพรรษานั้นทำอยู่สามวัน มีเทศนา 5 กัณฑ์ มีสรงมูรธาภิเษก การทั้งปวงนั้นก็เป็นรูปเดียวกันกับ เฉลิมพระชนมพรรษาทุกวันนี้ทุกอย่าง....

การเฉลิมพระชนมพรรษารั้งนี้มีประกาศให้ราษฎรร่วมทำบุญทั้งกรุงเทพฯและหัวเมือง ทั่วพระราชอาณาจักร การประดับโคมไฟ ในกรุงเทพฯนั้นนอกจากบรรดาวังเจ้านายและบ้านขุนนางเล็ก ๆ แล้ว ราษฎร

1. พระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว , เรื่องเดิม , หน้า 7-8.

กงสุล หรือลูกค้าต่างชาติก็ประทับไปตามที่פקด้วย พระบาทสมเด็จพระจอมเกล้า
 เจ้าอยู่หัวเอง ทรงเสด็จลงเรือพระที่นั่งกลไฟทอดพระเนตราโคมไฟทั้งทางเหนือ
 และทางใต้ พระบรมมหาราชวัง¹ ในการให้ราษฎรร่วมทำบุญนั้นทรงให้ออก
 ประกาศห้ามราษฎรฆ่าสัตว์มาทำบุญถวาย ให้ใช้เครื่องเค็มทำบุญถวายในงานนี้
 พร้อมกันนั้นพระองค์ได้พระราชทานทรัพย์สินส่วนพระองค์แจกคนชรา คนพิการเป็นจำ
 นวน 2,382 คน สิ้นเงิน 60 ชั่ง 11 คำสิ่ง 1 บาท งานเฉลิมพระ
 ชนมพรรษาในเวลาต่อมา พระองค์รู้สึกชอบพระทัยบรรดาขุนนางและเจ้านายที่
 ช่วยจัดงาน จึงทรงให้จัดงานพระราชทานตอบแทนในงานแซยิก ของขุนนางผู้ใหญ่
 และเจ้านาย อาทิ พระบาทสมเด็จพระปิ่นเกล้าเจ้าอยู่หัว กรมหลวงวงษาธิ
 ราชสนิท สมเด็จพระยาศรีสุริยวงษ์ และ เจ้าพระยาภูธรยาภัย แต่พระ
 บาทสมเด็จพระปิ่นเกล้าเจ้าอยู่หัวสวรรคตเสียก่อนจะถึงวันครบรอบ 60 ปี และ
 พระบาทสมเด็จพระจอมเกล้าเจ้าอยู่หัวได้เสด็จสวรรคตก่อนถึงวันงานของบรรดา
 เจ้านายและขุนนางเหล่านี้ งานครบรอบ 60 ปีของขุนนางนี้จึงมาจัดในสมัย
 รัชกาลที่ 5 งานของเจ้านายไม่เอิกเกริกเท่าขุนนาง เช่น งานของกรม
 หลวงวงศาธิราชสนิท กำหนดงานในวันเสาร์ ขึ้น 2 ค่ำเดือน 8 พ.ศ.
 2411 มีดังนี้

...กำหนดงานแซยิก ๓ วัน 7 ²/₁ 8 คำเวลาเช้าจะมีลคร
 เวลาเย็น สวคมนุ่งขึ้น 3 คำ เช้าเสด็จพระและจะมีลคร
 อีกวันหนึ่ง ให้จัดแจงมีคำขายมาให้พร้อมทั้งคน.....³
 เครื่อง

1. พระราชพงศาวดารกรุงรัตนโกสินทร์ รัชกาลที่ 4, เล่ม 2 หน้า 64-66
2. เรื่องเดียวกัน หน้าเดียวกัน
3. ก.ท.ช. จดหมายเหตุการณ์รัชกาลที่ 4 เลขที่ 54 จ.ศ. 1230
 หนังสือพระบริบูรณ์ สุรากรทำหนังสือประกันตัวจีนยี่หัวเวลา
 (สมุดไทคำเขียนคินสอขาว).

ส่วนงานครบรอบ 60 ปีของเจ้าพระยาภูธราภัย (นุช บุณยรัตพันธุ์) สมุหนายกจัดในวันที่ 6 ธันวาคม มิ่งานใหญ่ และงานของสมเด็จพระยาศรีสุริยวงศ์ ซึ่งจัดในวันที่ 23 ธันวาคม เป็นงานใหญ่เช่นกัน โดยเฉพาะงานของสมเด็จพระยานั้น มีโศภณมาก เดิมจัดเพียง 7-8 วัน แต่ใน พ.ศ. 2411 ซึ่งเป็นปีครบรอบ 60 ปีนั้น จัดให้มีวีว และละคร เลี้ยงดูกันถึง 15 วัน บรรดาเจ้าภานายอากรได้จัดหาเงินมาร่วมแสดง และจัดเลี้ยงดูกันคนละ 2-3 วัน จนทั่วในงานเลี้ยงครั้งนี้ ได้เชิญพวกฝรั่งมาร่วมด้วย คงจะเห็นจากจดหมายเหตุของหมอบรัดเลย์กล่าวว่า

"วันที่ 23 ธันวาคม พ.ศ. 2411 เจ้าพระยาศรีสุริยวงศ์ ทำบุญอายุ 61 พวกเราเข้ากันทำของตั้งกลางโต๊ะ เป็นรูปประภาคารเงินเป็นของขวัญ¹ สมเด็จพระยาศรีสุริยวงศ์จัดงานวันเกิดทุกปี ในสมัยรัชกาลที่ 5 ได้ให้พระราชทานพระพรและของขวัญไปให้เช่นเดียวกับสมัยรัชกาลที่ 4 คงจะเห็นจากพระราชสาส์นต่อไปนี้

....สมเด็จพระปรมินทรมหาจุฬาลงกรณ์เกล้าเจ้าจอมสยาม ขอแสดงความยินดีมายังท่านเจ้าพระยาศรีสุริยวงศ์.....ได้ 64 รอบเต็ม 64 บริบูรณ์ ฉะนั้นมีความยินดีจัดไถ่คดลับประดับเพชร และมีมรกตวางจำหัดักฎปดวงอาทิตย์ อย่างยุโรปคุมเพชรสำหรับหนึ่งกับเงินตราพระคลังข้างที่ 500 ซึ่งมาอ่านวยพรเป็นของขวัญบูชาชนมายุเจ้าของให้เป็นกวมงคล.....²

1. ประชุมพงศาวดารภาคที่ 12, หน้า 71

2. จดหมายเหตุรัชกาลที่ 4 เลขที่ 116 จ.ศ. 1227

การจัดงานแซยิดนี้ ขุนนางผู้ใหญ่นิยมทำเพื่ออวดความยิ่งใหญ่ และเป็นโอกาสให้ผู้ย่อยได้แสดงความจงรักภักดี ด้วยการช่วยเหลือจัดงาน บรรดาเงินที่หวังความคุ้มครองหรือผลประโยชน์จากขุนนาง เจ้านาย จะช่วยกันจัดงานด้วยการช่วยจัดเลี้ยงโต๊ะตามแบบจีน จัดหาวิ่งมาแสดงสร้างความครึกครื้นให้แก่เจ้าของงาน ในการจัดงานแซยิดแต่ละครั้ง เจ้าของงาน และผู้ร่วมช่วยงานจะสนุกสนานครึกครื้น แต่ผู้ที่ได้รับความเดือดร้อนคือประชาชน เพราะบรรดาเจ้าภาษี นายอากรที่มาช่วยจัดงานได้เกณฑ์สิ่งของต่างๆ มาจากราษฎร เมื่อบรรดาเจ้านายและขุนนางนิยมการจัดงานแซยิดกันมาก ราษฎรก็ต้องเดือดร้อนจากถูกเจ้าภาษี นายอากร เกณฑ์สิ่งของมากยิ่งขึ้น จนราษฎรในระยะหลัง ๆ มีความเห็นว่า การจัดงานแซยิดนั้นควรจะเป็นงานของพระเจ้าแผ่นดินเท่านั้น คงจะเห็นได้จากบทความในหนังสือพิมพ์ในสมัยรัชกาลที่ 5 กล่าวถึงงานแซยิดว่า

ถ้าราษฎรของเราขยับเขยื้อน ขุนนาง เจ้านายจะไปพึ่งใคร ซึ่งทำแซยิดนั้น ราษฎรมันช่วยท่านถามมิใช่ ท่านจึงสนุกนี้ ถ้าราษฎรมันจนแล้วท่านจะเอาความสนุกนี้มาแต่ไหน แต่การแซยิดขุนนางเจ้านายก็ไม่สู้จะควร จะควรอยู่ที่พระเจ้าแผ่นดินองค์เดียวได้เป็นที่สูงสุดในบ้านเมืองที่ท่านครองนั้น คนทั้งหลายไม่มีใครเสมอซึ่งเจ้านายขุนนางมาทำการแซยิดเทียบพระเจ้าแผ่นดินไม่สมควรเลย อีกประการหนึ่งในพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวห้ามไม่ให้ฆ่าสัตว์ตัดชีวิต ซึ่งเจ้านายทำแซยิดคราวหนึ่ง หมู เป็ด ไก่ ตายมาก...การทำแซยิดนั้นสู้ทำบุญบำรุงราษฎรไม่ได้ ทำบุญบำรุงราษฎร พระเจ้าสรรเสริญว่าช่วยเพื่อนมนุษย์ด้วยกัน บุญกุศลก็จะมี อายุศม์ก็ยืนนาน ซึ่งท่านไปเชื่อเจ๊กจีนทำแซยิด ให้อายุศม์ยืนนาน คนมีปัญญาคิดไม่เห็นด้วยเลยคนไทยอยู่ข้าง

เชื่อกันง่าย¹

แต่อย่างไรก็ตาม ประเพณีการทำบุญวันเกิดเมื่อครบ 60 ปีนี้ ชาวไทยนิยมกันต่อมาจนปัจจุบัน เพราะคงเชื่อกันตามแบบจีนที่ว่าถ้าได้ทำบุญตอนอายุครบ 60 ปีแล้ว อายุจะยืน หรือ มีฉันทน์เพื่อฉลองอายุที่ผ่านมา ครึ่งศตวรรษกว่าแล้ว การจัดงานแซ่ยกในระยหลังนี้ไม่จัดงานใหญ่โตเพื่ออวดบารมีกันเหมือนในระยเริ่มแรกทำในสมัยรัชกาลที่ 4 เพียงแต่จัดทำกันตามฐานะของแต่ละบุคคลเท่านั้น และบางคนก็จัดพิธีครบรอบ 60 ปี บางคนไม่จัดทำ พวกที่จัดทำงานแซ่ยกนี้ จัดทำขึ้นเพื่อให้เกิดความสบายใจความที่เชื่อกันความลัทธิชาวจีน การทำแซ่ยกหรือการทำบุญวันเกิดครบรอบ 60 ปีของไทยเป็นประเพณีอันหนึ่งที่ไ้รับมาจากชาวจีนในระยรัตนโกสินทร์นี้เอง

ประเพณีการทำบุญงเต็ก พิธีงเต็กเป็นการทำบุญอุทิศส่วนกุศลให้ผู้ตายตามแบบพระจีนและญวน มีทำมาจากพระสูตร² เป็นการทำบุญเมื่อผู้ตาย

1. จดหมายเหตุสยามสมัย เล่ม 2 หน้า 160.
2. เมื่อพระพุทธรูปองค์ประทับอยู่ที่เขตนวันวิหาร กรุงสวดีดี มีเทพบุตรองค์หนึ่ง เข้ามานมัสการแหบพระบาทพระพุทธรูปองค์ทรงทราบกำเนิดเทพบุตรนั้นค้ำยญาณอันแจ่มแจ้ง และตรัสเล่าให้สาวกฟังว่าเคิมเทพบุตรนั้นเป็นบุตรเศรษฐีที่เมืองสวดีดี ไ้เข้ามาบวชบวชแล้วเกิดความกลัวบาป จึงมาอุปสมบทและศึกษาพระธรรมวินัยอย่างเคร่งครัดทั้งไ้สั่งสอนภิกษุสามเณรและบริจาคตานเสมอ เมื่อมรณภาพลง กรรมที่ทำกับมารคาทำให้ต้องไปอยู่กับนรกเวจีบรรคาศิษย์ไ้จัดการฃาปนกิจ มีศิษย์คนหนึ่งมีฉานสมบัติอันแก่กล้าไ้ตรวจพบว่ พระอาจารย์ของตนทุกองค์อยู่ในนรกจึงร่วมกันตั้งพิธีอุทิศส่วนกุศลให้ฝ่ายพระอาจารย์ไ้รับผลบุญที่ศิษย์อุทิศให้และประกอบกับผลบุญที่ตนไ้กระทำไว้จึงไ้ไปจุติเป็นเทพบุตรในสวรรค์

ตายครบ 7 วัน 50 วันและ 100 วัน เพราะถือว่าระยะเวลาดังกล่าวทุก ๆ 7 วัน ดวงวิญญาณของผู้ตายจะต้องผ่านศาลตัดสินมาบุญที่ได้กระทำบรรดาญาติจะทำบุญเพื่อส่งผลบุญช่วยให้วิญญาณสามารถผ่านศาลนั้นได้¹ ในการทำบุญครบ 7 วันนี้จะเชิญพระมาสวดมนต์และมีพิธีต่าง ๆ ที่จะช่วยดวงวิญญาณ อาทิ พิธีข่มขุมเทพยา พิธีชกธงประกาศ พิธีเชิญวิญญาณ พิธีสังเวद्य (ถวายเครื่องกระยาหารเป็นพุทธบูชา) พิธีข้ามสะพาน พิธีเผากระดาษเงินกระดาษทอง และเครื่องใช้สอย² ในพิธีครบ 50 วัน จะเพิ่มพิธีเคาะระฆัง พิธีลอยกระทง และพิธีทิ้งกระจาดควย³ สำหรับพิธี 100 วันก็คงเหมือนพิธีทำบุญ 50 วัน การเผากระดาษเงินกระดาษทองและเครื่องใช้สอยนั้นมาจากพงศาวดารจีน ที่ ค้าง ลี เท่ เฉิง⁴ ซึ่งเป็นที่เชื่อถือของชาวจีนต่อ ๆ กันมาจนปัจจุบัน ชาวจีนจะเผากระดาษเงินกระดาษทองในวันครบที่สำคัญเพื่ออุทิศให้แก่บรรพบุรุษผู้ล่วงลับไปแล้ว เมื่อ ครอเฟิต (John Crawford) เข้ามาในสมัยรัชกาลที่ 2 ได้เล่าถึงพิธีเผากระดาษของชาวจีนในงานกุศลสำคัญ⁵ แสดงให้เห็นว่าชาวจีน

1. เสรีียร โกเศศ (พระยาอนุমানราชชน), ประเพณีเก่าของไทย ประเพณีเนื่องในการตาย, (พระนคร: บางกอกเวลด, 2507) หน้า 49.
2. พระโศภณอักษรภิก, ตำราทรงเต็กและตำรากฐินของพระสงฆอนันนิกาย (พระนคร; โรงพิมพ์โสภณพิพรรฒธนากร, 2468) หน้า 49.
3. เรื่องเดียวกัน
4. คือในเรื่องชยุตถึงว่ามีพระเจ้าแผ่นดินองค์หนึ่ง พระนามว่า ลี ซี บิน ทรงสละไปดวงวิญญาณเสด็จจอมบายภูมิ นายนิรยบาลเห็นว่าพระองค์ยังไม่ถึงที่มรณะจึงนำกลับมายังโลกระหว่างทางพวกอสูรจูดพระองค์ไว้ นายนิรยบาลบอกว่าถ้ามีเงินก็จงแจกจ่ายให้พวกอสูรไป พระองค์ไม่มีนายนิรยบาลจึงเล่าว่าราชบุตรของพระองค์ชื่อ เคื่อง เลื่องคาชายุไคเงินมากก็ซื้อกระดาษเงินกระดาษทองมาเผาทุกวันแต่ไม่ได้อุทิศส่วนกุศลให้ใคร กระดาษที่เผาละลายมาเป็นเงินในนรกภูมิสะสมไว้ถึง 13 คลัง ให้พระองค์ยืมแจกจ่ายเหล่าอสูรผู้อดหยากไปเมื่อพระองค์สิ้นขึ้นไคหาตัวเคื่อง เลื่องและทรงใช้เงินที่ยืมและนี้เป็นประเพณีเผากระดาษเงินกระดาษทองในเวลาต่อมา
5. Crawford, Journal of An Embassy ----, p. 115.

ได้นำส่วนหนึ่งในพิธีงเต็กมาใช้ และแม้ว่าชาวจีนจะเข้ามาร่วมในสังคมไทย แล้วชาวจีนยังคงรักษาประเพณีบางอย่างที่ปฏิบัติมาตั้งแต่บรรพบุรุษไว้คือการทำบุญงเต็กและราษฎรไทยได้รู้จักและเห็นพิธีการทำบุญงเต็กจากชาวจีนที่เข้ามาอยู่อาศัยในประเทศ เมื่อพระจักรพรรดิฉินสวรรคต พระบาทสมเด็จพระจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว โปรดให้ทูตไปเคารพพระศพในปี พ.ศ. 2404 แต่ทางพระเจ้าอ๋าสอง พระเจ้ากรุงปักกิ่งไม่ทรงรับบรรดาทูตเพราะอยู่ในระยะโศรกเศร้า พระบาทสมเด็จพระจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว โปรดให้ทูตทำพิธีงเต็กที่เมืองกวางตุ้งนั้น

... ครั้นไม่ได้ไปเฝ้าพระเจ้ากรุงปักกิ่ง แล้วทูตานุทูตก็จัดแจงทำงเต็กที่กรุงกวางตุ้ง ตามรับสั่งในพระบาทสมเด็จพระจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว ได้มีบันทึกหลวงจีนมาสวดทำงเต็กคืนกับวัน 1 แล้วหาเงี้ยวมาเล่นคืนกับวัน 1...

แสดงให้เห็นว่ารัฐบาลไทยเห็นความสำคัญของพิธีงเต็กจึงให้ทูตจัดทำขึ้น พิธีงเต็กได้เข้ามาในพิธีศพของไทยในสมัยรัชกาลที่ 4 นี้เอง โปรดให้ทำครั้งแรกในงานพระศพสมเด็จพระเทพศิรินทราบรมราชินี เมื่อปีระกา พ.ศ. 2404 ต่อมาเมื่อพระบาทสมเด็จพระปิ่นเกล้าเจ้าอยู่หัวสวรรคตในปี พ.ศ. 2408 โปรดให้ทำพิธีงเต็กในพระบรมราชวังอีกครั้งหนึ่ง และในงานพระศพของกรมหมื่นมเหศวรศิววิลาสอีกครั้ง² ในระยะนี้พิธีงเต็กได้กลายเป็นส่วนหนึ่งในพิธีศพของไทย สมัยรัชกาลที่ 5 โปรดให้ทำพิธีงเต็กในงานศพพระบาทสมเด็จพระจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว และในงานพระศพพระนางเจ้าสุนันทากุมารีรัตน์ ในปี พ.ศ. 2423 และในพระศพอื่น ๆ ต่อมาเป็นประเพณี

1. พระยาสารภากาศ, ระยะทางราชทูตไปกรุงปักกิ่งในแผ่นดินพระจอมเกล้า (พระนคร, โรงพิมพ์กรมอุทกศาสตร์ ทหารเรือ, ม.ป.ป.) หน้า 7.
2. สงวน อินคง, สิ่งแรกในเมืองไทย (พระนคร: แพร่พิทยา, 2505), หน้า 108.

การทำพิธีงเต็กนี้เป็นต้นกำเนิดของประเพณีทำบุญศพ 50 วัน 100 วัน ต่อมาจนในปัจจุบัน ก็ไม่มีประเพณีทำบุญ 50 วัน 100 วัน สมเด็จพระยาคำรงราชานุภาพทรงอธิบายไว้ในเรื่องตำนานพิธีพระธูวนว่า

...แต่การทำงเต็กเมื่อครั้งสมเด็จพระนางเจ้าสุนันทากุมารีรัตน์นั้นเป็นต้นประเพณีที่เกิดขึ้นและมีสืบมาจนทุกวันนี้ 2 อย่างคือ อย่างที่ 1 วิธีทำบุญหน้าศพตามประเพณีจีนและญวนนั้น ญาติวงศ์ผู้มรณภาพย่อมทำบุญหน้าศพทุก ๆ วัน นับแต่วันมรณะไปจนครบ 7 วัน เมื่อครบ 7 วันแล้วแต่นั้นทำบุญ 7 วันครั้งหนึ่งไปอีก 7 ครั้ง ครบ 50 วันและหยุดงานพิธีไปจนถึง 100 วัน ทำพิธีเป็นการใหญ่ครั้งสุดท้าย พิธีงเต็กในงานศพก็ทำเช่นนั้นเป็นต้น...¹

ฉะนั้นกล่าวได้ว่า การทำบุญในงานศพครบ 50 วันหรือ 100 วันที่ยกมาจนปัจจุบันนี้มาจากพิธีงเต็กของจีนซึ่งเริ่มทำเป็นพระราชพิธีในสมัยรัชกาลที่ 4 แห่งกรุงรัตนโกสินทร์นี้เอง

การโกนผมไว้ทุกข์ ประเพณีเกี่ยวกับการตายอีกอย่างหนึ่งคือการไว้ทุกข์ การไว้ทุกข์ด้วยการโกนผมเป็นวิธีของคนหลายชาติ อาทิ ชาวอียิปต์ ชาวไทยในแคว้นยูนนานประเทศจีน และชาวเขมร สำหรับการโกนผมไว้ทุกข์ของไทยไม่ปรากฏหลักฐานที่แน่นอนว่าได้มาจากที่ใด สันนิษฐาน

-
1. สมเด็จพระยาคำรงราชานุภาพ, ตำราพิธีพระธูวน อ่างในเสฉูยรโกเศศ, ประเพณีเก่าของไทยประเพณีเนื่องในการตาย, หน้า 80.
 2. เสฉูยรโกเศศ (พระยาอนุমানราชชน) เรื่องเกิม, หน้า 220-221.

ว่าเราได้รับมาจากจีน หรือชาวไทยในแคว้นยูนานของจีนเพราะไทยมีความ
คิดต่อสัมพันธ์อย่างใกล้ชิดกับชาวจีนมาตั้งแต่สมัยสุโขทัยและความสัมพันธ์กับชาวจีน
ดำเนินเรื่อยมาโดยเฉพาะในสมัยรัตนโกสินทร์ ความสัมพันธ์ระหว่างชาวจีนและ
ราษฎรไทยกระชับมากกว่าสมัยใด ๆ การไว้ทุกข์ด้วยการโกนผมนี้เริ่มมีในสมัย
รัตนโกสินทร์ ตอนต้นนี้ ในสมัยอยุธยาและกรุงธนบุรีไม่ปรากฏหลักฐานว่ามีการ
โกนผมไว้ทุกข์

ธรรมเนียมการไว้ทุกข์ให้เจ้านายและผู้มีพระคุณชาวจีนใช้วิธีการ
โกนผมคงจะเห็นจาก เมื่อพระราชนิประเทศจีนสวรรคต มีประกาศให้ขุนนาง
และประชาชนทุกคนโกนผมไว้ทุกข์เป็นระยะเวลา 100 วัน¹ การไว้ทุกข์
ด้วยการโกนผมของไทยเริ่มทำตั้งแต่สมัยรัชกาลที่ 1 แห่งกรุงรัตนโกสินทร์ ทรง
สั่งให้ข้าราชการและราษฎรโกนผมไว้ทุกข์เมื่อกรมพระราชวังบวรมหาสุรสิงหนาท
สวรรคต คงจะเห็นได้จากสารตราถึงเมืองนครศรีธรรมราชให้โกนผมเมื่อกรม
พระราชวังบวรในรัชกาลที่ 2 สวรรคต เช่นเดียวกับที่ทำเมื่อครั้งรัชกาลที่ 1
ดังนี้

...พระราชวังบวรสถานมงคลทรงพระประชวรพระโรคไม่
คลายอยู่ ณ เกื่อนแปก ทุคียสาท ขึ้นสามค่ำเสด็จสู่สวรรคต
ทรงพระราชดำริว่าเมื่อครั้งพระราชวังบวรสถานมงคลใน
พระบรมโกศเสด็จสู่สวรรคตนั้น ทรงพระกรุณาโปรดเกล้า
โปรดกระหม่อมให้พระเจ้าลูกเธอหลานเธอข้างหน้าข้างใน
เจ้าตำกรมทหารมมีได้ ข้าทูลละอองธุลีพระบาทผู้ใหญ่
ผู้น้อย ฝ่ายทหาร พลเรือน ในพระราชวังหลวงพระราช
วังสถานมงคล และ เจ้าเมืองกรมการอนาประชาราษฎร์โกน

1. The Siam Repository 1870 , p. 185.

ศรีษะด้วยกันสิ้นและครั้งนี้ ทรงพระกรุณาโปรดเกล้าโปรด
 กระหม่อมให้แต่พระเจ้าลูกเธอ หลานเธอ และข้าทูล
 ฉลองผู้ใหญ่ผู้น้อย บุตร ภรรยา คนข้าใช้ในเรือนทั้งชาย
 หญิงในพระราชวังบวรสถานมงคลนั้นให้โกนศรีษะ ให้สิ้น
 จงทุกคนกำหนดให้โกนเดือนละครั้งกว่าจะได้ถวายพระเพลิง...¹

แสดงให้เห็นว่า มีพระราชบัญญัติให้ข้าราชการ คนใช้ ผู้ที่อยู่ในปกครองหรือผู้ที่
 อ่อนอาวุโสกว่าโกนผม เป็นการไว้ทุกข์ให้แก่เจ้านายผู้ล่วงลับโดยเฉพาะเมื่อผู้
 ตายเป็นผู้ที่มีอำนาจ ได้ให้ราษฎรทุกคนทำพิธีโกนผมไว้ทุกข์ด้วย เช่น คำสั่งของ
 รัชกาลที่ 1 ให้ราษฎรโกนผมไว้ทุกข์ตั้งกล่าว และเมื่อพระพุทธรูปฟ้าจุฬาโลก
 เสด็จสวรรคต รัชกาลที่ 2 โปรดให้มีการโกนผมไว้ทุกข์เช่นกัน ให้ข้าราชการ
 เจ้านาย ราษฎรชายหญิง ในกรุงเทพฯ และหัวเมืองทุก ๆ เมือง ยกเว้นเมือง
 หน้าด่าน โกนผมเดือนละครั้ง ถ้าผู้ใดมิโกนจะมีความผิดต้องโทษอย่างหนัก²
 การโกนผมไว้ทุกข์นั้นเป็นการฉลองพระเดชพระคุณ ส่วนใหญ่เป็นการไว้ทุกข์ให้
 ผู้ที่มีอาวุโสหรือมียศเหนือกว่า สมัยรัชกาลที่ 4 เมื่อพระบาทสมเด็จพระนั่ง
 เกล้าเจ้าอยู่หัวเสด็จสวรรคต โปรดให้เจ้านาย ขุนนางและราษฎรชายหญิงยก
 เว้นผู้ที่อยู่ในเมืองหน้าด่านและผู้ทั่วไปมจก ผมเปีย ผมมวย โกนผมฉลองพระ
 เเดชพระคุณ³ แม้แต่เมื่อพระบาทสมเด็จพระปิ่นเกล้าเจ้าอยู่หัวสวรรคตมีประกาศ

1. ก.ท.ช. จดหมายเหตุรัชกาลที่ 2 เลขที่ 4 จ.ศ. 1179
 หอจดหมายเหตุกรมการ เมืองนคร เรื่องประกาศกรมพระราชวังบวรสวรรคต
 ให้พระบรมวงศานุวงศ์ ข้าราชการฝ่ายพระราชวังบวรโกนผม (พิมพ์คัด)
2. ก.ท.ช. จดหมายเหตุรัชกาลที่ 2 เลขที่ 1 จ.ศ. 1171 สุกอักษรดถึง
 เจ้าประเทศราช เรื่องหม่อมหมื่นกับพวกเป็นขบถ (พิมพ์คัด)
3. จดหมายเหตุรัชกาลที่ 4 เลขที่ 40 จ.ศ. 1214

ให้โกนผมไว้ทุกข์ แต่พระบาทสมเด็จพระจอมเกล้าเจ้าอยู่หัวทรงไม่เห็นด้วยที่จะบังคับให้ทุกคนโกนผม ทรงกล่าวว่า การโกนผมเป็นการแสดงว่าบ่าวที่นายตาย ภรรยาที่สามีตาย เมื่อจะให้ผู้หญิงโกนผมหมด ไม่ว่าสังกัดที่ไหนจะเหมือนกับว่า หญิงเหล่านั้นเป็นข้าวงหน้าไปหมด ฉะนั้นจึงออกประกาศห้ามผู้ที่ไม่ได้สังกัดวงหน้าโกนผมไว้ทุกข์¹ ใน พ.ศ. 2408 ผู้ที่จะโกนผมไว้ทุกข์ให้วงหน้าได้คือ ผู้ที่สังกัดวงหน้าเท่านั้น ประเพณีโกนผมไว้ทุกข์ในระยะหลัง ๆ ไม่มีประกาศบังคับ ให้เป็นไปตามความสมัครใจของผู้ไว้ทุกข์ในปัจจุบันการโกนผมไว้ทุกข์ไม่ค่อยปรากฏ ยกเว้น ตามชนบททางภาคอีสาน และ ชายชาวจีนบางคนยังคงรักษาตามประเพณีจีนไว้ การโกนผมไว้ทุกข์เป็นประเพณีที่ทำกันเฉพาะในสมัยรัตนโกสินทร์ตอนต้นนี้ ครั้งที่มีประกาศดังกล่าวมา ซึ่งการโกนผมนี้ตรงกับประเพณีการไว้ทุกข์ ให้ผู้อาวุโสของชาวจีน ฉะนั้นสันนิษฐานว่าประเพณีนี้เราได้มาจากจีนเช่นกัน

นอกจากนี้การแต่งกายไว้ทุกข์ในสมัยรัตนโกสินทร์ตอนต้นนี้แตกต่างกันหลายสี เช่น สีขาว สีดำ สีน้ำเงิน การที่ใช้สีขาวและสีครามสันนิษฐานว่ารับมาจากแบบจีน ชาวจีนแต่งกายไว้ทุกข์ด้วยสีขาว เช่น การไว้ทุกข์พระเจ้าเกี้ยคัง ทรงสั่งให้ทำการนุ่งขาวห่มขาวเป็นเวลา 27 วัน² ซึ่งทำให้ราษฎรจีนในระยะต่อมาไว้ทุกข์ด้วยการแต่งสีขาว ส่วนพวกจีนแคะนั้นนิยมแต่ไว้ทุกข์ด้วยสีครามหรือสีน้ำเงิน การที่ราษฎรไทยในระยะนี้แต่งกายไว้ทุกข์ด้วยสี

1. พระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว, พระราชวิจารณ์จดหมายเหตุความทรงจำ (ม.ป.ท., ม.ป.ป.), หน้า 424.
2. ประชุมประกาศรัชกาลที่ 4 พ.ศ. 2405-2411, หน้า 225.
3. พระราชพงศาวดารกรุงรัตนโกสินทร์ รัชกาลที่ 2, หน้า 306.

ชาว หรือสี่กรามหรือสี่น้ำเงินนี้ เป็นเพราะราษฎรไทยเอาตามอย่างแบบจีน สมัยรัชกาลที่ 5 เมื่ออิทธิพลฝรั่งตะวันตกแผ่เข้ามา ราษฎรไทยนิยมแต่งกาย ค้วยสี่ค้ำตามแบบฝรั่งไว้ทุกข์ และนิยมต่อมาในปัจจุบันนี้

พิธีเลี้ยงพระครูจีน ประเพณีอย่างหนึ่งที่ชาวจีนปฏิบัติกันอยู่แม้ว่า จะเข้ามาอยู่ในสังคมไทยแล้ว นั่นคือการไหว้เจ้า ในวันตรุษจีนซึ่งกำหนดตามปฏิทิน ของจีนซึ่งตรงกับเดือนยี่ หรือเดือนสามของไทย ในวันตรุษจีนชาวจีนในประเทศไทย นำของมาถวายกันมาก จึงทำให้เกิดพิธีเลี้ยงพระครูจีนขึ้น ซึ่งเริ่มในสมัยพระบาท สมเด็จพระนั่งเกล้าเจ้าอยู่หัว เนื่องจาก ของที่ชาวจีนเอามาถวาย อาทิ สุกกร เบ็ด ไก่ ฯลฯ มีมากมาย สมควรที่จะใช้ในการพระราชกุศล จึงโปรดให้มีการ เลี้ยงพระสงฆ์ที่พระที่นั่งราชกิจวินิจฉัย เป็นเวลา 3 วัน เชิญพระสงฆ์มาฉันวัน ละ 30 รูป และในวันตรุษจีนนี้ ทรงพระราชทานทรัพย์ ซื่อปลาปล่อยวันละ 10 คำสั่ง ให้พระเจ้าลูกเธอคือโอรสในทักไปปล่อยที่แม่น้ำเจ้าพระยาพร้อมทั้งโปรด ให้พระบรมวงษาธุวงศ์ จัดเรือขนมจีนจัดเลี้ยงกัน วันนี้เป็นวันที่ข้าราชการผู้ใหญ่ และภรรยาได้มีโอกาสเข้าเฝ้า ในรัชกาลที่ 4 โปรดให้เปลี่ยนจากการเลี้ยงขนม จีนมาเป็นเลี้ยงเกาเหลา พร้อมทั้งโปรดให้สร้างหลังคาเงงขึ้นที่หน้าพระที่นั่งราช- กิจวินิจฉัย และตั้งเครื่องสังเวชแบบจีน เรื่องการทำเกาเหลานี้ขึ้นชื่อมาก จน โปรดตั้งจีนช่างเกาเหลาเป็นขุนนาง จีนเอง ช่างเกาเหลาเป็นขุนราชภัคการ² ในสมัยรัชกาลที่ 5 สมเด็จพระเจ้าบรมมหาราชวังศรีสุริยวงศ์ ขอเปลี่ยนเป็นเลี้ยงขนม จีนตามแบบเก่า ในงานนี้เป็นที่นัดพบของบรรดาเจ้านาย ขุนนาง มากมาย จึงเป็นที่สนุกสนานถูกอารมณ์ สมเด็จพระเจ้าพระยา มากครั้งที่พระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้า เจ้าอยู่หัวทรงดำรัสว่า

1. พระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว, พระราชพิธี 12 เดือน, (พระนคร;ม.ป.ท., 2456) , หน้า 101
2. ประชุมประกาศรัชกาลที่ 4 พ.ศ. 2401-2404, หน้า 86

... เพราะฉะนั้นการเลี้ยงตรุษจีนจึงได้มีขุนนางผู้หลักผู้ใหญ่
มาปรึกษาร่วมเนนหนากว่าพระราชพิธีการกุศลอื่น ๆ...

ในงานนี้ ขุนนางที่มีเชื้อจีนจัดเลี้ยงโต๊ะแบบจีนด้วย อาทิ ในสมัยรัชกาลที่ 5
พระยาโชฎิกกราชเศรษฐี (เถียน) กับพระยาสวัสดิ์คัมภีร์ (พุก) จัดโต๊ะอย่าง
จีนไปเลี้ยงเจ้านายที่เก๋งพุทธรัตนสถาน ต่อมา โปรดให้มาตั้งโต๊ะเลี้ยงที่ห้อง
พระโรง เวลาบ่ายวันซึ่งเหม็งตลอดมา²

จะเห็นได้ว่าการเลี้ยงพระและเลี้ยงโต๊ะในวันตรุษจีน เป็นประ
เพณีของชาวจีนที่ไทยยอมรับ และทำเป็นพระราชพิธีที่สนุกสนาน แสดงให้เห็น
ว่าราษฎรไทยในสมัยรัตนโกสินทร์ตอนต้นนี้ พึงพอใจและอยากเข้าร่วมในประเพ
ณีของชาวจีน จึงจะเห็นจากการเข้าร่วมงานวันตรุษจีนอย่างสนุกสนานเช่นนี้ และ
เป็นการแสดงให้เห็นความเอื้อเฟื้อของชาวจีน ที่นำของมาถวายและช่วยจัดงาน
วันตรุษจีนจนกลายเป็นราชพิธีในพระราชวังอยู่ในระยะหนึ่ง ปัจจุบันพิธีเลี้ยงพระ
ไม่มีแล้ว แต่เป็นประเพณีเลี้ยงวันตรุษจีนของชาวจีนทั่วไปยังคงดำเนินอยู่และ
เป็นที่สนุกสนานตลอดมา ราษฎรไทยได้ร่วมสนุกในวันตรุษจีนนี้ด้วยแม้ในปัจจุบันนี้

1. พระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว , เรื่องเค็ม ,
หน้า 103
2. พระยาทิพโกษา "ตำนานกระทรวงต่างประเทศเมื่อแรกตั้ง
ขึ้น" พระราชสาส์นไปเมืองจีนครั้งกรุงธนบุรีและพระราชสาส์น
กรุงจีนมีมาในรัชกาลที่ 1 กรุงรัตนโกสินทร์ (พระนคร;
โรงพิมพ์อักษรศิลป์, 2507) , หน้า 28

กล่าวโดยสรุป ชาวจีนที่เข้ามาในสมัยรัตนโกสินทร์ตอนต้นนี้ ได้เข้ามาสร้างฐานะความมั่นคงทางสังคมจรรยาบรรณไทย และราษฎรไทยไม่รังเกียจและยอมรับประเพณีบางอย่างของจีนมาร่วมในประเพณีไทย แสดงให้เห็นอิทธิพลของชาวจีนในกำนสร้างสรรค ก่อให้เกิด งานพิธี หรือประเพณีบางอย่างสืบต่อมา ในขณะเดียวกัน มีชาวจีนบางพวกที่ทำการทำทนายอำนาจของรัฐบาลไทย ในยุคนั้นก่อความวุ่นวายขึ้นภายในประเทศ ซึ่งมีผลต่อสังคมไทย ทำให้รัฐบาลและราษฎรไทยได้รับความเดือดร้อนเนื่อง ๆ ฉะนั้น บทบาทของชาวจีนสมัยรัชกาลที่ 1 ถึงรัชกาลที่ 4 แห่งกรุงรัตนโกสินทร์นี้ จึงเป็นทั้งผลดีและผลร้ายต่อสังคมไทย

ศูนย์วิทยทรัพยากร
จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย